

Zajednice na Kosovu:

Brošura za stručnjake koji rade sa zajednicama na Kosovu

Decembar 2013

Rad na stabilnom
multietničkom Kosovu

Podržano od

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Federal Department of Foreign Affairs FDFA

Priznanje

ECMI Kosovo bi želelo da izrazi zahvalnost švajcarskom Federalnom odeljenju za inostrane poslove (FDFA) na finansijskoj podršci za izradu ove publikacije u okviru projekta „Podrška efektivnom upravljanju za manjinske zajednice na Kosovu“.

ECMI Kosovo www.ecmikosovo.org

ECMI Kosovo je osnovna nevladina organizacija koja se bavi pitanjem manjina na Kosovu uz sveobuhvatni cilj razvoja inkluzivnih, reprezentativnih institucija otvorenih za pitanja zajednica koja podržava stabilno multietničko Kosovo.

ECMI Kosovo doprinosi razvoju, jačanju i primeni relevantnog zakonodavstva, podržava institucionalizaciju organa zaduženih za zajednice i unapređuje kapacitet aktera civilnog društva i vlade kako bi sarađivale međusobno na konstruktivan i održiv način.

Ul. Majka Tereza br. 41, stan 29,
10000 Priština, Kosovo,
Tel. +381 (0) 38 224 473

Ul. Čika Jovina br. 3, 1. sprat,
38220 Severna Mitrovica, Kosovo,
Tel. +381 (0) 64 00 55 488

Odricanje od odgovornosti

Ova publikacija je izrađena uz pomoć švajcarskog Federalnog odeljenja za inostrane poslove (FDFA): Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost ECMI Kosovo i ni na koji način se ne može razumeti da odražava stavove švajcarskog FDFA.

Copyright

© European Centre for Minority Issues (ECMI) Kosovo, decembar 2013. Sva prava zadržana. Nijedan deo ove publikacije se ne sme reprodukovati, sačuvati u sistemu za zadržavanje ili preneti u bilo kojem obliku ili sredstvima, elektronski, fotokopiranjem, snimanjem ili na drugi način, bez prethodne dozvole ECMI Kosovo.

SADRŽAJ	3
LISTA SKRAĆENICA.....	5
PREDGOVOR	6
I UVOD	7
II PRAVA MANJINA: KRATAK UVOD	8
2.1 Prava manjina: kratak istorijat.....	8
2.2 Šta su manjine i manjinska prava?.....	9
2.3 Zaštita manjinskih prava	9
2.4 Važnost manjinskih prava: Ključni argumenti.....	10
III ZAJEDNICE NA KOSOVU	12
ALBANSKA ZAJEDNIKA	14
SRPSKA ZAJEDNICA	17
BOŠNJAČKA ZAJEDNICA	23
TURSKA ZAJEDNICA	28
ROMSKA ZAJEDNICA	33
AŠKALIJSKA ZAJEDNICA.....	39
EGIPĆANSKA ZAJEDNICA	45
GORANSKA ZAJEDNICA	50
CRNOGORSKA ZAJEDNICA.....	55
HRVATSKA ZAJEDNICA.....	59
IV MEĐUNARODNI I EVROPSKI OKVIR ZA ZAŠTITU MANJINSKIH PRAVA	62
V PRAVA ZAJEDNICA NA KOSOVU	66
5.1 Šta su „zajednice“ na Kosovu i ko je njihov član?	66
5.2 Anti-diskriminacija: po kojim osnovama?.....	66
5.3 Bezbednost i sloboda kretanja.....	67
5.4 Prava na identitet.....	67
5.5 Kultura i Religija	68
<i>Kultura</i>	<i>68</i>
<i>Religija</i>	<i>68</i>
<i>Verska i kulturna baština</i>	<i>69</i>
5.6 Jezik.....	70
<i>Upotreba jezika na državnom nivou</i>	<i>70</i>
<i>Upotreba jezika na opštinskom nivou.....</i>	<i>71</i>
<i>Upotreba jezika u pravosudnom sistemu</i>	<i>73</i>
<i>Lična imena</i>	<i>74</i>

<i>Upotreba jezika u privatnoj sferi</i>	74
5.7 Mediji	74
<i>Opšte</i>	74
<i>Javni emisioni mediji</i>	74
5.8 Obrazovanje	75
<i>Nastavni plan i program</i>	75
<i>Jezik predavanja</i>	76
5.9 Ekonomske i društvene mogućnosti	78
<i>Opšte</i>	78
<i>Zapošljavanje</i>	79
5.10 Zdravstvo.....	80
<i>Opšte</i>	80
<i>Pojačane opštinske nadležnosti</i>	80
5.11 Političko učešće.....	80
<i>Političke partije</i>	81
<i>Centralni nivo</i>	81
<i>Opštinski nivo</i>	85
VI ŽALBENI MEHANIZMI	88
6.1 Ombudsman.....	88
6.2 Žalbe protiv opštinskih odluka	89
<i>Direktni mehanizmi</i>	89
<i>Indirektni mehanizmi</i>	90
6.3 Mehanizmi zasnovani na pitanjima	90
<i>Kancelarija Poverenika za jezike</i>	90
<i>Nezavisni nadzorni odbor (NNO) za civilnu službu na Kosovu</i>	91
<i>Nezavisna Komisija za Medije (NKM)</i>	92

LISTA SKRAĆENICA

KPM	Konvencija protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja
KVZ	Konsultativno veće za zajednice
KUDŽ	Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena
KPD	Konvencija o pravima deteta
OZZ	Organizacija zastupnik zajednice
KPIZP	Komisija za prava i interese zajednica i povratak
OCD	Organizacije civilnog društva
ZPZ	Zamenik predsedavajućeg za zajednice
ZGZ	Zamenik gradonačelnika za zajednice
ECMI Kosovo	Evropski centar za pitanja manjina Kosovo
EPRMJ	Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima
DPJM	Dokument politika jednakih mogućnosti
EU	Evropska unija
OKNM	Okrvina konvencija saveta evrope za zaštitu nacionalnih manjina
KURD	Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije
MPEDKP	Međunarodni pakt o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima
MPGPP	Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
SIN	Savet za izvršenje i nadzor
MOR	Međunarodna organizacija rada
NKM	Nezavisna komisija za medije
NNO	Nezavisni nadzorni odbor
SSK	Sudski savet Kosova
TSK	Tužilački savet Kosova
MONT	Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije
OJLJP	Opštinska jedinica za ljudska prava
OSZP	Opštinska služba za zajednice i povratak
SKJ	Služba komesara za jezike
OEBS	Organizacija za evropsku saradnju i bezbednost
JP	Javno preduzeće
RTK	Radio televizija Kosova
PZZ	Posebne zaštićene zone
UDLJP	Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima
UN	Ujedinjene nacije
PUNR	Program ujedinjenih nacija za razvoj
UNMIK	Privremena administrativna misija ujedinjenih nacija na Kosovu

PREDGOVOR

ECMI Kosovo je nevladina organizacija koja zasniva svoj rad na projektima i koja je prisutna na Kosovu od 2000. godine, sa kancelarijama u Prištini i Severnoj Mitrovici. ECMI je jedina lokalna organizacija koja je isključivo posvećena cilju unapređivanja odnosa između većinske i manjinskih zajednica na Kosovu, kroz zaštitu i unapređenje zajednica i njihovih interesa. Tokom proteklih godina, ona je razvila snažne odnose sa vladom i predstavnicima zajednica, i stekla je zavidno iskustvo u izradi i osnaživanju relevantnog zakonodavstva i najboljih postupaka u vladavini, i u povećanju i održavanju veza između vlade i civilnog društva.

Jedan od najvažnijih ciljeva organizacije bio je da se razmotri izostanak tačne, kompletne, validne i pristupačne informacije o zajednicama na Kosovu. Do današnjeg dana to je rezultovalo desetogodišnjim iskustvom, kao i sakupljanjem osnovnih podataka, radi izrade sveobuhvatne brošure o zajednicama na Kosovu. Ovo drugo izdanje brošure objavljene 2009. sa ažuriranim informacijama o zajednicama na Kosovu i njihovim pravima, ima za cilj da posluži kao polazna tačka za svakog pojedinca koji se bavi zajednicama na Kosovu, za povećanje saznanja i svesti, i služiće kao praktična brošura za vladu i druge organizacije koje se bave zajednicama na Kosovu.

Izrađena da istovremeno bude sveobuhvatna i pragmatična, brošura sadrži informacije o zajednicama na Kosovu i presek osnovnih problema sa kojima se suočavaju ove zajednice i njihovi predstavnici. Ova analiza je podržana statističkim podacima koji se odnose na geografiju, demografiju, zaposlenje i privredu. U brošuri su takođe navedene informacije o političkoj zastupljenosti i zakonodavstvu. Odražavajući značajno iskustvo koje ECMI Kosovo, brošura takođe pruža sveobuhvatan pregled zakonskih osnova prava zajednica na Kosovu i institucija koje su na raspolaganju zajednicama radi zaštite i unapređenja njihovih prava.

Adrian Zeqiri
Izvršni direktor
ECMI Kosovo

17. februara 2008 godine, Kosovo je proglasilo svoju nezavisnost, čime je završen devetogodišnji period nerešenog statusa od raspada Jugoslavije i sukoba na Kosovu 1999 godine. Sada je Kosovo u potpunosti uključeno u period značajne tranzicije, pošto sadašnja vlada radi na učvršćivanju nezavisnosti, izgradnji demokratskih institucija i garantovanju stabilnog, inkluzivnog, multietničkog društva. Ključna stvar u ovom procesu bilo je uvođenje detaljnog sistema zaštite manjina, ukorenjenog u multietničkom ustavnom poretku, koji ima za cilj integrisanje svih građana Kosova, bez obzira na etničku pripadnost, u političke strukture nove države.

Međutim, svaka zajednica ima različit položaj u Kosovskom društvu i specifične potrebe unutar nove vlade. Deo II ove brošure iznosi kratak uvod u manjinska prava, njihovu istoriju i važnost. Deo III je dizajniran da profesionalcima koji se bave zajednicama na Kosovu ili koji rade sa njima – kao i samim zajednicama – pruži sveobuhvatni presek situacije u kojoj se nalazi svaka od ovih grupa, i problema sa kojima se one suočavaju. Međutim, brošura takođe ima za cilj da čitaocu pruži pragmatično sredstvo za rešavanje ovih potreba zajednica, iz tog razloga deo IV naglašava složenu i naprednu pravnu i institucionalnu infrastrukturu za zaštitu zajednica na Kosovu, dok deo V pruža detaljnu informaciju o pravnim lekovima koji su na raspolaganju pripadnicima zajednica čija su prava bila narušena. Širom ove brošure, naglasak je stavljen na pragmatičnu, činjenicama potkrepljenu informaciju, pre nego na analizu istorijske perspektive.

Informacije i statistički podaci izneti u ovoj brošuri prikupljeni su od strane Evropskog centra za pitanja manjina na Kosovu (ECMI) tokom nekoliko godina, i mogu se pronaći u izvornom obliku na internet stranici organizacije, na adresi <http://www.ecmi-map.com/> dok se informacije o najvažnijim NVO-ima zajednica mogu naći na www.ecmikosovo.org/?page_id=1380.

II PRAVA MANJINA: KRATAK UVOD

2.1 Prava manjina: kratak istorijat

Zaštita manjinskih prava je prvi put formalno uvedena u međunarodni pravni okvir nakon I svetskog rata kroz Traktate manjina Lige naroda, Liga naroda je rasformirana 1946. Nakon II svetskog rata manjinska prava su mnogo manje zauzimala pažnju¹, izuzev Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida Ujedinjenih nacija (Konvencija o genocidu)² i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (MPGPP)³, koji obuhvata zaštitu manjinskih prava u članu 27.

Pad komunističkih režima u centralnoj i istočnoj Evropi i rast etničkog nacionalizma, praćen nasilnim sukobima u bivšoj Jugoslaviji je promenio situaciju⁴. Od ranih 90-ih pa nadalje je usvojeno nekoliko međunarodnih i regionalnih instrumenata⁵ za ljudska prava, uključujući odredbe o manjinskim pravima. Neka od najvažnijih s:

- Deklaracija Ujedinjenih nacija o pravima lica koja pripadaju nacionalnim, etničkim, verskim ili jezičkim manjinama (1992);
- dva traktata Saveta Evrope, Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1995) i Evropska povelja za regionalne ili manjinske jezike (1992);
- i Kopenhaški dokument⁶ Organizacije za evropsku saradnju i bezbednost (OEBS-a) (čl. 31-35) (1990).

Relevantni vezani mehanizmi, između ostalog su Visoki komesar OEBS-a o nacionalnim manjinama⁷, Kancelarija višeg komesara za ljudska prava Ujedinjenih nacija⁸, Nezavisni stručnjak za manjinska prava Ujedinjenih nacija⁹ i Forum za manjinska prava UN-a¹⁰ (bivša Radna grupa za manjine).

Na državnom nivou veliki broj zemalja, uključujući i Kosovo, je usvojilo zakonodavstvo koje se bavi zaštitom manjinskih zajednica i/ili je osnovalo institucije koje u svom mandatu obuhvataju zaštitu manjina.

¹ Ringelheim .J, "Minority Rights in a time of multiculturalism-the evolving scope of the framework convention on the protection of national minorities", u Pregledu međunarodnog humanitarnog prava, tom 10, izdanje 1, 2010, str. 1.

² Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida je usvojena na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija dana 9. decembra 1948. kao Rezolucija 260 Generalne skupštine. Konvencija je stupila na snagu 12. januara 1951.

³ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima je usvojen na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija dana 16. decembra 1966. Pakt je stupio na snagu 23. marta 1976

⁴ Ringelheim. J, 2010, str. 1.

⁵ [European Centre for Minority Issues, European Standards](#). 2012.

⁶ Kopenhaški dokument je rezultujući tekst Konferencije o ljudskim dimenzijama konferencije o evropskoj bezbednosti i saradnji (KEBS), koja je održana u Kopenhagenu od 5. do 29. juna 1990.

⁷ Mandat visokog komesara OEBS-a za nacionalne manjine je usvojen na trećem samitu OEBS-a u Helsinkiju 9.-10. jula 1992.

⁸ Kancelariju višeg komesara za ljudska prava Ujedinjenih nacija je osnovala Generalna skupština UN-a 20. decembra 1993.

⁹ Mandat nezavisnog stručnjaka za manjinska prava je uspostavljen Rezolucijom 2005/79 Komisije za ljudska prava 21. aprila 2005. Mandat je sledstveno obnovljen od strane Saveta za ljudska prava Rezolucijama 7/6 od 27. marta 2008. i 16/6 od 24. marta 2011.

¹⁰ Forum za manjinska prava UN-a je uspostavljen Rezolucije 6/15 Saveta za ljudska prava od 28. septembra 2007. i obnovljen rezolucijom 19/23 od 23. marta 2012.

2.2 Šta su manjine i manjinska prava?

Kao što je Kurt Hamer definisao, manjine su: „sve nacionalne, kulturne, verske i jezičke manjine čiji manjinski status je priznao državni zakonodavac ili međunarodno obavezujući dokumenti kao i manjine koje se definišu i organizuju kao takve“¹¹.

Sledstveno, manjinska prava su individualna i kolektivna prava preko kojih osobe koje pripadaju grupama nacionalnih manjina imaju za pravo da uživaju svoju kulturu, da koriste svoj jezik¹², da ispoljavaju i upražnjavaju svoju veru, da imaju slobodu izražavanja i sakupljanja, jednake mogućnosti na obrazovanje i zaposlenje i uživaju potpuno učešće u javnom životu¹³.

Manjinska prava su deo opšteg okvira ljudskih prava i moraju biti zaštićena kroz državno zakonodavstvo, odgovarajuće vladine politike i podršku civilnog društva.

2.3 Zaštita manjinskih prava

Manjinska prava su zasnovana na priznavanju da se manjine nalaze u osetljivoj situaciji u odnosu na druge društvene grupe, odnosno većinsko stanovništvo¹⁴ i imaju za cilj da zaštite pripadnike manjinske grupe o diskriminacije, asimilacije, progona, neprijateljstva ili nasilja usled njihovog statusa.

Treba se naglasiti da manjinska prava ne predstavljaju privilegije nego postoje kako bi se obezbedilo obostrano poštovanje različitih zajednica. Ova prava služe za pomoć ugroženim grupama (odnosno etničkim manjinama, ali i ženama, deci i osobama sa ograničenim sposobnostima) i svi pripadnici društva doveli do minimalnog nivoa jednakosti u uživanju njihovih ljudskih i osnovnih prava¹⁵. Štaviše, važno je da se naglasi da pripadnici nacionalnih manjina takođe moraju poštovati prava većine i da nacionalna manjina može predstavljati većinu u određenoj oblasti, regionu ili državi¹⁶.

Tri glavne kategorije osnovnih prava koja su suštinska za osiguranje efektivne zaštite manjinskih prava se mogu podeliti na¹⁷:

- Prava koja imaju za cilj **zaštitu manjina od nestajanja i diskriminacije**¹⁸. Koliko god kompatibilne sa osnovnim pravima i slobodama drugih, manjinskim zajednicama se ne sme zabraniti pravo priznavanja kao grupe, uživanja njihove kulture i religije, korišćenje njihovog jezika, osnivanje njihovih škola i pohađanje nastave na jeziku na kojem oni žele.

¹¹ Kurt Hamer (1926-1991). Poverenik za pogranična pitanja (Grenzlandbeauftragter) pokrajine Schleswig-Holstein, bivši potpredsednik pokrajine S-H, i jedan od osnivača ECMI.

¹² Kempin Reuter .T, 'Including Minority Rights in Peace Agreements: A Benefit or Obstacle to Peace Processes after Ethnic Conflicts?', u Međunarodnom listu za prava manjina i grupa, tom 19, 2012, str. 363.

¹³ Minority Rights Group International, '[Minority Rights Protection](#)', 2007.

¹⁴ ECMI Kosovo. *Communities in Kosovo. A Guidebook for Professionals working with communities in Kosovo*. 2009, str. 172.

¹⁵ Vollebaek .K, 'Address on Minority Rights in Kosovo'. Organizacija za evropsku bezbednost i sigurnost , Visoki komesar za nacionalne manjine, 11. septembar 2008, str. 3.

¹⁶ Savet Evrope, Framework [Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory Report](#), 1. februar 1995., Deo III, čl. 20, Str. 24.

¹⁷ Kempin Reuter .T, 2012, str. 364.

¹⁸ *ibid*

- Prava koja su dizajnirana da **zaštite i očuvaju etnički i kulturni identitet grupe**¹⁹. Pluralističko i istinsko demokratsko društvo ne treba samo poštovati etnički, kulturni, jezički i verski identitet svake osobe koja je pripadnik nacionalne manjine, nego takođe treba stvoriti odgovarajuće uslove koji će im omogućiti da izraze, očuvaju i razviju svoj identitet.
- Prava koja imaju za cilj **jačanje manjinskih zajednica**²⁰. Manjinske zajednice moraju imati autoritet da odrede svoje poslove i da budu u stanju da aktivno učestvuju u državnim poslovima. Prostije, država treba da stvori neophodne uslove za efektivno učešće osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama u kulturnim, društvenim i javnim pitanjima, posebno onima koja direktno utiču na njih. Navedeno podrazumeva postizanje proporcionalne reprezentacije u vladinim pozicijama i aktivno i jednako učešće u javnim pitanjima.

2.4 Važnost manjinskih prava: Ključni argumenti

Sledeći argumenti ilustruju važnost manjinskih prava²¹:

1. **Manjinska prava i princip jednakosti:** Manjine se često nalaze u nepovoljnom, marginalizovanom ili ugroženom položaju. Sledstveno, zahtevaju posebne mere kako bi se osiguralo da imaju koristi od istih prava kao i ostalo stanovništvo. Stoga, manjinska prava služe za uspostavljanje ravnoteže u podjednakom uživanju ljudskih prava za sve pripadnike društva. Drugim rečima, njihov cilj je osiguranje da osobe koje pripadaju nacionalnoj manjini uživaju jednakost sa onim osobama koje pripadaju većini²². U ovom smislu, promocija jednakih mogućnosti u pristupu obrazovanju na svim nivoima za osobe koje pripadaju nacionalnoj manjini je od izuzetnog značaja jer obrazovanje donosi značajne razvojne koristi, jača zajednice i promoviše uživanje pojedinačnih sloboda²³.
2. **Manjinska prava jačaju međuetničke odnose**²⁴: Zaštita manjinskih prava je vežba tolerantnosti i interkulturnog dijaloga. Ohrabrivanjem međusobnog poštovanja i razumevanja različite grupe koje čine društvo bi trebale biti u stanju da rade i sarađuju jedna sa drugom, istovremeno čuvajući svoj identitet. Osnovni elementi koji su potrebni za ispunjenje ovog cilja su promovisanje znanja o kulturi, istoriji, jeziku i veri manjina u interkulturnoj perspektivi. Drugim rečima, zaštita manjinskih prava može promovisati sveobuhvatno, mirnodopsko i kohezivno društvo koje poštuje različitosti.
3. **Manjinska prava utiču na sprečavanje i rešavanje sukoba:** Međuetničke tenzije, podele i izuzeće koje se ne rešava mogu veoma lako postati izvor nestabilnosti i sukoba²⁵. Efikasno postupanje sa odnosom manjina-većina nakon etničkog sukoba je od suštinske važnosti za postizanje održivog mira. Vezano sa time, zaštita nacionalnih manjina nije samo u osnovi

¹⁹ *ibid*

²⁰ *ibid*

²¹ Vollebaek .K, 1.1 septembar 2008., str. 1-7.

²² Savet Evrope, [Framework Convention for the Protection of National Minorities and Explanatory Report](#), 1. februar 1995., Deo II, čl. 4, str. 16.

²³ UNESCO, [Right to education](#). 2013.

²⁴ Ringelheim .J, 2010, str. 11.

²⁵ Minority Rights Group International, [Minority Rights protection](#). 2007.

unapređenja društvene kohezije u raznolikim društvima, nego je od suštinske važnosti i za postizanje demokratske sigurnosti, održivog razvoja i mira u kontekstu nestabilnosti.

4. **Manjinska prava štite i promovišu raznoliko i napredno društvo**²⁶: Sva društva modernog sveta su multietnička i multinacionalna. Etnička različitost može obogatiti društvo jer ga čini atraktivnijim, konkurentnijim i naprednijim. Kao takvo, važno je stvoriti klimu tolerancije i međuetničkog dijaloga, ne samo u cilju postizanja mira i stabilnosti nego i kako bi se omogućilo da kulturna različitost bude faktor bogaćenja i društvene snage.
5. **Manjinska prava kao suštinski element međunarodnog pravnog okvira ljudskih prava**²⁷: države preuzimaju odgovornosti i obaveze prema međunarodnom pravu da će poštovati, štiti i sprovoditi ljudska prava, uključujući manjinska prava. Manjinska prava, razmatrajući ih prema međunarodnom okviru ljudskih prava, su univerzalna, neotuđiva, nezavisna i nedeljiva. Države, predstavljajući glavne aktere međunarodne zajednice, imaju pravnu i legalnu obavezu zaštite tih standarda.
6. **Manjinska prava su evropski standardi**: Istorija Evrope je pokazala da je zaštita manjinskih prava od suštinske važnosti za stabilnost, demokratsku sigurnost i mir na kontinentu. **Evropska Unija (EU) promoviše** i insistira na poštovanju ljudskih i manjinskih prava među sadašnjim i potencijalnim članicama.

Nacionalne manjine imaju pravo i trebale bi biti u stanju da održavaju i razvijaju svoju kulturu i identitet. Sledstveno, manjinska prava imaju za cilj osiguranje na ugrožene manjine održavaju „svoje pravično mesto u društvu”²⁸,

²⁶ Vollebaek .K, 11. septembar 2008., str. 2.

²⁷ Kancelarija visokog komesara za ljudska prava Ujedinjenih nacija, [International Human Rights](#). 2013.

²⁸ Minority Rights Group International, [Minority Rights Protection](#). 2007.

III ZAJEDNICE NA KOSOVU

Broj stanovnika Republike Kosovo je otprilike 1,8 miliona stanovnika. Kao što je navedeno u uvodu iznad, većina ovih stanovnika su etnički Albanci (otprilike 87%) dok srpsko stanovništvo čini otprilike 8%, podjednako podeljeno na severno i južno Kosovo. Preostalih 5% stanovništva čine druge zajednice, uključujući tursku, bošnjačku, goransku, aškalijsku, egipćansku, hrvatsku i crnogorsku zajednicu.

Izraz „zajednica“ deluje na dva nivoa na Kosovu. Prvo, ima standardno značenje grupe ljudi koji dele zajedničke karakteristike, na primer nacionalnost, jezik ili veru. U ovom smislu može se koristiti kako bi se izlagalo o svim zajednicama na Kosovu, bez obzira da li su u brojčanoj većini ili manjini u određenoj oblasti. Međutim, takođe se koristi i za izlaganje o manjinskim grupama na Kosovu, koje obuhvataju pripadnike većinske (albanske) zajednice koji su manjina u određenoj opštini.

U ovom delu ćemo govoriti o svakoj od ovih zajednica posebno, iznoseći informacije o njihovom geografskom položaju širom zemlje, kulturi i veri, ako i posebnim problemima sa kojima se suočavaju u odnosu na obrazovanje, jezička prava, opštinsku političku zastupljenost itd.

Prvo međutim kratka beleška o brojkama iznetim ispod. Statistike o stanovništvu na Kosovu, posebno u odnosu na zajednice su veoma osetljive i političke. Nedostatak preciznih istraživanja o statistikama stanovništva ostavlja mogućnost neprekidnog osporavanja veličine određenih zajednica. Zvanični popis na Kosovu u 2011. je proizveo mnogobrojne informacije i odgovorio na ovu situaciju u određenoj meri. Međutim popis iz 2011. je imao svoja ograničenja; nije bilo obuhvaćeno severno Kosovo (Severna Mitrovica, Leposavić, Zvečan i Zubin Potok), ne predstavlja razložene podatke za Crnogorce i Hrvate, te je delimično bojkotovao od strane srpskog i romskog stanovništva južnog Kosova²⁹.

Kako bi se pokrili svi nedostaci preostali nakon popisa iz 2011. ECMI Kosovo je preduzeo sledeći pristup:

- Svi podaci za zajednice na severnom Kosovu su zasnovani na izveštaju OEBS-a o Profilima opština iz 2013;
- Svi podaci za albansku, tursku, bošnjačku, goransku, egipćansku i aškalijsku zajednicu na južnom Kosovu su zasnovani na zvaničnom kosovskom popisu iz 2011.;
- Za srpsku, romsku, crnogorsku i hrvatsku zajednicu: za opštine koje nisu bile pod uticajem procesa decentralizacije su korišćeni podaci ekipa OEBS-a na terenu za OEBS-ov Profil zajednica za 2010. Svi podaci o opštinama koje su bile deo procesa decentralizacije iz 2009. su zasnovane na procenama OUZP-a navedena u OEBS-ovom Profilu opština iz 2013., pošto podaci OEBS-a iz 2010. nisu održavali promene u opštinskim granicama. Kada izveštaji OEBS-a nisu sadržavali procene OUZP (npr. Gnjilane i Klokot), ECMI Kosovo je sproveo intervjue relevantnih OUZP-a i predstavnika zajednica. Opštine na koju je uticao proces decentralizacije su:
 - Nove opštine sa srpskom većinom: Gračanica, Klokot, Ranilug, Parteš, Novo Brdo.

²⁹ Za više informacija o učešću manjina na popisu 2011. na Kosovu vidi: [‘Minority Communities in the 2011 Kosovo Census Results: Analysis and Recommendations’](#), ECMI Kosovo, 18. decembar 2012.

- o Postojeće opštine na koje je uticalo stvaranje novih opština: Gnjilane, Kamenica, Kosovo Polje, Lipljan, Priština, Vitina.

Štaviše nisu samo demografske statistike one koje nedostaju. Podaci o zaposlenosti i obrazovanju zajednica su često neprecizni i nepotpuni. Navedeno je delom usled nepostojanja zvaničnog upisa među pripadnicima zajednica, posebno u romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj zajednici, i usled činjenica da Kosovom de fakto upravljaju dva administrativna sistema, zvanični kosovski i srpske institucije, koje deluju paralelno u odnosu na zvanične institucije.

Stoga usled navedenog nedostatak preciznih podataka o zajednicama u svim aspektima života, brojke iznete u ovoj studiji se trebaju smatrati približnim procenama.

Albanska Zajednika

1. Veličina stanovništva i lokacija

Na osnovu rezultata popisa na Kosovu iz 2011., dopunjenih podacima OEBS-a za severno Kosovo, ECMI Kosovo procenjuje da na Kosovu živi otprilike 1.623.419 Albanaca, čineći 86,63% ukupnog stanovništva. Iako kosovski Albanci predstavljaju većinu širom Kosova, oni se smatraju brojčanom manjinom u sledećih devet opština, pri čemu se najveća albanska manjina nalazi u Severnoj Mitrovici, Štrpcu, Novom Brdu i Gračanici.

Manjinske albanske opštine na Kosovu prema popisu iz 2011. *		
Opština	Procenat	Broj pripadnika zajednice
Severna Mitrovica	16,63%	4.900
Štrpce	29,14%	3.757
Novo Brdo	37,33%	3.542
Gračanica	9,44%	2.474
Klokot	27,72%	1.362
Zubin Potok	6,61%	1.000
Zvečan	2,06%	350
Leposavić	1,59%	300
Mamuša	5,89%	327
Ranilug	2,79%	164
Ukupno u navedenim opštinama	12,08%	18.176
Ukupno na Kosovu	86,63%	1.623.419

* Popis iz 2010. nije obuhvatio severno Kosovo. Stoga su korišćeni OEBS-ovi podaci Opštinskih profila iz 2013. kao izvor podataka za albansku zajednicu u severnim opštinama. Za južne opštine su korišćeni podaci zvaničnog kosovskog popisa iz 2011.

Prosečna starost albanskog stanovništva je skoro ista kao za celokupno stanovništvo, uz prosečnu starost od 29,4 u odnosu na kosovski prosek od 29,5.

2. Kultura i veroispovest

Albanci na Kosovu smatraju sebe potomcima ilirskih plemena koja su živela u regionu u vreme starih Rimljana³⁰. Većina kosovskih Albanaca su muslimani suniti, iako postoje i određeni sledbenici islamske derviške sekte poznate kao Bektašizam. Takođe postoji i značajna manjina Albanaca rimokatolika. Popis iz 2011. procenjuje ukupni broj katolika na 38.438 ili približno 2,37% ukupnog broja kosovskih Albanaca³¹. Dan nezavisnosti Albanije, 28. novembar, se priznaje kao dan Albanaca na Kosovu i zvaničan Dan pomena poginulih.

3. Jezik

Albanski je jedinstveni indoevropski jezik koji nema nikakve bliske veze sa bilo kojim modernim jezikom. Albanci na Kosovu govore varijacijom Geg dijalekta albanskog, tipičan za severnu Albaniju i Kosovo. Međutim u školama se uči standardni albanski, koji je veoma blizak sa Tosk dijalektom koji se govori u južnoj Albaniji. Sledstveno, standardni albanski se koristi i za formalnu pisanu komunikaciju. Albanski jezik se govori u Albaniji, albanskim zajednicama širom bivše Jugoslavije i velikoj albanskoj dijaspori. Istorijski albanski dijalekti se mogu naći na mnogim mestima, kao što su Italija i Grčka, kod potomaka albanske zajednice.

Albanski je jedan od dva zvanična jezika na Kosovu uz srpski. Starije generacije Albanaca koje su obrazovane prema jugoslovenskom obrazovnom sistemu govore srpski kao drugi jezik, dok neki pripadnici albanske zajednice takođe govore turski, posebno u regionu Prizrena.

4. Politička zastupljenost

Imajući u vidu da Albanci predstavljaju većinu na Kosovu, većina političkih partija odgovara na njihove potrebe. „Partia Demokratike e Kosovës“ (PDK), „Lidhja Demokratike e Kosovës“ (LDK), „Vetëvendosje“, „Aleanca Kosova e Re“ (AKR) i „Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës“ (AAK) su neki od najvećih političkih subjekata na kosovskim izborima u poslednjim godinama.

U opštinama u kojima Albanci predstavljaju brojčanu manjinu, oni su uopšteno dobro zastupljeni u političkom procesu i obično imaju zastupnike u skupštini opštine.

5. Povratak

Iako je sukob iz 1999. prouzrokovao da veliki broj Albanaca pobjegne iz Kosova, prema procenama UNHCR-a otprilike 848.100³², u susedne države i Zapadnu Evropu, velika većina albanskih izbeglica se je za godinu dana vratila u mesto porekla. Međutim, region severne Mitrovice predstavlja izuzetak. Procene UNHCR-a su da je otprilike 7.182 Albanaca i dalje raseljeno na Kosovu³³, većinom iz Severne Mitrovice, u kojem briga o bezbednosti i aktivan otpor lokalnih zajednica sprečava značajniji povratak. Od januara 2000. do juna 2013. se je dobrovoljno vratilo 1.062 Albanaca.

³⁰ Malcolm, Noel, 'Kosovo: A Short History', London: Pan Macmillan Ltd, 1998, str. 28.

³¹ Ovaj broj obuhvata sve zajednice. „međutim uzimajući u obzir mali broj Hrvata na Kosovu i malom broju katolika među drugim zajednicama, procene broja Albanaca katolika na Kosovu se mogu smatrati pouzdanim.

³² UNHCR 1999, Refugees 3, (116), preuzeto sa: <http://www.unhcr.org/3c6914bc5.pdf>.

³³ UNHCR Kancelarija Šefa misije, Priština, Kosovo, 'Statistical Overview: Update at end of June 2013'.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Dobrovoljni	0	27	294	245	8	49	53	15	43	86	99	27	67	49

6. Bezbednost i sloboda kretanja

Prema anketi UNDP (2013) 62% Albanaca je zadovoljno bezbednosnim organima. Albanska zajednica se oseća bezbednom da putuje širom južnog Kosova, kako privatnim vozilima tako i javnim prevozom. Albanska zajednica koja živi u većinskim srpskim opštinama na južnom Kosovu u velikoj meri deli ovaj pozitivni utisak o bezbednosti.

Briga o bezbednosti i slobodi kretanja primarno postoji u odnosu na severno Kosovo. Albanci iz južnog Kosova se uopšteno ne osećaju bezbedno da putuju u ili kroz ovaj deo Kosova. Štaviše albanske zajednice koje žive na severnom Kosovu prijavljuju značajnu zabrinutost o bezbednosti i prepreke po njihovu slobodu kretanja.

7. Privreda

Stopa nezaposlenosti za albansku zajednicu je 47,02, malo viša od opšte stope nezaposlenosti od 45% na Kosovu³⁴ i samo 6% albanske zajednice je zadovoljno privrednim smerom Kosova³⁵. Mogućnost zaposlenja predstavlja značajno pitanje za Albance širom Kosova, posebno u ruralnim oblastima, što obuhvata većinu opština u kojima su Albanci većinska zajednica. Albanska zajednica je relativno dobro zastupljena u javnim institucijama opština u kojima je brojčana manjina.

8. Obrazovanje

Albanska zajednica koristi kosovski obrazovni sistem i ne suočava se sa većim poteškoćama u pristupu obrazovanju. Međutim, oni se suočavaju sa mnogobrojnim pitanjima koja se odnose na kvalitet pruženog obrazovanja:

- Nedostatak kvalifikovanih nastavnika;
- Nedostatak visokokvalitetne školske infrastrukture;
- Nedostatak opreme (školske knjige, kompjuteri itd).

9. Pristup javnim institucijama

Uopšteno albanska zajednica se ne suočava sa ozbiljnijim preprekama u pristupu javnim institucijama i uslugama. Međutim opštine sa većinskim srpskim stanovništvom ne poštuju u svim slučajevima njihove obaveze prema *Zakonu o korišćenju jezika*, što dovodi do poteškoća u komunikaciji između Albanaca i opštinskih institucija koje u velikoj meri rade na srpskom jeziku.

Pristup albanske zajednice javnim institucijama na severu Kosova je u velikoj meri ometen zbog napete bezbednosne situacije, koja se odnosi na ograničenja u slobodi kretanja i ograničenom prisustvu kosovskih institucija.

³⁴ UNDP, '[Kosovo Human Development Report 2012: Private sector and employment](#).'

³⁵ UNDP, '[Public Pulse Report 6](#)', August 2013.

Srpska zajednica

1. Veličina stanovništva i lokacija

Srbi predstavljaju najveću manjinsku zajednicu na Kosovu. Popis iz 2011. nije održan na severnom Kosovu i bojkotovao ga je veliki broj Srba na južnom Kosovu. Stoga, procene o srpskoj zajednici na Kosovu su zasnovane na alternativnim izvorima. Na osnovu OEBS-ovog Profila opština iz 2010. i OEBS-ovog Profila opština iz 20123., postoje procene da na Kosovu živi otprilike 146.128 Srba, čineći do 7,8% ukupnog broja stanovništva.

Srpska zajednica je otprilike podjednako podeljena između severnog Kosova (70.430 stanovnika srpske nacionalnosti) i južnog Kosova (75.698 stanovnika srpske nacionalnosti). Srpska zajednica predstavlja brojčanu većinu u ukupno deset opština. Najveće srpske zajednice žive u četiri severne opštine i u južnim opštinama Gračanica i Štrpcu.

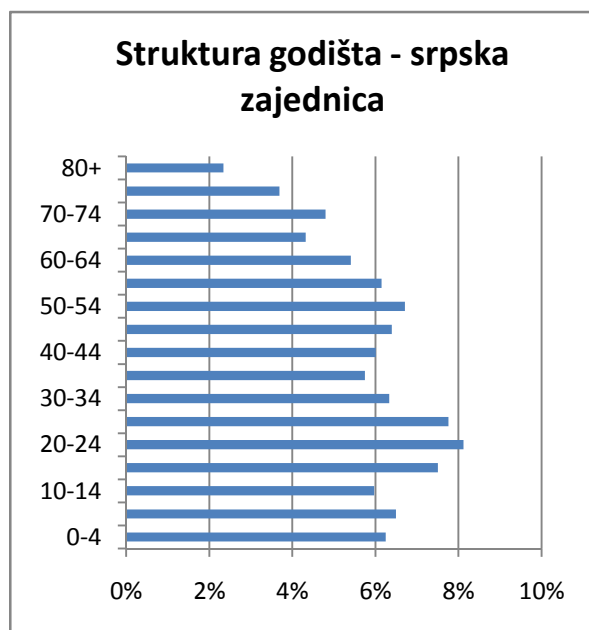
Manje srpske zajednice se mogu pronaći širom Kosova ispod reke Ibar, posebno u centralnom i istočnom Kosovu.

Srpska zajednica na Kosovu prema izveštajima OEBS-a*		
Opština	Procenat	Broj pripadnika zajednice
Severna Mitrovica	76,48%	22.530
Gračanica	82,15%	21.534
Leposavić	96%	18.000
Zvečan	96,1%	16.000
Zubin Potok	93,29%	13.900
Štrpce	70,58%	9.100
Novo Brdo	61,46%	5.802
Ranilug	97,15%	5.718
Parteš	99,96%	5.300
Gnjilane	5,29%	5.000
Klokot	71,23%	3.500
Vučitrn	4,79%	3.500
Kamenica	8,01%	3.019
Obilić	12,37%	3.000
Lipljan	3,37%	2.000
Priština	1%	2.000
Istok	4,16%	1.700
Orahovac	1,76%	1.000
Peć	1,03%	1.000
Kosovo Polje	2,51%	900
Klina	1,53%	600
Srbica	0,59%	300
Vitina	0,59%	280
Prizren	0,13%	237

Uroševac	0,06%	60
Štimlje	0,18%	49
Dečane	0,11%	46
Đakovica	0,02%	17
Južna Mitrovica	0,02%	14
Podujevo	0,01%	12
Dragaš	0,02%	7
Suva Reka	<0,01%	2
Kačanik	<0,01%	1
Ukupno	7,8%	146.128

**Izvori: Podaci za opštine na koje nije uticao proces decentralizacije su zasnovani na OEBS-ovom Profilu zajednica iz 2010. (procene OEBS-ovih ekipa na terenu), dok su podaci za opštine na koje je uticao proces decentralizacije i opštine na severu Kosova zasnovane na OEBS-ovom Profilu opština iz 2013.*

Prosečna starost srpskog stanovništva je značajno viša od kosovskog proseka. Na osnovu podataka popisa iz 2011. prosečna starost srpskog stanovništva je 37,6 godina dok je prosek Kosova 29.5 godina starosti.

2. Kultura i veroispovest

Veruje se da se je srpsko stanovništvo nastanilo u jugoistočnoj Evropi tokom šestog i sedmog veka n.e., kao deo migracije slovenskih plemena u ovaj deo regiona tokom tog perioda³⁶. Srpska zajednica je hrišćanske pravoslavne vere i Srpska pravoslavna crkva nastavlja da igra centralnu ulogu u srpskom identitetu današnjice. Velika vrednost se pridaje značajnim manastirima i crkvama koje su izgrađene širom centralnog Kosova tokom trinaestog i četrnaestog veka, a posebno premeštanje sedišta Patrijarha Srpske pravoslavne crkve u Peć pri kraju trinaestog veka. Mnoge od navedenih

³⁶ Malcolm, Noel, 'Kosovo: A Short History', London: Pan Macmillan Ltd, 1998, str. 22-24.

crkava i manastira se nalazi na Kosovu i danas i smatraju se značajnim delom srpskog kulturnog nasledstva.

Na Kosovu se je takođe odigrala i „Kosovska bitka“ 1389. protiv otomanskih snaga. Ova bitka i dalje nastavlja da igra značajnu ulogu u srpskoj istoriji i mitologiji i danas, obeležavajući se svake godine dana 28. juna na praznik „Vidovdan“.

3. Jezik

Politička raspodela Jugoslavije je praćena jezičkom podelom u okviru onog što je ranije bilo poznato kao „srpsko-hrvatski“ i pojavila su se četiri nova jezika: srpski, bošnjački, hrvatski i crnogorski. Osobe koje govore bilo koji od ova četiri jezika mogu razumeti ostala tri jezika bez ozbiljnih poteškoća.

Srpska zajednica na Kosovu govori srpski, koji je uz albanski, jedan od dva zvanična jezika na Kosovu. Srpska zajednica na Kosovu koristi oba pisma, latinično i ćirilično. Albanski jezik se ne uči u školama na srpskom jeziku na Kosovu i samo mali broj kosovskih Srba govori albanski.

4. Politička zastupljenost

Srpska zajednica ima najmanje deset (10) garantovanih mesta u Skupštini Kosova³⁷ i pet (5) predstavnika u Konsultativnom veću za zajednice (KVZ)³⁸.

Na opštinskim izborima 2009. i opštim izborima 2010., uprkos pozivima na bojkot od strane Vlade Srbije, srpska zajednica na Kosovu je pažljivo učestvovala. Međutim, ti izbori su bojkotovani od strane srpske zajednice na severu Kosova. Na opštinskim izborima 2013. srpska vlada je ohrabrila srpsku zajednicu na Kosovu da glasa. Ovo je rezultovalo visokim odzivom srpske zajednice na južnom Kosovu; u svim opštinama sa srpskim većinskim stanovništvom odziv je bio viši nego kosovski prosek od otprilike 47%. Na severu Kosova se je broj učesnika takođe značajno povećao, ali je i dalje veoma nizak na malo iznad 20%.

Na poslednjim izborima se je videlo učešće velikog broja srpskih političkih subjekata na kosovskim izborima, uz, na primer 27 srpskih političkih subjekata koji su učestvovali na opštinskim izborima 2013. Međutim samo mali broj stranaka je bio u stanju da zadrži svoje prisustvo u kosovskoj politici. Za sada, glavni srpski politički subjekti su „Samostalna Liberalna Stranka“ (SLS), politička partija sa sedištem na Kosovu koja učestvuje na izborima od 2007. godine, i G. I. SRPSKA, koja predstavlja politički subjekat koji je osnovan 2013. i koji ima podršku Vlade Srbije.

Ukupan broj glasova za glavne srpske političke stranke na svim kosovskim izborima od 2007. godine (opštinskim i centralnim)

	2007 (Cen.)	2007 (Opš.)	2009 (Cen.)	2010 (Sen.)	2013 (Opš.)
SLS	855	289	4,331	14,352	8,284
G. I. SRPSKA					21,761

³⁷ Ustav, član 64.

³⁸ Zakon o zajednicama (03/L-047), član 12.6.

JSL				6,004	
SDSKiM	939	329	303	1,008	
S. SDS				829	
SNS	224	26		749	

5. Povratak

Prema procenama UNHCR-a, otprilike 200.000 Srba je raseljeno na ili izvan Kosova tokom ili neposredno nakon sukoba 1999.³⁹ I većina raseljenog stanovništva se i dalje nalazi izvan Kosova, većinom u Srbiji. Dodatno, UNHCR procenjuje da je otprilike 9.556 pripadnika srpske zajednice raseljeno unutar Kosova, pri čemu većina živi na severnom Kosovu. Pitanja kao što su nedostatak ekonomskih mogućnosti, imovinsko-pravna pitanja i zabrinutost o bezbednosti negativno utiču na proces povratka srpske zajednice.

Od januara 2000. do juna 2013., 10.236 Srba se je dobrovoljno vratilo dok je 114 nasilno vraćeno između januara 2011. i juna 2013⁴⁰.

Dobrovoljni i prinudni povratak u srpskoj zajednici, jan. 2000. – jun 2013. (UNHCR, jun 2013.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Dobrovoljni	1826	679	966	1550	818	740	615	585	231	439	895	464	359	69
Prinudni	Ne postoje podaci											64	41	9

6. Bezbednost i sloboda kretanja

Uopšteno, smatra se da se je bezbednosna situacija za srpsku zajednicu poboljšala tokom poslednjih godina, međutim i dalje postoje stavovi o nesigurnosti. Mitrovica posebno i dalje predstavlja glavno žarište za među-etničkog nasilja i bezbednosni incidenti takođe nastavljaju da utiču na mesta povratka⁴¹.

Glavne institucije nadležne za sigurnost srpske zajednice na Kosovu, kao i za sve druge zajednice, su policija Kosova, EULEX i KFOR. Međutim zadovoljenost bezbednosnim organima među Srbima je niska, na 16% u odnosu na 62% među Kosovskim Albancima⁴².

Srpska zajednica se uopšteno oseća bezbedno da putuje širom Kosova u privatnim vozilima iako se i dalje ustručavaju da koriste javni prevoz na Kosovu. Štaviše, Srbi koji žive u većim zajednicama, posebno u opštinama sa većinskim srpskim stanovništvom, se većinom osećaju bezbednim u njihovim naseljima. Da li se Srbi osećaju bezbedno da putuju i slobodno se kreću u oblastima sa većinskim albanskim stanovništvom se značajno razlikuje prema regionima; Srbi se u značajnoj meri osećaju manje bezbedno da putuju ka i slobodno se kreću po oblastima koje su u većoj meri bile pod udarom sukoba iz 1999.

³⁹ UNHCR Refugees Magazine Issue 116, '[Kosovo: One last chance](#)', 1999.

⁴⁰ UNHCR Kancelarija Šefa misije, Priština, Kosovo, 'Statistical Overview: Update at end of June 2013'.

⁴¹ OEBS Kosovo, '[An Assessment of the Voluntary Returns Process in Kosovo](#)', oktobar 2012.

⁴² UNDP, '[Public Pulse Report 6](#)', avgust 2013.

7. Privreda

Prema UNDP-u (2012.) stopa nezaposlenosti među Srbima je 38,35%, što je znatno manje u odnosu na opštu stopu nezaposlenosti na Kosovu od 45%, ali ipak i dalje predstavlja veliki broj⁴³. Srpska zajednica je relativno dobro zastupljena u kosovskoj civilnoj službi sa 973 Srba civilna službenika, što čini ukupno 5,5% ukupnog broja kosovskih civilnih službenika⁴⁴. Ove brojke grubo predstavljaju srpsko učešće u ukupnom kosovskom stanovništvu (isključujući severno Kosovo gde su Srbi do sada u velikoj meri bojkotovali kosovske institucije). Ipak, vredno je napomenuti da postoji veće verovatnoća da će Srbi biti zastupljeni na profesionalnim i administrativnim položajima nego na upravnom nivou⁴⁵. Štaviše, u javnim preduzećima, neka od najvećih poslodavaca na Kosovu, zajednica je u značajnoj meri premalo zastupljena, čineći samo 0,8% ukupnog broja zaposlenih⁴⁶.

Percepcije među redovima srpske zajednice u vezi ekonomskih kretanja Kosova su veoma negativne; u avgustu 2013., 0,9 Srba na Kosovu je bilo zadovoljno ekonomskim kretanjima na Kosovu, u odnosu na 6,0% kosovskih Albanaca⁴⁷.

Većina ekonomskih prepreka i prepreka u zaposlenju sa kojima se Srbi suočavaju su posledica opšteg slabog ekonomskog stanja na Kosovu. Zajednica se međutim suočava sa dodatnim poteškoćama usled jezičkih barijera i opšteg nedostatka integracije zajednice u kosovske socio-ekonomske mreže. Srpska zajednica na severu Kosova je uopšteno bogatija od većinsko ruralnog srpskog stanovništva na jugu Kosova.

8. Obrazovanje

Za sada Vlada Kosova ne obezbeđuje nastavni program na srpskom jeziku i sledstveno ne može obezbediti nastavu na srpskom jeziku.. srpska zajednica na Kosovu pohađa škole i prati nastavni program kojim upravlja Ministarstvo prosvete Srbije. Dok se predškolsko, osnovno i srednjoškolsko obrazovanje pruža u većini oblasti sa značajnijom srpskom zajednicom. Fakultetsko obrazovanje na srpskom jeziku se većinom održava na Prištinskom univerzitetu izmeštenom u Severnoj Mitrovici i fakultetima ovog Univerziteta lociranim u Gračanici i Leposaviću. Veliki broj srpskih studenata pohađa univerzitetsko obrazovanje u Srbiji.

Glavna pitanja kojima se srpska zajednica suočava u kontekstu obrazovanja su navedena ispod:

- Nedostatak kvalifikovanih nastavnika;
- Nedostatak visokokvalitetne školske infrastrukture;
- Nedostatak opreme (školske knjige, kompjuteri itd).

⁴³ UNDP, [‘Kosovo Human Development Report 2012: Private sector and employment.’](#)

⁴⁴ Kancelarija za pitanja zajednica, [‘Assessment on the employment of members of non-majority communities in the Kosovo civil service and publicly owned enterprises’](#), maj 2013.

⁴⁵ Kancelarija za pitanja zajednica, [‘Assessment on the employment of members of non-majority communities in the Kosovo civil service and publicly owned enterprises’](#) 2013.

⁴⁶ *ibid*

⁴⁷ UNDP, [Public Pulse Report 6](#), avgust 2013.

9. Pristup javnim institucijama

Pristup kosovskim javnim institucijama se u značajnoj meri razlikuje između većine Srba koji žive u opštinama sa većinskim srpskim stanovništvom i manjine koja živi u opštinama sa većinskim albanskim stanovništvom. Dok prvi imaju pristup kosovskim opštinskim službama bez većih poteškoća, drugi i dalje prijavljuju prepreke u pristupu opštinskim uslugama, posebno usled percepcija diskriminacije i jezičkih barijera, koje prouzrokuje nedostatak poštovanja *Zakona o korišćenju jezika* od strane institucija. Iste prepreke se često prijavljuju u odnosu na pristup uslugama centralnog nivoa vlasti.

Vlada Srbije i dalje upravlja sa mnogo aspekata srpskog javnog života, posebno na severu Kosova, na kojem su kosovske institucije manje prisutne; Srbija nastavlja da finansira javne usluge paralelno uslugama koje pruža Vlada Kosova, uključujući zdravstvenu negu, obrazovanje i sistem socijalne zaštite.

Međutim od osnivanja novih opština sa većinskim srpskim stanovništvom u 2009. na jugu Kosova se primećuje trend povećanja broja pripadnika srpske zajednice koji koriste usluge koje pružaju ove nove opštine. Ovaj trend će se verovatno povećati nakon opštinskih izbora 2013., na kojima je viđeno veliko učešće srpske zajednice, kao što je navedeno iznad. Takođe, ovaj trend će se verovatno polako proširiti i na severno Kosovo u narednim godinama.

Bošnjačka zajednica

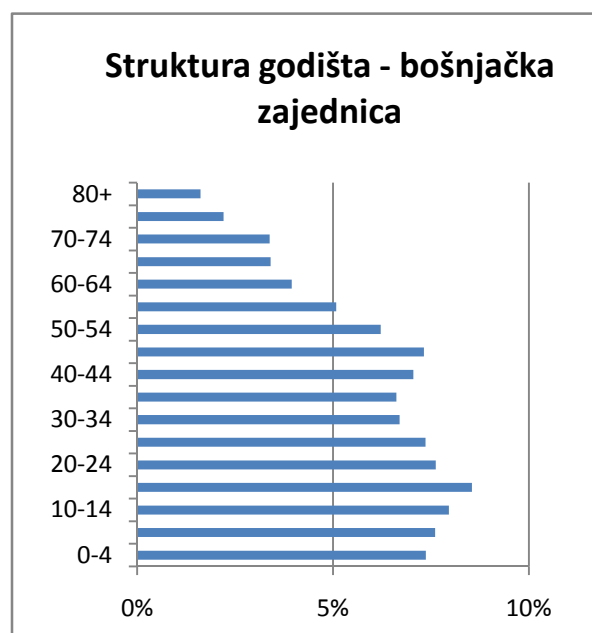
1. Veličina stanovništva i lokacija

Bošnjačka zajednica je druga najveća manjinska zajednica na Kosovu. Na osnovu rezultata kosovskog popisa iz 2011., dopunjenih podacima OEBS-a za severno Kosovo, ECMI Kosovo procenjuje da na Kosovu živi otprilike 28.933 Bošnjaka, čineći 1,54% ukupnog stanovništva. Većina Bošnjaka živi u opštini Prizren, dok se velike bošnjačke zajednice nalaze u Dragašu, Peći, Istoku i Severnoj Mitrovici.

Bošnjačka zajednica prema popisu iz 2011.*		
Opština	Procenat	Broj pripadnika zajednice
Prizren	9,4%	16.896
Dragaš	12,11%	4.100
Peć	3,89%	3.786
Istok	2,8%	1.142
Severna Mitrovica	3,39%	1.000
Južna Mitrovica	0,57%	416
Priština	0,2%	400
Leposavić	1,6%	300
Gnjilane	0,13%	121
Uroševac	0,08%	83
Đakovica	0,08%	73
Dečane	0,15%	60
Obilić	0,02%	58
Elez Han	0,45%	42
Lipljan	0,07%	42
Srbica	0,08%	42
Kosovo Polje	0,09%	34
Podujevo	0,04%	33
Vučitrn	0,05%	33
Vitina	0,05%	25
Kačanik	0,06%	20
Klina	0,05%	20
Štimlje	0,07%	20
Suva Reka	0,02%	15
Mališevo	0,03%	15
Gračanica	0,06%	15
Glogovac	0,02%	14
Orahovac	0,02%	10
Kamenica	0,02%	9
Novo Brdo	0,05%	5
Štrpce	0,02%	2
Mamuša	0,02%	1
Ranilug	0,02%	1
Ukupno	1,54%	28.933

* Popis iz 2010. nije obuhvatio severno Kosovo. Stoga su korišćeni OEBS-ovi podaci Opštinskih profila iz 2013. kao izvor podataka za bošnjačku zajednicu u severnim opštinama. Za južne opštine su korišćeni podaci zvaničnog kosovskog popisa iz 2011.

Na osnovu podataka iz popisa 2011. prosečna starost bošnjačke zajednice je neznatno iznad opšteg stanovništva. Prosečna starost bošnjačke zajednice je 34 godina dok je kosovski prosek 29,5 godina.

2. Kultura i veroispovest

Bošnjaci su većinom muslimanska slovenska zajednica, potomci slovenskih plemena koja su migrirala u jugo-istočnu Evropu u šestom i sedmom veku n.e. Uopšteno, kao i albanska zajednica, oni upražnjavaju sunitski Islam, najveći ogranaka Islama. Na Kosovu se danas Bošnjaci mogu podeliti u dve grupe. Prva predstavlja one koji su u raznim vremenskim periodima migrirali na Kosovo iz Bosne, Crne Gore i većinom Sandžaka, a posebno nakon pada otomanske vladavine u regionu. Ova grupa se je skoncentrisala u okolini regiona Peći, Istoka i Mitrovice, i u manjem broju u Prištini. Drugu grupu predstavljaju oni koji su tradicionalno većinom živeli u regionima Prizrena, Dragaša i Župe.

Kosovo priznaje Međunarodni dan Bošnjaka, 28. novembar, kao zvanični Dan pomena poginulih.

3. Jezik

Bošnjačka zajednica na Kosovu piše latiničnim pismom i govori bošnjački jezik; slovenski jezik blisko povezan sa srpskim, hrvatskim i crnogorskim. Od dva zvanična jezika na Kosovu Bošnjaci govore srpski tečno a veoma često govore i albanski. Kosovski javni obrazovni sistem pruža obrazovanje na bošnjačkom jeziku u nekoliko opština. Bošnjački jezik se priznaje kao zvanični jezik u opštinama Dragaš, Peć i Prizren i kao jezik u službenom korišćenju u opštini Istok.

4. Politička zastupljenost

Bošnjačka zajednica ima tri (3) zagarantovana mesta u Skupštini Kosova⁴⁸ i predlaže tri (3) člana u KVZ⁴⁹.

⁴⁸ Ustav, član 64.2.

⁴⁹ Zakon o zajednicama (03/L – 047), član 12.6.

Bošnjaci su politički dobro organizovani. Oni su redovni članovi vladajućih koalicija na centralnom nivou i u četiri opštine sa najvećim brojem Bošnjaka (Prizrenu, Dragašu, Peći i Istoku) zajednica je redovno zastupljena u skupštinama opštine.

Tokom poslednjih godina „Koalicija Vakati“ je najveći politički subjekat koji zastupa interese Bošnjaka. Ostale partije kao što su „Nova Demokratska Stranka“ (NDS), „Stranka Demokratske Akcije“ (SDA), i „Bošnjačka Stranka Demokratske Akcije Kosova“ (BSDAK), takođe služe bošnjačkoj zajednici. Osnivanjem NDS i BSDAK u 2010. je povećan broj bošnjačkih stranaka što je rezultovalo podelom bošnjačkih glasova.

Ukupan broj glasova za glavne bošnjačke političke stranke na svim kosovskim izborima od 2007. godine (opštinskim i centralnim)

	2007 (Cen.)	2007 (Opš.)	2009 (Opš.)	2010 (Cen.)	2013 (Opš.)
VAKAT	5,428	5,269	4,168	5,296	4,833
NDS	/	/	/	2,478	2,949
BSDAK	/	/	400	1,818	534
SDA	3,661	2,468	1,973	1,602	1,177

Ukupan broj glasova za bošnjačke političke stranke po opštinama od 2007. godine (samo lokalni izbori za pet opština sa najvećom bošnjačkom zajednicom)

	2007 (Opš.)	2009 (Opš.)	2013 (Opš.)
Dragaš	1,982	2,046	1,722
Istok	333	440	252
Južna Mitrovica	71	/	200
Peć	803	1,322	1,409
Prizren	4,548	2,533	5,593
Leposavić	/	80	70

5. Povratak

Tačan broj pripadnika bošnjačke zajednice pre 1999. nije dostupan pošto prethodni popisi nisu obuhvatali Bošnjake kao grupu nego su umesto toga upisivani kao „muslimani“, izraz koji je mogao da obuhvati i goransku zajednicu (ali ne i Albance). Prema jugoslovenskom popisu iz 1991. procenjuje se da je postojalo 66.189 muslimana, većina kojih bi se sada identifikovala kao Bošnjaci.

Tokom i nakon sukoba 1999. mnogo Bošnjaka je pobešlo sa Kosova iz bezbednosnih razloga. Povratak u bošnjačkoj zajednici je ograničen i Bošnjaci nastavljaju da napuštaju Kosovo iz ekonomskih razloga.

Od januara 2000. do juna 2013., 1.793 Bošnjaka se je dobrovoljno vratilo dok je 91 nasilno vraćeno između januara 2011. i juna 2013⁵⁰. Samo 8 Bošnjaka je raseljeno na Kosovu⁵¹.

Dobrovoljni i prinudni povratak u bošnjačkoj zajednici, jan. 2000. – jun 2013. (UNHCR, jun 2013.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Dobrovoljni	57	0	149	393	479	250	93	89	39	43	49	60	84	8
Prinudni	Ne postoje podaci											37	44	10

6. Bezbednost i sloboda kretanja

Uopšteno, bošnjačka zajednica se ne suočava sa ozbiljnijim bezbednosnim problemima ili ograničenjima u slobodi kretanja. Iako postoje sporadični izveštaji o među-etničkim incidentima zajednica se u većini oseća bezbedno u mestima prebivališta i oseća se slobodnom da putuje Kosovom u privatnim vozilima kao i javnim saobraćajem.

Postoji određena zabrinutost u odnosu na bezbednost u bošnjačkoj zajednici u Severnoj Mitrovici što odražava opštu napetu bezbednosnu situaciju.

7. Privreda

Prema UNDP (2012.), stopa nezaposlenosti u bošnjačkoj zajednici je 37,68% što je niže od opšte stope nezaposlenosti od 45% ali ipak i dalje predstavlja veliki broj⁵².

Prema OCA procenat Bošnjaka u civilnoj službi Kosova (1,5%) približno odražava njihov odnos u stanovništvu (1,54%)⁵³ iako ova brojka prikriva malu zastupljenost u institucijama centralnih vlasti, u kojima su Bošnjaci čine samo 0,9% civilnih službenika. Štaviše, u javnim preduzećima, neka od najvećih poslodavaca na Kosovu, zajednica čini samo 0,4% ukupnog broja zaposlenih⁵⁴.

Osim jezičkih prepreka bošnjačka zajednica se većinom suočava sa istim problemima u odnosu na zaposlenje i ekonomske mogućnosti kao i većinska zajednica.

8. Obrazovanje

Bošnjačka zajednica u većini slučajeva pohađa kosovski obrazovni sistem. Opštine sa većim bošnjačkim zajednicama pružaju javno obrazovanje na bošnjačkom jeziku na nivou predškolskog, osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja. Određeno univerzitetsko obrazovanje je takođe dostupno na Kosovu, međutim mnogi bošnjački studenti studiraju na univerzitetima izvan Kosova.

U opštim crtama, glavna pitanja sa kojima se pripadnici zajednice suočavaju u obrazovanju su:

- Ograničena dostupnost školskih tekstova za više srednjoškolsko obrazovanje;
- Nedostatak kvalitetnih školskih knjiga za sve nivoe obrazovanja;
- Nedostatak javnog prevoza; i

⁵⁰ UNHCR Kancelarija Šefa misije, Priština, Kosovo, 'Statistical Overview: Update at end of June 2013'.

⁵¹ *ibid*

⁵² UNDP, 'Kosovo Human Development Report 2012: Private sector and employment'.

⁵³ Office of Community Affairs, 'Assessment on the employment of members of non-majority communities in the Kosovo civil service and publicly owned enterprises', maj 2013.

⁵⁴ *ibid*

- Loša obrazovna infrastruktura.

9. Pristup ostalim javnim institucijama

Uopšteno, bošnjačka zajednica se ne suočava sa većim preprekama u pristupu javnim institucijama i problematika u odnosu na javne usluge (npr. kvalitet zdravstvene nege i troškovi lečenja) u većini odražava problematiku većinskog stanovništva. Međutim nedovoljno poštovanje *Zakona o korišćenju jezika*, kako u odnosu na korišćenje srpskog na svim nivoima i bošnjačkog na opštinskom nivou, stvara poteškoće u komunikaciji iako dobro poznavanje albanskog jezika od strane velikog broja Bošnjaka olakšava stanje.

Turska zajednica

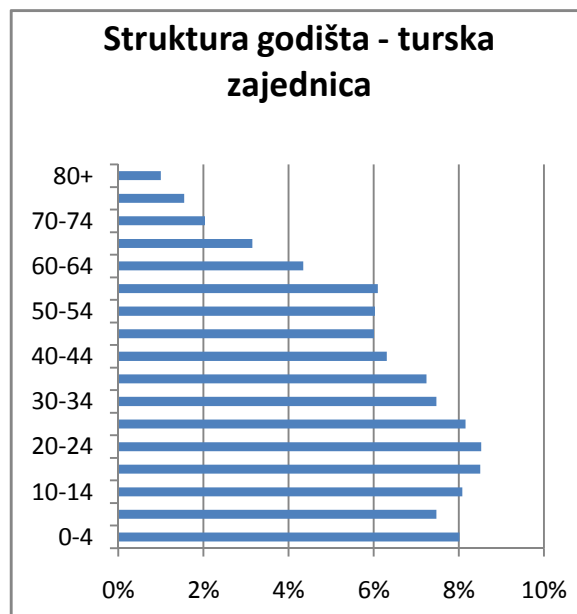
1. Veličina stanovništva i lokacija

Na osnovu rezultata kosovskog popisa iz 2011., dopunjenih podacima OEBS-a za severno Kosovo, ECMI Kosovo procenjuje da na Kosovu živi otprilike 18.948 Turaka, čineći 1,01% ukupnog stanovništva. U jednoj opštini, Mamuši, turska zajednica je brojčana većina. Međutim najveći broj Turaka živi u opštini Prizren. U opštini Priština takođe živi značajan broj turskog stanovništva. Manje turske zajednice se mogu naći širom Kosova.

Turska zajednica na Kosovu prema popisu iz 2011. *		
Opština	Procenat	Broj pripadnika zajednice
Prizren	5,06%	9.091
Mamuša	92,35%	5.128
Priština	1,08%	2.156
Gnjilane	1,03%	978
Južna Mitrovica	0,72%	518
Vučitrn	0,38%	278
Severna Mitrovica	0,71%	210
Dragaš	0,6%	202
Lipljan	0,22%	128
Kosovo Polje	0,17%	62
Peć	0,06%	59
Uroševac	0,05%	55
Đakovica	0,02%	16
Gračanica	0,06%	15
Istok	0,02%	10
Novo Brdo	0,07%	7
Glogovac	0,01%	5
Kamenica	0,01%	5
Podujevo	0,01%	5
Suva Reka	0,01%	4
Vitina	0,01%	4
Klina	0,01%	3
Kačanik	0,01%	2
Obilić	0,01%	2
Orahovac	<0,01%	2
Srbica	<0,01%	1
Štimlje	<0,01%	1
Klokot	0,02%	1
Ukupno	1,01%	18.948

* Popis iz 2010. nije obuhvatio severno Kosovo. Stoga su korišćeni OEBS-ovi podaci Opštinskih profila iz 2013. kao izvor podataka za tursku zajednicu u severnim opštinama. Za južne opštine su korišćeni podaci zvaničnog kosovskog popisa iz 2011.

Tursko stanovništvo je neznatno starije od opšteg stanovništva, sa prosekom od 32,6 godina starosti dok je kosovski prosek 29,5 godina.

2. Kultura i veroispovest

Na Kosovu postoji značajna turska zajednica od uspostavljanja otomanske vladavine na Kosovu u četrnaestom veku. Uopšteno, kao i albanska zajednica, oni upražnjavaju sunitiski Islam, najveći ogranak Islama. Takozvani *tarikati*, Sufi bratstva – verska sekta koja originalno proističe iz sunitskog Islama – su takođe aktivna na Kosovu i neguju jake veze sa svojim homologima u Turskoj.

U većini slučajeva ova zajednica je stabilna, integrisana u kosovsko društvo i aktivna u svim aspektima kulturnog, socijalnog i političkog života. Otomanski doprinos kulturnoj i verskoj različitosti Kosova je značajan i prihvaćen je kako od turske tako i drugih zajednica na Kosovu. Na Kosovu i dalje postoji veliki broj mesta sa otomanskim nasleđem, kao što su džamije i kupatila.

Zaštita i konzervacija ovih mesta i dalje predstavlja izazov. Ona su izložena vandalizmu, oštećenjima i uništenju usled građevinskih radova u njihovoj blizini. Ne postoji odgovarajuća saradnja među zainteresovanim opštinskim organima i nadležnim vladinim organima za zaštitu ovih mesta, dok i dalje nedostaje javna svest o važnosti njihovog očuvanja.

Turski nacionalni dan suverenosti, 23. april, je na Kosovu priznat kao Dan Turaka i zvanični Dan pomena poginulih.

3. Jezik

Turci na Kosovu govore lokalni dijalekt turskog jezika i koriste standardni turski za formalnu komunikaciju, međutim obično govore i albanski i/ili srpski kao drugi jezik.

Tokom otomanske vladavine većina kosovske elite je govorila turski jezik i danas određeni pripadnici ne-turske zajednice (npr. albanska, romska i bošnjačka zajednica) i dalje govore turski jezik, posebno u regionu Prizrena.

Jugoslovenskim Ustavom iz 1974., kojim je Kosovu dodeljen status autonomije, turski je određen kao jedan od zvaničnih jezika pokrajine. Međutim u prvoj godini administracije UNMIK-a ovaj zvanični status nije priznat. Danas se turski priznaje kao zvanični jezik u opštinama Prizren i Mamuša, dok ima status jezika u službenoj upotrebi u opštinama Gnjilane, Priština, Vučitrn i Mitrovica. Međutim poštovanje odgovarajućih zakonskih obaveza od strane opštinskih organa je često ograničeno.

4. Politička zastupljenost

Turska zajednica ima dva (2) zagarantovana mesta u Skupštini Kosova⁵⁵ i predlaže tri (3) člana u KVZ⁵⁶.

Turska zajednica je politički dobro organizovana, pri čemu u opštini Mamuši, sa većinskim turskim stanovništvom, se redovno može videti veliki odziv u odnosu na Kosovo (više od 60%). Štaviše, pored toga, turske političke partije obično dobijaju mesta u skupštinama opštine u opštinama sa značajnim turskim zajednicama (Prizren, Mamuša, Priština, Gnjilane, Južna Mitrovica i Vučitrn).

Glavni politički subjekti koji zastupaju tursko stanovništvo su „Kosova Demokratik Türk Partisi“ (KDTP), „Türk Adalet Partisi“ (KTAB) i „Kosova Turk Birliği“ (KTB). KTB je osnovana tokom izbora 2010. i nije bila u stanju da stekne veliku podršku kao KDTP, što se može videti u grafikonu ispod.

KDTP i dalje uživa veliku podršku u Prizrenu i Mamuši. Od osnivanja 2005. do opštinskih izbora 2013. opštinskom administracijom Mamuše je upravljala KDTP. U Prizrenu KDTP je redovno zastupljena u skupštini opštine i deo je vladajuće koalicije.

Međutim na opštinskim izborima 2013. ovaj status quo je poremetila novoosnovana KTAB, koja je dobila značajan broj glasova u opštinama, pri čemu je njihov kandidat pobedio na izborima za gradonačelnika Mamuše i stranka je dobila većinu u Skupštini opštine.

Na centralnom nivou KDTP je do sada dominirala politikom turske zajednice, KTB nije uspela da zauzme nijedno mesto u Skupštini Kosova na izborima 2010. dok KTAB još nije učestvovala na nijednim opštim izborima.

Ukupan broj glasova za glavne turske političke stranke na svim kosovskim izborima od 2007. godine (opštinskim i centralnim)

	2007 (Cen.)	2007 (Opš.)	2009 (Opš.)	2010 (Cen.)	2013 (Opš.)
KDTP	/	5,184	7,497	8,548	7,004
KTB	/	/	/	1,364	281
KTAP	/	/	/		3,764

⁵⁵ Ustav, član 64.2.

⁵⁶ Zakon o zajednicama (03/L – 047), član 12.6.

Ukupan broj glasova za turske političke stranke po opštinama od 2007. godine (samo lokalni izbori)

	2007 (Opš.)	2009 (Opš.)	2013 (Opš.)
Gnjilane	404	565	1,432
Lipljan	114	202	316
Mamuša	/	1,134	2,070
Južna Mitrovica	154	373	398
Priština	624	772	1,430
Prizren	3,756	4,022	4,941
Vučitrn	132	429	599

5. Povratak

Nasuprot drugim manjinskim zajednicama postoji samo nekolicina izveštaja o Turcima koji su emigrirali usled sukoba 1999. Međutim do imigracije je došlo nakon sukoba iz ekonomskih razloga. Usled veoma malog broja raseljenih Turaka pitanje povratnika se uopšteno ne odnosi na tursku zajednicu.

Od januara 2000. do juna 2013., 3 Turka su se dobrovoljno vratila dok je 25 nasilno vraćeno između januara 2011. i juna 2013⁵⁷. Nema Turaka koji su raseljeni na Kosovu.

Dobrovoljni i prinudni povratak u turskoj zajednici, jan. 2000. – jun 2013. (UNHCR, jun 2013.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Dobrovoljni	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1
Prinudni	Ne postoje podaci											9	10	6

6. Bezbednost i sloboda kretanja

Turska zajednica nije prijavila veću zabrinutost bezbednosnim problemima. Uopšteno, turska zajednica se oseća slobodnom da putuje Kosovom u privatnim vozilima kao i javnim saobraćajem. Pripadnici turske zajednice se osećaju bezbedno u mestima prebivališta i zadovoljni su učinkom kosovskih bezbednosnih institucija.

Severna Mitrovica je izuzetak ovoj pozitivnoj slici; napeta bezbednosna situacija u ovoj opštini negativno utiče na malu tursku zajednicu koja tamo živi.

7. Privreda i zapošljavanje

Prema UNDP-u (2012.) stopa nezaposlenosti među Turcima je 37,98%, što je manje u odnosu na opštu stopu nezaposlenosti na Kosovu od 45%, ali ipak i dalje predstavlja veliki broj⁵⁸. Turska

⁵⁷ UNHCR Kancelarija Šefa misije, Priština, Kosovo, 'Statistical Overview: Update at end of June 2013'.

⁵⁸ UNDP, ['Kosovo Human Development Report 2012: Private sector and employment.'](#)

zajednica predstavlja 1,2% ukupnog broja kosovskih civilnih službenika na Kosovu, što znači da je turska zajednica proporcionalno zastupljena u kosovskoj civilnoj službi. Međutim, postoji veća verovatnoća da će Turci biti zastupljeni na profesionalnim i administrativnim položajima nego na upravnom nivou⁵⁹. U javnim preduzećima, neka od najvećih poslodavaca na Kosovu, turska zajednica čini samo 0,5% ukupnog broja zaposlenih i nedovoljno je zastupljena u odnosu na njihov udeo u ukupnom broju stanovnika⁶⁰.

Osim jezičkih prepreka turska zajednica se većinom suočava sa istim problemima u odnosu na zaposlenje i ekonomske mogućnosti kao i većinska zajednica.

8. Obrazovanje

Turska zajednica pohađa kosovski obrazovni sistem. Opštine sa većim bošnjačkim zajednicama pružaju javno obrazovanje na turskom jeziku na nivou predškolskog, osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja. Određene privatne škole pružaju obrazovanje na turskom jeziku. Određeno univerzitetsko obrazovanje na turskom jeziku je takođe dostupno na Kosovu, međutim mnogi turski studenti studiraju na univerzitetima u Turskoj.

U opštim crtama, glavna pitanja sa kojima se pripadnici zajednice suočavaju u obrazovanju su:

- Ograničena dostupnost školskih tekstova za više srednjoškolsko obrazovanje;
- Nedostatak kvalitetnih školskih knjiga za sve nivoe obrazovanja;
- Nedostatak javnog prevoza; i
- Loša obrazovna infrastruktura.

9. Pristup javnim institucijama

Uopšteno, turska zajednica se ne suočava sa većim preprekama u pristupu javnim institucijama. Međutim opštine u kojima turski jezik ima službeni status redovno ne uspevaju da ispune svoje obaveze prema *Zakonu o korišćenju jezika*, stvarajući poteškoće u komunikaciji sa opštinskim institucijama, iako dobro poznavanje albanskog jezika od strane velikog broja Turaka olakšava stanje.

⁵⁹ Kancelarija za pitanja zajednica, 'Assessment on the employment of members of non-majority communities in the Kosovo civil service and publicly owned enterprises' maj 2013.

⁶⁰ *ibid*

Romska zajednica

1. Veličina stanovništva i lokacija

Popis stanovništva na Kosovu 2011. god. delimično je bojkotovala romska zajednica; na popisu je data procena broja romskog stanovništva koji je skoro polovina procene iz drugih pouzdanih izvora, poput OEBS-a.⁶¹ Stoga, procene broja romskog stanovništva na Kosovu moraju se zasnivati na alternativnim izvorima. Na osnovu OEBS-ovih Profila zajednica iz 2010. i Opštinskih profila iz 2013. godine, procenjuje se da na Kosovu živi oko 15.696 Roma, što čini oko 0,84 % ukupnog broja stanovnika.

Najveća romska zajednica skoncentrisana je u Prizrenu, dok se velike romske zajednice mogu naći i u Gračanici, Peći i Južnoj Mitrovici. Manje romske zajednice se mogu naći u svim drugim delovima Kosova.

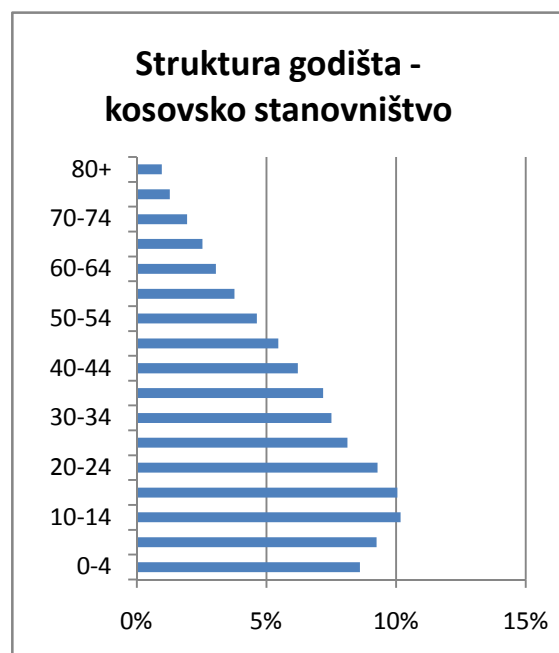
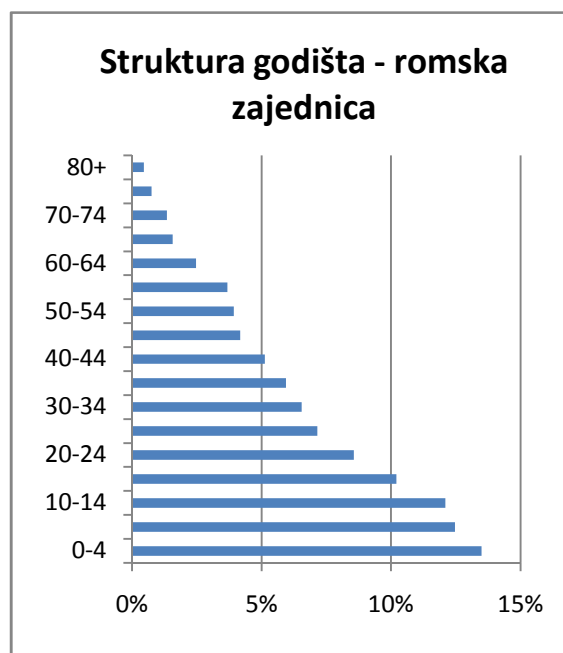
Romska zajednica na Kosovu prema OEBS-ovim izveštajima*		
Opština	Procenat	Broj pripadnika zajednice
Prizren	2,95%	5.300
Gračanica	7,63%	2.000
Peć	1,34%	1.300
Južna Mitrovica	1,7%	1.230
Kosovo Polje	2,19%	783
Đakovica	0,78%	738
Obilić	2,82%	684
Suva Reka	1,08%	651
Kamenica	1,11%	417
Gnjilane	0,43%	410
Lipljan	0,64%	380
Uroševac	0,24%	260
Vučitrn	0,36%	260
Klina	0,56%	220
Severna Mitrovica	0,68%	200
Podujevo	0,12%	108
Zvečan	0,6%	100
Novo Brdo	1,03%	97
Mamuša	1,53%	85
Orahovac	0,15%	84
Leposavić	0,43%	80
Mališevo	0,12%	65

⁶¹ Za više podataka o učešću manjinske zajednice u popisu stanovništva na Kosovu 2011. godine, vidite: „[Minority Communities in the 2011 Kosovo Census Results: Analysis and Recommendations](#)“, ECMI Kosovo, 18.12.2012. god.

Priština	0,03%	56
Istok	0,1%	39
Dečani	0,09%	35
Štrpce	0,2%	26
Štimlje	0,08%	23
Vitina	0,03%	12
Kačanik	0,01%	5
Dragaš	0,01%	3
UKUPNO	0,84%	15.696

**Izvori: Podaci o opštinama koje nisu pod uticajem decentralizacije zasnivaju se na OEBS-ovim Profilima zajednica iz 2010. godine (procene OEBS-ovih timova sa terena), dok se podaci o opštinama koje su pod uticajem procesa decentralizacije i o opštinama na severu Kosova zasnivaju na OEBS-ovim Opštinskim profilima iz 2013. god.*

U popisu stanovništva na Kosovu 2011. god. učestvovao je dovoljan broj Roma da bi se dao pouzdan pregled starosne strukture zajednice. Romsko stanovništvo je znatno mlađe od opšte populacije Kosova, sa procenjene 25,2 godine starosti, za razliku od kosovskog proseka od 29,5 godina starosti. To je druga najmlađa zajednica posle aškalijske zajednice.

2. Kultura i veroispovest

Smatra se da su pripadnici romske zajednice potomci migranata iz Centralne Indije. Iako se smatra da je mali broj Roma stigao u Jugoistočnu Evropu pre 14. veka, talas migracije Roma u ovaj region desio se u 14. i 15. veku n.e.⁶²

⁶² Za više podataka o istoriji Roma, pogledajte: http://www.coe.int/t/dg4/education/roma/histoculture_EN.asp

Romska zajednica deli kulturne sličnosti i socio-ekonomska pitanja sa egipćanskom i aškalijskom zajednicom na Kosovu. Međutim, Kosovo, preko svojih institucija i zakona, priznaje romsku zajednicu kao različitu i odvojenu i tretira je kao takvu. Romske zajednice se mogu naći u celom regionu i ostatku Evrope, a u manjem broju i u drugim regionima sveta. Romsku zajednicu na Kosovu nominalno čine sunitski muslimani, sedentarni i urbani. Međunarodni dan Roma, 8. april, priznat je kao zvanični Dan pomena poginulih.⁶³

3. Jezik

Većina Roma govori romski jezik kao maternji. Romski jezik pripada porodici indo-evropskih jezika i u srodstvu je sa jezicima koji se govore na severu Indije. Javni prosvetni sistem na Kosovu ne nudi obrazovanje na romskom jeziku. U zavisnosti od toga gde žive, Romi govore ili srpski i/ili albanski jezik kao drugi jezik. Iako u Gračanici brojnost romske zajednice ispunjava zakonski uslov za priznavanje njenog kao zvaničnog jezika na opštinskom nivou, taj status do danas nije dodeljen romskom jeziku. Trenutno ne postoji standardizovana verzija kosovsko-romskog dijalekta koja bi bila zvanično usaglašena, što doprinosi tome da romski jezik nije zvanično priznat.

4. Politička zastupljenost

Romska zajednica ima jedno (1) zagantovano mesto u Skupštini Kosova⁶⁴ i jedno (1) dodatno mesto koje dobija ili romska, aškalijska ili egipćanska zajednica, koja osvoji najveći opšti broj glasova. Zajednica imenuje i dva (2) člana KVZ.⁶⁵

U toku poslednjih pet godina, glavna romska politička stranka, i jedina stranka koja učestvuje na opštim izborima, bila je „Partia Rome e Bashkuar e Kosovës“ (PREBK), koja učestvuje na svim opštim i opštinskim izborima od 2007. godine. Na opštinskim izborima 2013. god. u Gračanici, učestvovao je novi romski politički subjekat, pod nazivom „Savez Roma Kosova“.

Romska zajednica, do danas, nije se u velikoj meri dobro organizovala politički. Njene političke stranke uspele su da dobiju samo mali broj romskih glasova i na opštinskim i na opštim izborima. Na opštinskim izborima 2009. god. samo jedan Rom je izabran u Skupštinu opštine (u Prizrenu), dok 2013. god. nije izabran nijedan Rom u Skupštinu opštine. Štaviše, podrška birača za romske stranke na opštim izborima takođe, bila je veoma mala. Ovakav nedostatak podrške zajednice za romske političke stranke uzrokovan je činjenicom da veliki broj Roma glasa za albanske i srpske političke stranke ili uopšte ne glasa, skombinovano sa nepoverenjem u romske političke stranke.

Ukupan broj glasova za glavne romske političke stranke na svim kosovskim izborima od 2007. godine (opštinskim i centralnim)

⁶³ Zakon o zvaničnim praznicima u Republici Kosovo, br. 03/L-064.

⁶⁴ Član 64. Ustava Republike Kosovo.

⁶⁵ Član 12. stav 6. Zakona o zajednicama.

	2007 (Cen.)	2007 (Opš.)	2009 (Opš.)	2010 (Cen.)	2013 (Opš.)
Partia Rome e Bashkuar e Kosovës (PREBK)	600	442	596	690	406
Savez Roma Kosova	/	/	/	/	132

Ukupan broj glasova za romske političke stranke po opštinama od 2007. godine (samo lokalni izbori)

	2007	2009	2013
Uroševac	52	44	0
Kosovo Polje	36	46	18
Gračanica	/	/	132**
Lipljan	4	/	/
Obilić	1	0	41
Peć	57	123	117
Prizren	292	383	279

** Svi glasovi za Savez Roma Kosova

5. Povratak

U popisu stanovništva u Jugoslaviji 1991. godine, procenjeno je da na Kosovu ukupno ima 45.760 Roma. Nakon sukoba iz 1999. godine, mnogi Romi su prebegli sa Kosova. Većina romskih izbeglica prebegla je u Srbiju i druge zemlje u regionu, a veliki broj Roma otišao je i u Zapadnu Evropu, posebno u Nemačku. Od 1999. god. nastavlja se stabilan odlazak Roma u zemlje u regionu i Zapadnu Evropu, uglavnom iz ekonomskih razloga.

Od januara 2000. do juna 2013., 3.383 Roma se je dobrovoljno vratila dok je 1.078 nasilno vraćeno između januara 2011. i juna 2013⁶⁶. Na Kosovu je i dalje raseljeno 363 Roma.⁶⁷

Dobrovoljni i prinudni povratak u romskoj zajednici, jan. 2000. – jun 2013. (UNHCR, jun 2013.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Dobrovoljan	20	210	390	287	430	235	303	581	86	214	371	120	127	5
Prinudan	Ne postoje podaci											300	462	316

⁶⁶ UNHCR Kancelarija Šefa misije, Priština, Kosovo, 'Statistical Overview: Update at end of June 2013'.

⁶⁷ Isto.

6. Bezbednost i sloboda kretanja

Većina Roma koja govori albanski kao drugi jezik navodi da nema značajnijih bezbednosnih problema ili prepreka po slobodu kretanja. Međutim, Romi koji govore srpski kao drugi jezik, u određenoj meri, dele zabrinutost u pogledu bezbednosti sa srpskom zajednicom, i iako se osećaju bezbednim u svom mestu prebivališta, ne osećaju se uvek bezbednim kada putuju u ili kroz određene opštine u kojima većinu čine Albanci.

7. Privreda

Zajedno sa pripadnicima egipćanske i aškalijske zajednice, kosovski Romi su uveliko pogođeni opštim teškim ekonomskim stanjem na Kosovu, najnižim nivoom prihoda i ograničenim prilikama za zapošljavanje. Značajno je to da poređenja prosečnog prihoda i stope nezaposlenosti između zajednica otkriva njihov posebno nepovoljan položaj:⁶⁸ prema podacima UNDP-a, romska zajednica, sa oko 60,22 %, ima jednu od najviših stopi nezaposlenosti na Kosovu. Osim toga, uprkos nedostatku pouzdanih podataka i široko rasprostranjenom učešću Roma u neregistrovanim dobitnim delatnostima i neformalnoj trgovini, procenjuje se da prosečan ukupni prihod romskih porodica iznosi oko 119,41 € mesečno.⁶⁹

Nizak nivo obrazovanja i nedovoljno stručnih veština obično su pogoršani široko rasprostranjenom politikom isključenja i utvrđenim nejednakostima u radnom okruženju, što je neposredno i često otvoreno povezano sa etničkom pripadnošću članova zajednice.⁷⁰

Osim malobrojnih prilika za zapošljavanjem u privatnom sektoru, romska zajednica je suočena i sa značajnim preprekama u pogledu pristupa zaposlenju u javnom sektoru. U proceni KPZ iz 2013. godine, u pogledu zaposlenosti nevećinskih zajednica u javnim službama na Kosovu, ukazano je na značajno nedovoljnu predstavljenost Roma u javnim službama na Kosovu, gde Romi čine 0,2 % ukupnog broja javnih službenika, dok zajednica čini 0,84 % ukupnog broja stanovnika Kosova.⁷¹ Ovakav trend nedovoljne predstavljenosti prisutan je u svim javnim službama, kako na centralnom tako i na lokalnom nivou, a gori je na rukovodećem nivou. Isti izvor ukazuje na to da je samo 3 Roma zaposleno u javnim preduzećima.⁷²

Romi su pogođeni i diskriminacijom kroz istoriju koja privatna preduzeća i lokalne institucije čini nespremnom da ih uposle. Romkinje su među grupama koje su u najnepovoljnijem položaju na Kosovu a samo par njih je angažovano na tržištu rada.

8. Obrazovanje

⁶⁸ UNDP, „[Izveštaj o ljudskom razvoju na Kosovu 2012: Privatni sektor i zapošljavanje](#)“. – Kao uslov za poređenje u okviru Kosova, uzmite u obzir sledeće: prosečna visina zarade po osobi na Kosovu uopšte iznosi 260 €, koja je najniža u regionu posle Albanije; procenjuje se da stopa nezaposlenosti među Albancima iznosi 47,02 %.

⁶⁹ Kosovska fondacija za otvoreno društvo (KFOS–SOROS), „[The Position of Roma, Ashkali and Egyptian Communities in Kosovo](#)“, 2009, str. 20.

⁷⁰ Evropski centar za prava Roma, „[The Glass Box: Exclusion of Roma from Employment](#)“, februar 2007. god.

⁷¹ Kancelarija za pitanja zajednica, „[Procena zaposlenosti članova nevećinskih zajednica u javnoj službi i javnim preduzećima na Kosovu](#)“, maj 2013, str. 22.

⁷² Isto, str. 30.

Većina romske dece pohađa školske ustanove koje finansira i kojima rukovodi Republika Srbija, a u kojima pristup obrazovanju imaju na srpskom jeziku i prema srpskom nastavnom planu i programu. Romska deca su suočena sa ozbiljnim preprekama u pogledu pristupa obrazovanju na romskom, njihovom maternjem jeziku. Iako je Ministarstvo obrazovanja (MONT) izradilo nastavni plan i program na romskom jeziku, za istoriju i kulturu za razrede od 2. do 9. juna 2010. godine, isto je realizovano samo u sklopu probne faze u četiri škole u Prizrenu, a i dalje nedostaju udžbenici i obučeni nastavnici kadar.

U opštem smislu, postojeći prosvetni sistem Kosova, usvojio je nastavni plan i program, i materijal, koji nedovoljno odražava određenu istoriju, kulturu i druge osobine svih zajednica na Kosovu, i čini ozbiljan propust u pogledu promovisanja zajedničkih vrednosti i poštovanja kulturne raznolikosti zemlje.⁷³

Bez obzira na to koji prosvetni sistem romska deca pohađaju, ona su i dalje suočena sa istim izazovima sa kojima se suočava aškalijska i egipćanska zajednica. Stoga, izazovi opisani u odeljku „Obrazovanje“ pod profilom Aškalijske zajednice mogu se smatrati izazovima koji su reprezentativni i za romsku zajednicu.

9. Pristup javnim institucijama

U zavisnosti od mesta u kom žive, Romi koriste usluge ili kosovskih ili srpskih javnih službi. Romi koji ne govore albanski jezik, mogu da se suoče sa jezičkim barijerama u pogledu pristupa kosovskim službama, zbog neodgovarajuće primene *Zakona o upotrebi jezika*.

Međutim, bez obzira na to koji se sistem javnih usluga koristi, Romi dele mnoge izazove sa kojima je suočena egipćanska i aškalijska zajednica. Stoga, izazovi opisani u odeljku „Pristup javnim institucijama“ pod profilom Aškalijske zajednice mogu se smatrati izazovima koji su reprezentativni i za romsku zajednicu

⁷³ Misija OEBS-a na Kosovu, „[Izveštaj o proceni prava zajednica, Treće izdanje](#)“, jul 2012, str. 24-28; ECMI Kosovo, „[Improving the Delivery of Obrazovanje for Roma, Ashkali and Egyptian Communities: Good Practices and Recommendations – Manual for Municipal Officials](#)“, oktobar 2012; Evropska komisija, „[Izveštaj o napretku Kosova* za 2013](#)“, oktobar 2013; SWD(2013) 416 final, Brisel, 16.10.2013. god.

Aškalijska zajednica

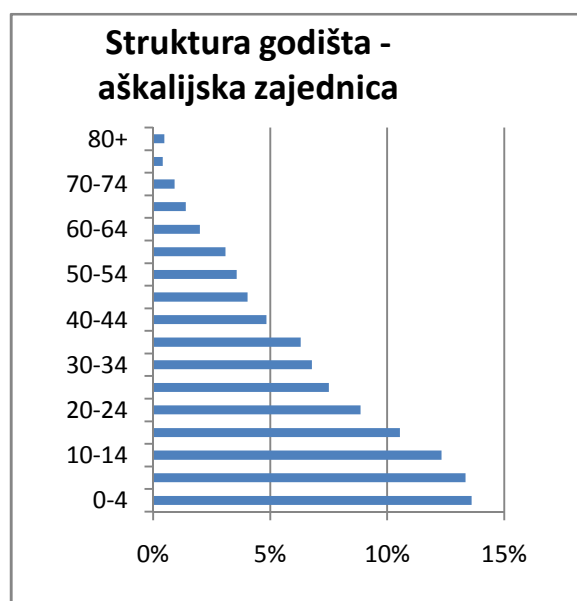
1. Veličina stanovništva i lokacija

Na osnovu rezultata popisa stanovništva na Kosovu 2011. godine, dopunjenih podacima OEBS-a za sever Kosova, ECMI Kosovo ocenjuje da na Kosovu živi oko 15.546 Aškalija, što čini oko 0,83 % ukupnog broja stanovnika. Najveće zajednice Aškalija nalaze se u pet opština: Uroševac, Kosovo Polje; Lipljan, Prizren i Štimlje. Manje zajednice Aškalija mogu se naći u svim ostalim delovima Kosova, iako samo mali broj Aškalija živi u istočnom delu Kosova.

Aškalijska zajednica na Kosovu prema podacima sa popisa stanovništva 2011.*		
Opština	Procenat	Broj pripadnika zajednice
Uroševac	3,35%	3.629
Kosovo Polje	9,02%	3.230
Lipljan	3,05%	1.812
Prizren	0,75%	1.350
Štimlje	2,75%	750
Podujevo	0,77%	680
Južna Mitrovica	0,89%	647
Đakovica	0,65%	613
Obilić	2,28%	578
Priština	0,28%	557
Suva Reka	0,82%	493
Orahovac	0,71%	404
Peć	0,15%	143
Vučitrn	0,2%	143
Istok	0,27%	111
Gračanica	0,4%	104
Klina	0,22%	85
Leposavić	0,37%	70
Dečani	0,1%	42
Severna Mitrovica	0,14%	40
Gnjilane	0,02%	15
Vitina	0,03%	14
Mamuša	0,22%	12
Srbica	0,02%	10
Mališevo	0,01%	5
Dragaš	0,01%	4
Novo Brdo	0,03%	3
Kačanik	<0,01%	1
Štrpce	0,01%	1
UKUPNO	0,83%	15.546

** Popisom stanovništva na Kosovu 2011. nije obuhvaćen sever Kosova. Stoga, kao izvor podataka o opštinama na severu sa aškalijskom zajednicom korišćeni su OEBS-ovi Opštinski profili iz 2013. god. Kao izvor podataka za sve opštine na jugu korišćeni su zvanični podaci sa popisa stanovništva na Kosovu 2011. god.*

Prema podacima sa popisa stanovništva na Kosovu 2011. godine, aškalijska populacija je najmlađa na Kosovu, sa prosečnim starosnim dobom znatno nižim od kosovskog proseka; prosečno starosno doba u aškalijskoj zajednici iznosi 24 godina starosti, za razliku od kosovskog proseka koji iznosi 29,5 godina starosti.

2. Kultura i veroispovest

Aškalijske se smatraju etničkom grupom čiji se preci mogu povezati sa prastarom Persijom. Aškalijska zajednica je počela da se organizuje u političke i organizacije civilnog društva 1990-ih godina. Ista je uglavnom, ali ne i isključivo, skoncentrisana na Kosovu i u Albaniji. Istu obično čine sunitski muslimani, sedentarni i urbani.

Aškalijska zajednica deli kulturne sličnosti i socio-ekonomska pitanja sa romskom i egipćanskom zajednicom na Kosovu ali sebe smatra drugačijom i odvojenom zajednicom. Sledstveno tome, Kosovo preko svojih institucija i zakona priznaje identitet aškalijske zajednice kao drugačiji i tretira ga kao takav. Dan Aškalijski, 15. februar, zvanično je priznat kao Dan pomena poginulih.

3. Jezik

Aškalijske govore maternjim albanskim jezikom. Aškalijske, posebno starije generacije obrazovane pod jugoslovenskim sistemom, u nekim slučajevima govore i srpski, kao drugi jezik.

4. Politička zastupljenost

Aškalijska zajednica ima jedno (1) zagarantovano mesto u Skupštini Kosova⁷⁴ i jedno (1) dodatno mesto koje dobija ili romska, aškalijska ili egipćanska zajednica, koja osvoji najveći opšti broj glasova. Kao najveće među zajednicama Roma, Aškalijska i Egipćanska, aškalijske političke stranke obično dobijaju ovo sporno mesto. Zajednica imenuje i dva (2) člana KVZ.⁷⁵

Aškalijska zajednica je relativno dobro organizovana politički. „Partia Demokratike e Ashkanlive të Kosovës“ (PDAK) bila je jedina stranka koja je predstavljala aškalijsku zajednicu do pojavljivanja druge aškalijske stranke 2010. godine: „Partia Ashkalinjëve për Integrim“ (PAI). Prisustvo dveju aškalijskih političkih stranaka u suštini je podelilo glasove Aškalijske i oslabilo njihov politički uticaj.

Na opštinskim izborima 2009. god. izabrano je troje Aškalijske u skupštine opština (u Uroševcu i Kosovom Polju). U skupštine opštine je samo dvoje Aškalijske izabrano 2013. godine (u Uroševcu i Kosovom Polju).

Ukupan broj glasova za glavne aškalijske političke stranke na svim kosovskim izborima od 2007. godine (opštinskim i centralnim)

	2007 (Cen.)	2007 (Opš.)	2009 (Opš.)	2010 (Cen.)	2013 (Opš.)
Partia Demokratike e Ashkanlive të Kosovës (PDAK)	3,443	2,645	1,337	2,871	1,958
Partia Ashkalinjëve për Integrim (PAI)	Nisu učestvovali	Nisu učestvovali	Nisu učestvovali	1,386	1,391

Ukupan broj glasova za aškalijske političke stranke po opštinama od 2007. godine (samo lokalni izbori)

	2007	2009	2013
Đakovica	/	51	/
Uroševac	838	576	1,264
Kosovo Polje	232	107	561
Lipljan	563	290	539
Južna Mitrovica	123	/	256
Obilić	/	26	52
Podujevo	270	103	243
Priština	121	57	/
Prizren	156	59	60
Štimlje	190	/	197
Suva Reka	152	68	158

⁷⁴ Član 64. Ustava.

⁷⁵ Član 12. stav 6. Zakona o zajednicama (03/L-047).

5. Povratak

Teško je doći do zvaničnih podataka o aškalijskom stanovništvu na Kosovu pre 1999. godine, pošto u jugoslovenskim popisima stanovništva Aškalijske zajednice nisu obuhvaćene kao odvojena etnička grupa. Prema OEBS-ovim Profilima zajednica iz 2010. godine, procenjuje se da je broj Roma, Aškalijske zajednice i Egipćana pre rata iznosio 150.000. Drugi izvori procenjuju da su ove tri zajednice brojale više od 200.000 ljudi pre sukoba 1999. godine.⁷⁶

Ne postoje odvojeni podaci o dobrovoljnom povratku aškalijske zajednice, ali prema procenama UNHCR-a, na Kosovo se dobrovoljno vratilo 6.633 Egipćana i Aškalijske zajednice od 2000. godine do juna 2013. godine, 378 Aškalijske zajednice je prinudno vraćeno između januara 2011. god. i juna 2013. godine, a na Kosovu su i dalje raseljena 243 člana aškalijske zajednice.⁷⁷

Dobrovoljni povratak u egipćanskoj i aškalijskoj zajednici, jan. 2000. – jun 2013. (UNHCR, jun 2013.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Dobrovoljan	0	533	882	1182	593	727	466	312	195	281	718	395	305	44

Nasilan povratak aškalijske zajednice, jan. 2000. – jun 2013. (UNHCR, jun 2013.)

	2011	2012	2013
Nasilan	121	163	94

6. Bezbednost i sloboda kretanja

Aškalijska zajednica uopšteno ne ukazuje na značajniju zabrinutost u pogledu bezbednosti ili na prepreke po slobodu kretanja.

7. Privreda

Aškalijska zajednica je uveliko pogođena opštim teškim ekonomskim stanjem na Kosovu, niskim nivoom prihoda i nedovoljnim prilikama za zapošljavanje. Značajno je to da poređenje prosečnog prihoda i stope nezaposlenosti između zajednica otkriva njihov posebno nepovoljan položaj: ⁷⁸ prema najnovijim podacima UNDP-a, 60,46 % Aškalijske zajednice na Kosovu je nezaposleno. Osim toga, uprkos nedostatku pouzdanih podataka i široko rasprostranjenom učešću Aškalijske zajednice u neregistrovanim dobitnim delatnostima i neformalnoj trgovini, procenjuje se da prosečan ukupni prihod aškalijskih porodica iznosi oko 115,68 € mesečno.⁷⁹

Aškalijske zajednice su među grupama koje su najmanje predstavljene u javnim službama na Kosovu, gde prema podacima KPZ 0,2 % od ukupnog broja javnih službenika na Kosovu čine Aškalijske zajednice, dok zajednica čini

⁷⁶ Human Rights Watch, „[Rights Displaced: Forced Returns of Roma, Ashkali and Egyptians from Western Europe to Kosovo](#)“, 2010.

⁷⁷ Kancelarija šefa Misije UNHCR-a, Priština, Kosovo, „Statistički pregled: Najnoviji podaci za kraj juna 2013. godine“.

⁷⁸ UNDP, „[Izveštaj o ljudskom razvoju na Kosovu 2012: Privatni sektor i zapošljavanje](#)“. – Kao uslov za poređenje u okviru Kosova, uzmite u obzir sledeće: prosečna visina zarade po osobi na Kosovu uopšte iznosi 260 €, koja je najniža u regionu posle Albanije; procenjuje se da stopa nezaposlenosti među Albancima iznosi 47,02 %.

⁷⁹ Kosovska fondacija za otvoreno društvo (KFOS–SOROS), „[The Position of Roma, Ashkali and Egyptian Communities in Kosovo](#)“, 2009, str. 20.

do 0,89 % ukupnog broja stanovnika Kosova.⁸⁰ Osim toga, u javnim preduzećima, nekim od najvećih poslodavaca na Kosovu, zaposleno je samo 7 Aškalija (0,1 % zaposlenih).⁸¹

Jedini izuzetak od ovog trenda nedovoljne predstavljenosti može se pronaći u opštini Uroševac, gde Aškalije zauzimaju 4,15 % pozicija javnih službenika, dok čine 3,34 % ukupnog broja stanovnika.⁸²

Visoka stopa nezaposlenosti rezultat je brojnih uzajamno povezanih činilaca koji su prisutni i u zajednicama Roma i Egipćana, uključujući nizak nivo obrazovanja i stručnih kvalifikacija, fizičko odvojena mesta prebivališta i nedostatak ličnih isprava. Štaviše, ovo stanje je obično pogoršano široko rasprostranjenom politikom isključenja i utvrđenim nejednakostima u radnom okruženju, što je često povezano sa etničkom pripadnošću članova zajednice.

8. Obrazovanje

Većina aškalijske dece govori maternji albanski jezik i pohađa obrazovanje prema kosovskom sistemu. Za razliku od drugih manjinskih zajednica, stoga, jezik ne predstavlja prepreku za aškalijske đake. Međutim, u isto vreme, oni nemaju pristup obrazovnim predmetima koji su karakteristični za zajednicu, a koji bi omogućili očuvanje ili promovisanje njihovog identiteta i nastavu o njihovoj kulturi, istoriji i jeziku.⁸³

Nedovoljno i neredovno pohađanje obaveznog obrazovanja, široko rasprostranjeno kasni upis u škole i velika stopa napuštanja škole, obično se mogu primetiti u ovoj zajednici.⁸⁴ Devojke su posebno pogođene ovim trendovima, prvenstveno zbog ranog stupanja u brak i zbog duboko ukorenjenih diskriminacionih stavova u pogledu uloga rodova.

Trenutnom stanju doprinosi nekoliko činilaca, prvi od kojih su socio-ekonomsko stanje i marginalizovani položaj zajednice, poteškoće sa kojima se porodice suočavaju u pogledu troškova za obrazovanje, široko rasprostranjeno uključivanje dece u dobitne delatnosti. Štaviše, nerazumevanje značaja i vrednosti formalnog obrazovanja, nedovoljna svest o neophodnim uslovima za upis, kao i nepostojanje zvaničnih isprava potrebnih za upis, dodatno ometaju redovan upis aškalijske dece.

Neredovno pohađanje i kasni upis škola, zajedno sa slučajevima odvojenog obrazovanja, neizbežno negativno utiču na učinak đaka i na prilike za međuetničku razmenu i integraciju. Zaista, nivo interakcije među učenicima, nastavnicima i akademikima iz različitih etničkih grupa uopšteno je veoma nizak i u celosti zavisi od pojedinačnih inicijativa umesto od opšteg trenda.

⁸⁰ Kancelarija za pitanja zajednica, „[Procena zaposlenosti članova nevećinskih zajednica u javnoj službi i javnim preduzećima na Kosovu](#)“, maj 2013, str. 22.

⁸¹ Isto.

⁸² Misija OEBS-a na Kosovu, „[Predstavljenost zajednica u javnim službama na Kosovu](#)“, februar 2013, str. 11.

⁸³ Evropski centar za prava Roma (ERRC), „[Abandoned Minority: Roma Rights History in Kosovo](#)“, decembar 2011, str. 92.

⁸⁴ Isto.

9. Pristup javnim institucijama

Zahvaljujući tome što zajednica tečno govori albanski jezik, ne postoje jezičke barijere u pogledu pristupa javnim institucijama. Međutim, njihov nepovoljan i marginalizovan položaj negativno utiče na njihov jednak pristup javnim uslugama.

Zdravstveni uslovi u aškalijskoj zajednici uobičajeno su loši, posebno u pogledu reproduktivnog zdravlja žena i brige o deci. Ovo je prvenstveno rezultat teških životnih uslova, neodgovarajućih smeštajnih rešenja, ograničenog primanja socijalne pomoći i poteškoća oko pokrivanja troškova lečenja i medikamenata.⁸⁵ Štaviše, nedovoljni nivo svesti među članovima zajednice u pogledu ponuđenih šema podrške i medicinskih usluga dodatno narušava njihov pristup javnim uslugama i ustanovama.

Smeštajni uslovi aškalijske zajednice uobičajeno su neodgovarajući. Većina naselja (mahala) odvojena je od okolnih sredina i često bez osnovne infrastrukture, sa prepunjenim kućama u lošim uslovima.⁸⁶

Pitanje upisa u matične knjige građana predstavlja široko rasprostranjeni problem na Kosovu, koji posebno utiče na Aškalijske, zajedno sa članovima zajednica Roma i Egipćana.⁸⁷ Zaista, uprkos činjenici da su poslednjih godina preduzete neke aktivne mere, barijere u pogledu stvarnog pristupa upisu i dalje istrajavaju. Štaviše, neprijavljena rođenja i dalje predstavljaju problem u datim zajednicama.⁸⁸ Takva situacija znatno utiče na zajednicu u nekoliko oblasti, kao što su upis dece u škole, nemogućnost korišćenja programa socijalne zaštite, zdravstvenih usluga, prilika za zapošljavanjem, prava na penziju, itd.

⁸⁵ Evropski centar za prava Roma (ERRC), „[Abandoned Minority: Roma Rights History in Kosovo](#)“, decembar 2011.

⁸⁶ Misija OEBS-a na Kosovu, „[Izveštaj o proceni prava zajednica, Treće izdanje](#)“, jul 2012; Evropska komisija, „[Izveštaj o napretku Kosova* za 2013](#)“, oktobar 2013; SWD(2013) 416 final, Brisel, 16.10.2013. god.

⁸⁷ OEBS, „[Pristup upisu u matične knjige na Kosovu](#)“, jul 2012; OEBS, „[Upis zajednica Roma, Aškalijske i Egipćana u matične knjige](#)“, januar 2007.

⁸⁸ UNICEF, „[Svako dete vredi: Prijava rođenja na Kosovu](#)“, 2009.

Egipćanska zajednica

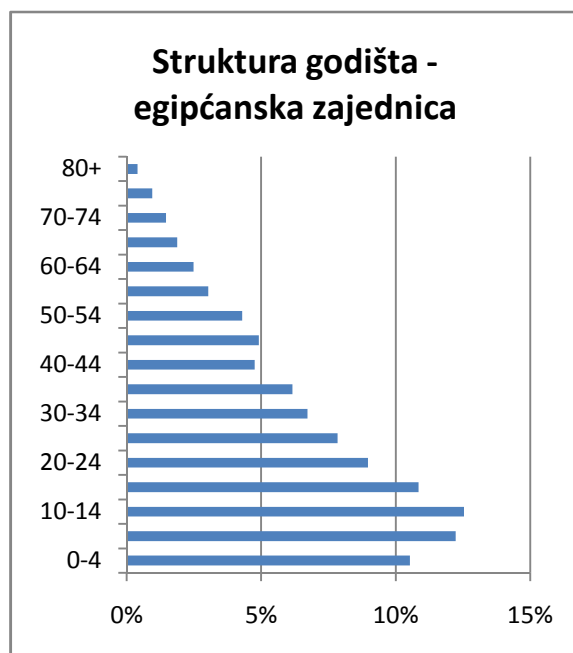
1. Veličina stanovništva i lokacija

Na osnovu rezultata popisa stanovništva na Kosovu 2011. godine, dopunjenih podacima OEBS-a za sever Kosova, ECMI Kosovo ocenjuje da na Kosovu živi oko 11.524 Egipćana, što čini oko 0,61 % ukupnog broja stanovnika. Preko 90 % Egipćana živi u zapadnom delu Kosova; skoro polovina Egipćana živi u Đakovici, a značajna egipćanska zajednica živi u opštinama Peć, Istok i Klina. Manje zajednice Egipćana mogu se naći u drugim regionima Kosova, izuzev severnog dela Kosova i istočnog dela Kosova, u kojima nema značajnog broja egipćanske zajednice.

Egipćanska zajednica na Kosovu prema podacima sa popisa stanovništva 2011.*		
Opština	Procenat	Broj pripadnika zajednice
Đakovica	5,42%	5.117
Peć	2,77%	2.700
Istok	3,78%	1.544
Klina	2,39%	934
Dečan	0,98%	393
Orahovac	0,52%	299
Kosovo Polje	0,79%	282
Prizren	0,09%	168
Obilić	0,11%	27
Uroševac	0,02%	24
Priština	<0,01%	8
Južna Mitrovica	<0,01%	6
Suva Reka	<0,01%	5
Lipljan	<0,01%	4
Dragaš	<0,01%	3
Gračanica	<0,01%	3
Glogovac	<0,01%	2
Podujevo	<0,01%	2
Vučitrn	<0,01%	1
Srbica	<0,01%	1
Gnjilane	<0,01%	1
UKUPNO	0,61%	11.524

* Kao izvor podataka za opštine na jugu korišćeni su zvanični podaci sa popisa stanovništva na Kosovu 2011. Drugi izvori ukazuju na to da na severu Kosova ne žive Egipćani.

Na osnovu podataka sa popisa stanovništva na Kosovu 2011. godine, egipćanska populacija je znatno mlađa od opšte populacije na Kosovu, sa prosečnom 26,1 godinom starosti, za razliku od kosovskog proseka od 29,5 godina starosti. To je treća najmlađa zajednica, posle Aškalijске i Romske zajednice.

2. Kultura i veroispovest

Egipćani sebe smatraju etničkom grupom čije se poreklo može dovesti u vezu sa prastarim Egiptom. Egipćani su, po prvi put, priznati na jugoslovenskom popisu stanovništva iz 1991. godine, kao odvojena etnička grupa, iako rezultati za Egipćane na Kosovu nikada nisu objavljeni. Takođe, egipćanska zajednica je počela da se organizuje u političke i organizacije civilnog društva 1990-ih godina.

Egipćanska zajednica deli kulturne sličnosti i socio-ekonomska pitanja sa romskom i aškalijском zajednicom na Kosovu ali sebe smatra drugačijom i odvojenom zajednicom. Sledstveno tome, Kosovo preko svojih institucija i zakona priznaje identitet egipćanske zajednice kao drugačiji i tretira ga kao takav. Egipćani su uglavnom, ali ne i isključivo, skoncentrisani na Kosovu, u Albaniji i Makedoniji. Oni su nominalno sunitiski muslimani, sedentarni i urbani, i često uživaju relativno visok standard života u poređenju sa zajednicama Roma i Aškalija.

3. Jezik

Egipćani govore maternji albanski jezik. Egipćani koji su, posebno starije generacije, obrazovani pod jugoslovenskim sistemom govore i sprski, kao drugi jezik.

4. Politička zastupljenost

Egipćanska zajednica ima jedno (1) zagarantovano mesto u Skupštini Kosova⁸⁹ i jedno (1) dodatno mesto koje dobija ili romska, aškalijска ili egipćanska zajednica, koja osvoji najveći opšti broj glasova. Zajednica imenuje i dva (2) člana KVZ.⁹⁰

„Iniciativa e re Demokratike e Kosovës“ (IRDK) bila je jedina politička stranka koja je predstavljala Egipćane do opštih izbora 2010. godine, kada je na izborima po prvi put učestvovala stranka „Lidhja e

⁸⁹ Član 64. Ustava.

⁹⁰ Član 12. stav 6. Zakona o zajednicama (03/L-047).

Egjiptianëve të Kosovës“ (LEK). Konkurencija je dovela do podele uticaja na dve stranke, ali je stranka IRDK uspjela da zadrži mesta u Skupštini zagarantovana za Egipćansku zajednicu.

Na opštinskim izborima 2009. godine, u skupštine opštine je izabrano četvero Egipćana (u Đakovici; Peći; Kosovom Polju; i Istoku), dok je u 2013. izabran samo jedan Egipćanin u Skupštini opštine Peć.

Ukupan broj glasova za glavne egipćanske političke stranke na svim kosovskim izborima od 2007. godine (opštinskim i centralnim)

	2007 (Cen.)	2007 (Opš.)	2009 (Opš.)	2010 (Cen.)	2013 (Opš.)
Inicijativa e re Demokrarike e Kosovës (IRDK)	2,121	2,135	2,063	1,690	1,830
Lidhja e Egjiptianëve të Kosovës (LEK)	/	/	/	1,010	/

Ukupan broj glasova za egipćanske političke stranke po opštinama od 2007. godine (samo lokalni izbori)

	2007	2009	2013
Đakovica	739	940	461
Istok	283	310	330
Klina	146	82	88
Kosovo Polje	165	381	159
Orahovac	101	73	45
Peć	586	490	734
Prizren	115	30	13

5. Povratak

Teško je doći do zvaničnih podataka o egipćanskom stanovništvu na Kosovu pre 1999. Godine. U jugoslovenskim popisima stanovništva pre 1981. god. Egipćani nisu obuhvaćeni kao odvojena etnička grupa i, iako su u popisu stanovništva iz 1991. god. „Egipćani“ obuhvaćeni kao odvojena kategorija, rezultati o Egipćanima na Kosovu nikada nisu objavljeni. Prema OEBS-ovim Profilima zajednica iz 2010. godine, procenjuje se da je broj Roma, Aškalija i Egipćana pre rata iznosio 150.000. Drugi izvori procenjuju da su ove tri zajednice brojale više od 200.000 ljudi pre sukoba 1999. godine.⁹¹

Ne postoje odvojeni podaci o dobrovoljnom povratku egipćanske zajednice, ali prema procenama UNHCR-a (jun 2013), na Kosovo se dobrovoljno vratilo oko 6.633 Egipćana i Aškalija od 2000. godine

⁹¹ Human Rights Watch, „[Rights Displaced: Forced Returns of Roma, Ashkali and Egyptians from Western Europe to Kosovo](#)“, 2010.

do juna 2013. godine, 17 Egipćana je prinudno vraćeno između januara 2011. god. i juna 2013. godine, a na Kosovu je i dalje raseljeno 206 člana egipćanske zajednice.⁹²

Dobrovoljni povratak u egipćanskoj i aškalijskoj zajednici, jan. 2000. – jun 2013. (UNHCR, jun 2013.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Dobrovoljan	0	533	882	1182	593	727	466	312	195	281	718	395	305	44

Nasilan povratak egipćana, jan. 2000. – jun 2013. (UNHCR, jun 2013.)

	2011	2012	2013
Nasilan	9	3	5

6. Bezbednost i sloboda kretanja

Egipćanska zajednica uopšteno ne ukazuje na značajniju zabrinutost u pogledu bezbednosti ili na prepreke po slobodu kretanja.

7. Privreda

Zajedno sa pripadnicima romske i aškalijske zajednice, kosovski Egipćani su uveliko pogođeni opštim teškim ekonomskim stanjem na Kosovu, najnižim nivoom prihoda i ograničenim prilikama za zapošljavanje. Značajno je to da poređenja prosečnog prihoda i stope nezaposlenosti između zajednica otkriva njihov posebno nepovoljan položaj.⁹³ prema podacima UNDP-a, egipćanska zajednica ima najvišu stopu nezaposlenosti na Kosovu, dostižući 80 %. Osim toga, uprkos nedostatku pouzdanih podataka i široko rasprostranjenom učešću Roma u neregistrovanim dobitnim delatnostima i neformalnoj trgovini, procenjuje se da prosečan ukupni prihod egipćanskih porodica iznosi oko 128,31 € mesečno.⁹⁴

Nizak nivo obrazovanja i nedovoljno stručnih veština obično su pogoršani široko rasprostranjenom politikom isključenja i utvrđenim nejednakostima u radnom okruženju, što je neposredno i često otvoreno povezano sa etničkom pripadnošću članova zajednice.⁹⁵

Osim malobrojnih prilika za zapošljavanjem u privatnom sektoru, egipćanska zajednica je suočena i sa značajnim preprekama u pogledu pristupa zaposlenju u javnom sektoru. U proceni KPZ iz 2013. godine, u pogledu zaposlenosti nevećinskih zajednica u javnim službama na Kosovu, ukazano je na skoro potpuni nedostatak predstavljenosti Egipćana u javnim službama na Kosovu, gde Egipćani čine

⁹² Kancelarija šefa Misije UNHCR-a, Priština, Kosovo, „Statistički pregled: Najnoviji podaci za kraj juna 2013. godine“.

⁹³ UNDP, „Izveštaj o ljudskom razvoju na Kosovu 2012: Privatni sektor i zapošljavanje“. – Kao uslov za poređenje u okviru Kosova, uzmite u obzir sledeće: prosečna visina zarade po osobi na Kosovu uopšte iznosi 260 €, koja je najniža u regionu posle Albanije; procenjuje se da stopa nezaposlenosti među Albancima iznosi 47,02 %.

⁹⁴ Kosovska fondacija za otvoreno društvo (KFOS–SOROS), „The Position of Roma, Ashkali and Egyptian Communities in Kosovo“, 2009, str. 20.

⁹⁵ Evropski centar za prava Roma, „The Glass Box: Exclusion of Roma from Employment“, februar 2007. god.

0,1 % ukupnog broja javnih službenika, dok zajednica čini 0,66 % ukupnog broja stanovnika Kosova.⁹⁶ Isti izvor ukazuje na to da nijedan Egipćanin nije zaposlen u javnim preduzećima.⁹⁷

8. Obrazovanje

Stanje u pogledu obrazovanja a koje se odnosi na egipćansku zajednicu u velikoj meri je slično stanju koje se odnosi na aškalijsku zajednicu, a odeljak „Obrazovanje“ iz profila aškalijske zajednice stoga može se uzeti u obzir kao odeljak koji je reprezentativan za egipćansku zajednicu.

9. Pristup javnim institucijama

Što se tiče pitanja u pogledu pristupa javnim institucijama, stanje u kom se nalazi egipćanska zajednica uveliko je slično stanju u kom se nalazi aškalijska zajednica, a odeljak „Pristup javnim institucijama“ pod profilom aškalijske zajednice stoga može se uzeti u obzir kao odeljak koji je reprezentativan za egipćansku zajednicu.

⁹⁶ Kancelarija za pitanja zajednica, „[Procena zaposlenosti članova nevećinskih zajednica u javnoj službi i javnim preduzećima na Kosovu](#)“, maj 2013, str. 22.

⁹⁷ Isto, str. 30.

Goranska zajednica

1. Veličina stanovništva i lokacija

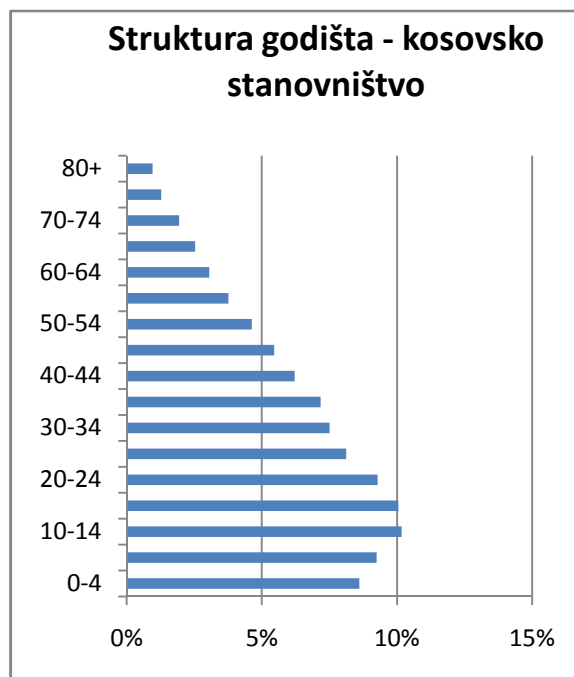
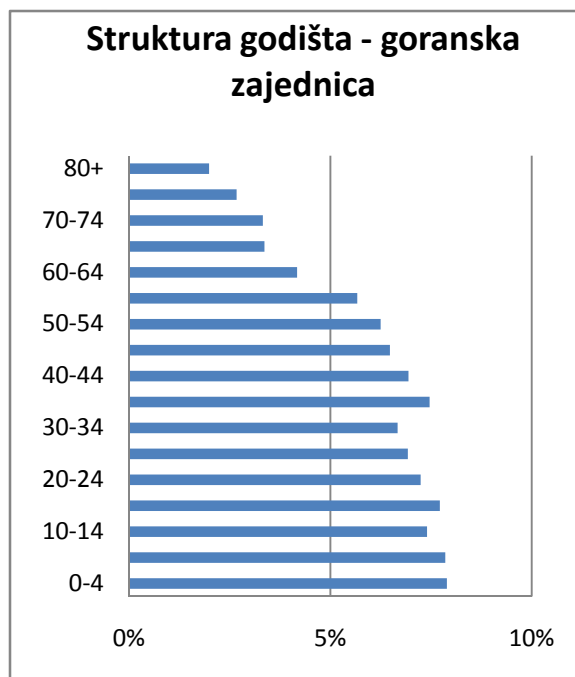
Goranska zajednica na Kosovu jedna je od najmalobrojnijih zajednica na Kosovu. Na osnovu rezultata popisa stanovništva na Kosovu 2011. godine, dopunjenih podacima OEBS-a za sever Kosova, ECMI Kosovo ocenjuje da na Kosovu živi oko 10.945 Goranaca, što čini oko 0,58 % ukupnog broja stanovnika. Zajednica je prvenstveno skoncentrisana u opštini Dragaš, gde čini oko 26 % broja stanovnika u opštini, a uglavnom živi u gradu Dragašu i okolnim selima.

Manje zajednice Goranaca mogu se naći raštrkane širom Kosova, prvenstveno u opštinama Prizren, Severna Mitrovica, Priština i Peć.

Goranska zajednica na Kosovu prema podacima sa popisa stanovništva 2011.*		
Opština	Procenat	Broj pripadnika zajednice
Dragaš	26,46%	8.957
Prizren	0,36%	655
Severna Mitrovica	1,97%	580
Priština	0,1%	205
Peć	0,19%	189
Gnjilane	0,07%	69
Uroševac	0,06%	64
Kamenica	0,08%	29
Južna Mitrovica	0,03%	23
Gračanica	0,08%	22
Kosovo Polje	0,04%	15
Đakovica	0,01%	13
Vitina	0,01%	7
Lipljan	0,01%	6
Obilić	0,02%	5
Vučitrn	<0,01%	3
Štimlje	0,01%	2
Dečane	<0,00%	1
Ukupno	0,58%	10.945

** Popisom stanovništva na Kosovu 2011. nije obuhvaćen sever Kosova. Stoga, kao izvor podataka o opštinama na severu sa aškalijskom zajednicom korišćeni su OEBS-ovi Opštinski profili iz 2013. god. Kao izvor podataka za sve opštine na jugu korišćeni su zvanični podaci sa popisa stanovništva na Kosovu 2011. god.*

Prema podacima sa popisa stanovništva 2011. godine, goranska populacija znatno je starija od opšte populacije na Kosovu, sa prosečno 34,6 godina starosti, za razliku od kosovskog proseka od 29,5 godina starosti.

2. Kultura i veroispovest

Goranska zajednica govori slovenskim jezikom, uglavnom je islamska grupa koja, iako deli kulturne sličnosti sa Bošnjacima, sebe smatra odvojenom etničkom grupom. Goranska zajednica potiče iz regiona Gore, koji obuhvata jug Kosova i delove oko granice sa Makedonijom i Albanijom. Goranska zajednica slavi početak proleća koji je poznat kao Đurđevdan (dan Sv. Đorđa), koji je priznat i zakonom kao zvanični praznik goranske zajednice (6. maj).⁹⁸

Tradicionalna goranska narodna muzika obuhvata dvotaktni ples pod nazivom „kolo“, koji je ples ukrug usredsređen na pokrete nogu. Često je praćen instrumentalnom muzikom koja se svira surlama ili kavanom koji se naziva „nebet“ ili „nibet“ u zavisnosti od sela do sela.

Većina goranskog stanovništva trenutno živi van regiona Gore, u drugim sredinama na Kosovu, u Makedoniji i Albaniji, kao i u Srbiji i Zapadnoj Evropi i Sjedinjenim Američkim Državama.

3. Jezik

Goranski jezik, kog nazivaju našuski (u grubom prevodu „naški“), tesno je povezan sa jezicima koji se govore u zapadnom delu Makedonije i, iako se razlikuje od drugih slovenskih dijalekata koji se govore na Kosovu, mogu ga razumeti oni koji govore srpski, hrvatski i bosanski.

Jezik nije standardizovan i ne postoji opisni akademski rad na goranskim idiomima. Ovo, zajedno sa stalnom borbom između dve političke frakcije, jedne koja podržava upotrebu srpskog jezika i druge koja podržava upotrebu bosanskog jezika, sprečava goransku zajednicu u tome da unapredi koherentni zahtev za pravima na jezik. Za posledicu, iako brojnost goranske zajednice u Dragašu

⁹⁸ Zakon o zvaničnim praznicima u Republici Kosovo (br. 2008/03-L064), dostupan na: <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=2,191,266>

ispunjava zakonske uslove da njen jezik bude priznat kao službeni jezik na opštinskom nivou, do danas, ovaj status nije dodeljen goranskom jeziku.

Većina članova goranske zajednice govori srpski/bosanski, kao drugi jezik a mnogi Goranci, posebno oni koji žive van Dragaša, govore i albanski jezik.

4. Politička zastupljenost

Goranska zajednica ima jedno (1) zagarantovano mesto u Skupštini Kosova⁹⁹ i imenuje dva (2) člana KVZ.¹⁰⁰

Proteklih nekoliko godina, glavna goranska politička stranka bila je „Građanska inicijativa Gore“ (GIG), koja je učestvovala i na opštim i na opštinskim izborima u Dragašu. Podrška ovoj stranci, koja nije funkcionisala van Dragaša, bila je mala. Međutim, Goranci su aktivno učestvovali i bili predstavljeni u bošnjačkim strankama, kao što su koalicija „VAKAT“ i „Stranka demokratske akcije“ (SDA).

Ukupan broj glasova za glavne goranske političke stranke na svim kosovskim izborima od 2007. godine (opštinskim i centralnim)

	2007 (Cen.)	2007 (Opš.)	2009 (Opš.)	2010 (Cen.)	2013 (Opš.)
Građanska inicijativa Gore (GIG)	1,227	989	454	787	319

Ukupan broj glasova za goranske političke stranke po opštinama od 2007. godine (samo lokalni izbori)

	2007	2009	2013
Dragaš	989	454	319

5. Povratak

Nije poznat tačan broj goranske zajednice pre sukoba iz 1999. godine, jer u ranijim popisima stanovništva Goranci nisu obuhvaćeni kao grupa, već su pominjani kao „muslimani“, klasifikacija koja bi obuhvatila i bošnjačku zajednicu (ali ne i Albance). Nakon sukoba iz 1999. godine, značajan broj pripadnika Goranske zajednice prebegao je sa Kosova u Srbiju, Makedoniju i zemlje Zapadne Evrope. Migracija sa Kosova se nastavlja, posebno iz ekonomskih razloga.

Od januara 2000. do juna 2013., 1.412 Goranaca se je dobrovoljno vratilo dok je 131 nasilno vraćeno između januara 2011. i juna 2013, a 15 pripadnika goranske zajednice i dalje je raseljeno unutar Kosova.¹⁰¹

⁹⁹ Član 64. Ustava Republike Kosovo.

¹⁰⁰ Član 12. stav 6. Zakona o zajednicama (03/L-047).

¹⁰¹ Kancelarija šefa Misije UNHCR-a, Priština, Kosovo, „Statistički pregled: Najnoviji podaci za kraj juna 2013.

Dobrovoljni i prinudni povratak u goranskoj zajednici, jan. 2000. – jun 2013. (UNHCR, jun 2013.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Dobrovoljan	3	0	73	145	141	125	139	234	85	90	182	106	89	0
Prinudan												40	65	26

6. Bezbednost i sloboda kretanja

Iako su povremeno prijavljivani manji incidenti, posebno u Dragašu, bezbednosna situacija i sloboda kretanja goranske zajednice prvenstveno je pozitivno poimana; većina Goranaca ukazuje na to da se oseća bezbedno prilikom putovanja kroz Kosovo, i javnim i privatnim prevozom. Brojni članovi goranske zajednice poseduju manja preduzeća u sredinama u kojima većinu čine Albanci, što odražava pozitivnu bezbednosnu situaciju.

Međutim, opšta bezbednosna situacija u Mitrovici može štetno uticati na slobodu kretanja članova zajednice.

7. Privreda

Prema podacima UNDP-a (2012), stopa nezaposlenosti među Gorancima iznosi 50 %, što je više nego opšta stopa nezaposlenosti od 45 % na Kosovu.¹⁰² Izgleda da izveštaji ukazuju na to da ova stopa nezaposlenosti uveliko odražava stanje u kom se nalazi goranska zajednica u opštini Dragaš, dok je zajednica suočena sa mnogim ekonomskim poteškoćama koje su slične za druge zajednice u toj udaljenoj, ruralnoj i nedovoljno razvijenoj opštini. U drugim sredinama na Kosovu, Goranci se nalaze u boljoj socio-ekonomskoj situaciji, gde su često uključeni u mala preduzeća.

Goranci su među grupama koje su najmanje predstavljene u javnim službama na Kosovu, gde prema podacima KPZ 0,1 % od ukupnog broja javnih službenika na Kosovu čine Goranci, dok zajednica čini do 0,58 % ukupnog broja stanovnika Kosova.¹⁰³ Osim toga, u javnim preduzećima, nekim od najvećih poslodavaca na Kosovu, nije zaposlen nijedan Goranac.¹⁰⁴

8. Obrazovanje

Iz gore navedenih razloga, na Kosovu ne postoji obrazovanje na goranskom jeziku. Goranska deca u opštinama Dragaš i Severna Mitrovica uglavnom pohađaju prosvetni sistem Republike Srbije, dok Goranci u drugim delovima Kosova često pohađaju nastavu na bosanskom jeziku, a ponekad i na albanskom jeziku, u prosvetnom sistemu Vlade Kosova. U Dragašu su kosovski organi vlasti vršili veliki pritisak da učenici pređu na sistem države Kosovo.

Većina Goranaca tercijarno obrazovanje pohađa na univerzitetu u Severnoj Mitrovici ili u regionu. Prema izveštaju iz OEBS-ovih Profila zajednica mali broj Goranki nastavlja obrazovanje posle nivoa obrazovanja koji je obavezan.

¹⁰² UNDP, „Izveštaj o ljudskom razvoju na Kosovu 2012: Privatni sektor i zapošljavanje“.

¹⁰³ Kancelarija za pitanja zajednica, „Procena zaposlenosti članova nevećinskih zajednica u javnoj službi i javnim preduzećima na Kosovu“, maj 2013, str. 22.

¹⁰⁴ Isto.

9. Pristup javnim institucijama

Goranska zajednica koristi javne usluge koje obezbeđuju Republika Srbija i Kosovo, u zavisnosti od mesta u kom živi. Kada je to na raspolaganju, goranska zajednica koristi usluge zdravstvene zaštite koje obezbeđuje Republika Srbija. Uopšteno, goranska zajednica nije suočena sa značajnijim preprekama u pogledu pristupa javnim uslugama. Međutim, u nedostatku primene *Zakona o upotrebi jezika* mogući su problemi u komunikaciji, iako, činjenica da mnogi Goranci van Dragaša dobro poznaju albanski jezik ublažava tu situaciju.

Crnogorska zajednica

1. Veličina stanovništva i lokacija

Crnogorska zajednica druga je najmanja zajednica na Kosovu, posle hrvatske zajednice. Nije poznat tačan broj članova crnogorske zajednice, pošto ista nije obuhvaćena kao odvojena etnička grupa u popisu stanovništva 2011. god. Od svih zajednica na Kosovu, broj članova crnogorske zajednice možda je najneizvesniji, gde sami predstavnici crnogorske zajednice nemaju jasnu procenu. ECMI Kosovo, na osnovu izveštaja OEBS-a i procena predstavnika zajednica, ocenjuje da ukupan broj Crnogoraca na Kosovu iznosi 265, ili 0,01 % od ukupnog broja stanovnika na Kosovu,¹⁰⁵ gde najveći broj članova crnogorske zajednice živi u Istoku i Kosovom Polju. Međutim, zbog nedostatka pouzdanih podataka, na ovu cifru treba gledati kao na grubu procenu, čak možda i više nego kada se radi o drugim zajednicama.

Crnogorska zajednica na Kosovu prema OEBS-ovim izveštajima		
Opština	Procenat	Broj pripadnika zajednice
Istok	0,27%	110
Kosovo Polje	0,28%	100
Peć	0,03%	30
Priština	0,01%	20
Dečane	0,01%	3
Klina	0,01%	2
Total	0,01%	265

**Izvori: Podaci o opštinama koje nisu pod uticajem decentralizacije zasnivaju se na OEBS-ovim Profilima zajednica iz 2010. godine (procene OEBS-ovih timova sa terena), dok se podaci o opštinama koje su pod uticajem procesa decentralizacije i o opštinama na severu Kosova zasnivaju na OEBS-ovim Opštinskim profilima iz 2013. god.*

Zbog nedostatka odvojenih podataka o crnogorskoj zajednici, ne postoje tačni podaci o starosnoj strukturi zajednice. Međutim, u izveštajima se ukazuje na to da Crnogorci imaju višu prosečnu starost od kosovskog proseka.

2. Kultura i veroispovest

Crnogorska zajednica je etničko slovenska grupa, koja potiče od slovenskih plemena koja su migrirala u Jugoistočnu Evropu, u šestom i sedmom veku NE. Zajednica je kulturno u bliskoj vezi sa srpskom zajednicom; istu uglavnom čine pravoslavni hrišćani i dele mnoga ista dobra kulturne baštine. Zajednicu je Vlada Kosova zvanično priznala 2011. god. izmenama i dopunama *Zakona o zaštiti i unapređenju prava zajednica i njihovih članova u Republici Kosovo*.

3. Jezik

Crnogorska zajednica govori crnogorskim jezikom, koji je u bliskoj vezi sa srpskim jezikom i drugim slovenskim jezicima koji se govore na Kosovu. Od dva službena jezika na Kosovu, Crnogorci tečno

¹⁰⁵ Za više podataka o metodama korišćenim za izbor, vidite odeljak III. Zajednice na Kosovu, str. 12.

govore srpski, ali samo u pojedinim slučajevima govore albanski jezik. Zbog malog broja članova zajednice, crnogorski jezik nema status jezika u službenoj upotrebi u nijednoj od opština na Kosovu, niti je ponuđeno obrazovanje u kosovskom javnom prosvetnom sistemu na crnogorskom jeziku. Za posledicu, crnogorska zajednica je suočena sa mnogim izazovima koji su slični srpskoj zajednici u pogledu komunikacije sa javnim institucijama.

4. Politička zastupljenost

Crnogorska zajednica nema nijedno dodeljeno mesto u Skupštini Kosova, ali ima pravo da imenuje dva (2) člana KVZ.¹⁰⁶ Nepostojanje zajemčenih mesta posledica je nepriznavanja zajednice kada je Ustav Kosova usvojen 2008. god. Izmenama i dopunama *Zakona o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosovo* iz 2011. god. predviđeno je predstavljanje zajednice u KVZ, ali situacija nije promenjena u Skupštini. Izmene i dopune tog zakona izvršene su čvrstim zalaganjem zajednice na Kosovu, uz podršku crnogorske države.

Crnogorsku zajednicu od 2009. godine predstavljaju političke stranke iz zajednice. Glavne političke stranke koje predstavljaju interese crnogorske zajednice jesu „Crnogorska demokratska stranka“ (CDS), „Narodna crnogorska partija Kosova“ (NCPK) i „Crnogorska liberalna stranka“ (CLS).

Crnogorska zajednica je predstavljena u opštinskim odborima za zajednice u više opština a CDS je dobila mesto u Skupštini opštine Kosovo Polje na izborima 2009. godine, međutim, 2013. godine nijedan Crnogorac nije izabran u nijednu skupštinu opštine.

Ukupan broj glasova za glavne crnogorske političke stranke na svim kosovskim izborima od 2007. godine (opštinskim i centralnim)

	2007 (Cen.)	2007 (Opš.)	2009 (Opš.)	2010 (Cen.)	2013 (Opš.)
CDS	/	/	470	771	/
NCPK	/	/	92	/	166
CLS	/	/	/	/	439

Ukupan broj glasova za crnogorske političke stranke po opštinama od 2007. godine (samo lokalni izbori)

	2007 (Mun.)	2009 (Mun.)	2013 (Mun.)
Dečane	/	15	/
Đakovica	/	28	/
Gračanica	/	28	171
Kosovo Polje	/	377	150
Lipljan	/	55	92
Obilić	/	/	83
Peć	/	22	109
Priština	/	59	/

¹⁰⁶ Član 6. stav e Statuta Veća.

5. Povratak

Prema jugoslovenskom popisu stanovništva iz 1991. god. na Kosovu je živelo 20.365 Crnogoraca. Velika većina Crnogoraca prebegla je sa Kosova u toku i posle sukoba iz 1999. godine, posebno u Crnu Goru i druge zemlje u Regionu, a većina članova zajednice otada se nije vratila. Prema podacima UNHCR-a, 12 članova crnogorske zajednice dobrovoljno se vratilo na Kosovo između 2000. god. i 2013. godine, a podaci o prinudnom povratku ne postoje.

Dobrovoljni povratak u crnogorskoj zajednici, jan. 2000. – jun 2013. (UNHCR, jun 2013.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Dobrovoljan		0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	9	1	0

6. Bezbednost i sloboda kretanja

Crnogorska zajednica deli mnoge od zabrinutosti srpske zajednice u pogledu bezbednosti. Uopšteno, članovi zajednice se osećaju bezbedno kada putuju kroz Kosovo privatnim vozilima, ali ne koriste javni prevoz. Osećaju se bezbedno u svojim mestima prebivališta, ali se ne osećaju uvek bezbedno da bi se slobodno kretali u sredinama u kojima većinu čine Albanci.

7. Privreda

O ekonomskom stanju crnogorske zajednice postoje ograničeni podaci; podaci o ekonomskom stanju i zaposlenosti obično nisu podeljeni tako da bi se obuhvatila crnogorska zajednica. Međutim, u celini, crnogorska zajednica često nailazi na slične probleme kao i srpska zajednica, a koji su sledeći:

- Nedostatak prilika za zapošljavanjem;
- Ograničeno poznavanje albanskog jezika;
- Ograničena sloboda kretanja.

8. Obrazovanje

Na Kosovu ne postoji obrazovanje na crnogorskom jeziku. Crnogorska zajednica uglavnom pohađa prosvetni sistem kog finansira i kojim rukovodi srpsko Ministarstvo prosvete. Za posledicu, ista je suočena sa sličnim problemima kao i srpska zajednica u vezi sa obrazovanjem, uključujući:

- nedostatak kvalifikovanih nastavnika;
- odsustvo visokokvalitetne školske infrastrukture;
- nedostatak opreme (školske knjige, računari, itd).

9. Pristup javnim institucijama

Crnogorska zajednica i dalje koristi mnoge javne usluge koje obezbeđuje srpska država na Kosovu, posebno za zdravstvenu zaštitu. Ne postoje značajnije prepreke za pristup tim uslugama.

Pošto crnogorska zajednica uglavnom koristi srpski jezik za komunikaciju sa kosovskim javnim institucijama, ista je suočena sa istim poteškoćama u pogledu pristupa javnim uslugama na Kosovu kao i srpska zajednica, posebno sa jezičkim barijerama, zbog toga što javne institucije ne poštuju

Zakon o upotrebi jezika. Zbog činjenice da crnogorska zajednica uglavnom živi u opštinama u kojima većinu čine Albanci, ista je na neki način više pogođena tim jezičkim barijerama.

Hrvatska zajednica

1. Veličina stanovništva i lokacija

Hrvatska zajednica je najmalobrojnija zajednica na Kosovu. Ne postoje tačni podaci o broju članova hrvatske zajednice, pošto ista nije bila obuhvaćena kao odvojena etnička grupa u popisu stanovništva 2011. god. Međutim, ECMI Kosovo, na osnovu izveštaja OEBS-a, ocenjuje da ukupan broj Hrvata na Kosovu iznosi oko 259, ili 0,01 % od ukupnog broja stanovnika na Kosovu.¹⁰⁷ Državna služba za Hrvate u inostranstvu iz Republike Hrvatske procenjuje da ih ima oko 350.¹⁰⁸

Hrvatska zajednica na Kosovu prema OEBS-ovim izveštajima*		
Opština	Procenat	Broj pripadnika zajednice
Lipljan	0,37%	219
Vitina	0,08%	40
Ukupno kosovsko stanovništvo	0,01%	259

**Izvori: Podaci o opštinama koje nisu pod uticajem decentralizacije zasnivaju se na OEBS-ovim Profilima zajednica iz 2010. godine (procene OEBS-ovih timova sa terena), dok se podaci o opštinama koje su pod uticajem procesa decentralizacije i o opštinama na severu Kosova zasnivaju na OEBS-ovim Opštinskim profilima iz 2013. god.*

Zbog nedostatka odvojenih podataka o hrvatskoj zajednici, ne postoje tačni podaci o starosnoj strukturi zajednice. Međutim, u izveštajima se ukazuje na to da Hrvati imaju staru populaciju, znatno stariju od kosovskog proseka, zbog brojnih odlazaka mladih Hrvata od 1990-ih.

2. Kultura i veroispovest

Hrvatska zajednica je etničko slovenska grupa, koja potiče od slovenskih plemena koja su migrirala u Jugoistočnu Evropu, u šestom i sedmom veku NE. Zajednica je uglavnom rimsko katoličke veroispovesti i održava čvrste veze sa crkvom, koja ima važnu ulogu u održavanju zajednice na Kosovu. Na Kosovu je ostalo nekoliko dobara hrvatske kulturne baštine, uključujući Crkvu Svetog Nikole u Janjevu. Zajednicu je Vlada Kosova zvanično priznala 2011. god. izmenama i dopunama Zakona o zaštiti i unapređenju prava zajednica i njihovih članova u Republici Kosovo.

3. Jezik

Hrvatska zajednica na Kosovu koristi latinično pismo i govori hrvatski jezik, slovenski jezik koji je blizak srpskom, bosanskom i crnogorskom jeziku. Od dva službena jezika na Kosovu, Hrvati tečno govore srpski, ali samo u pojedinim slučajevima govore albanski jezik. Kosovski javni prosvetni sistem ne nudi nikakvo obrazovanje na hrvatskom jeziku.

¹⁰⁷ Za više podataka o metodama korišćenim za izbor podataka, vidite odeljak III. Zajednice na Kosovu, str. 12.

¹⁰⁸ Republika Hrvatska, Državna služba za Hrvate u inostranstvu (SOCA), „[Status hrvatske manjine u inostranstvu](#)“, 2013.

4. Politička zastupljenost

Hrvatska zajednica nema nijedno dodeljeno mesto u Skupštini Kosova, ali ima pravo da imenuje dva (2) člana KVZ.¹⁰⁹ Nepostojanje zajemčenih mesta posledica je nepriznavanja zajednice kada je Ustav Kosova usvojen 2008. god. Izmenama i dopunama *Zakona o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosovo* iz 2011. god. predviđeno je predstavljanje zajednice u KVZ, ali situacija nije promenjena u Skupštini.

„Hrvatska stranka Kosova“ (HSK) jednina je politička stranka koja predstavlja interese Hrvata. Po prvi put je učestvovala na opštinskim izborima 2013. godine (u Vitini i Lipljanu), ali nije dobila nijedno mesto u skupštini opštine. Pre tih izbora, hrvatska zajednica nije imala nijednu političku stranku koja bi je predstavljala.

Ukupan broj glasova za glavne hrvatske političke stranke na svim kosovskim izborima od 2007. godine (opštinskim i centralnim)

	2007 (Cen.)	2007 (Opš.)	2009 (Opš.)	2010 (Cen.)	2013 (Opš.)
Hrvatska Stranka Kosova (HSK)	/	/	/	/	232

Ukupan broj glasova za hrvatske političke stranke po opštinama od 2007. godine (samo lokalni izbori)

	2007	2009	2013
Vitina	/	/	173
Lipljan	/	/	59

5. Povratak

Prema jugoslovenskom popisu stanovništva iz 1991. god. na Kosovu je živelo 8.062 Hrvata. Velika većina Hrvata otišla je sa Kosova, uglavnom u Hrvatsku, još pre sukoba 1999. godine, nakon ratova početkom 1990-ih u bivšoj Jugoslaviji, a dodatna kretanja izbeglica zabeležena su u toku i posle sukoba 1999. god. Iako ne postoje tačni odvojeni podaci o broju povratnika iz hrvatske zajednice, trenutni broj članova hrvatske zajednice ukazuje na veoma mali broj povratnika. To odražava činjenicu da se najveći broj hrvatskih izbeglica sa Kosova trajno naselio u Hrvatskoj.

6. Bezbednost i sloboda kretanja

Hrvatska zajednica se uopšteno oseća bezbednom u mestu prebivališta, mada su prijavljeni određeni bezbednosni incidenti, posebno u opštini Vitina. Međutim, ista se često ne oseća bezbednom da govori hrvatski jezik u drugim sredinama u kojima većinu čine Albanci i suočena je sa poteškoćama u pogledu upražnjavanja svoje slobode kretanja, uglavnom zbog izolovanosti zajednice u mestu prebivališta.

¹⁰⁹ Član 6. stav e Statuta Veća.

7. Privreda

Ne postoje odvojeni podaci o stopi nezaposlenosti među hrvatskom zajednicom, niti su dostupni podaci o broju zaposlenih iz iste zajednice u javnim službama ili javnim preduzećima. Međutim, u izveštajima je ukazano na to da je stanje u pogledu zaposlenosti i socio-ekonomsko stanje kosovskih Hrvata nesigurno. Veliki deo stare zajednice zavisi od socijalne pomoći od Kosova, Srbije i/ili Hrvatske, dopunjeno niskim prihodima od dobitnih delatnosti, uključujući poljoprivredne delatnosti, zanatske i trgovinske delatnosti.¹¹⁰

Problemi sa kojima se hrvatska zajednica suočava u pogledu ekonomije i zapošljavanja uveliko odražavaju šire ekonomske probleme sa kojima se suočava Kosovo u celini, što je pogoršano izolovanim ruralnim položajem zajednice, njenom starosnom strukturom i jezičkim barijerama.

8. Obrazovanje

Javni prosvetni sistem na Kosovu ne nudi obrazovanje na hrvatskom jeziku. Hrvatska deca nastavu prate prema planu i programu Republike Srbije. Za posledicu, ista su suočena sa mnogim problemima koji su isti i za srpsku zajednicu u pogledu obrazovanja, uključujući:

- nedostatak kvalifikovanih nastavnika;
- odsustvo visokokvalitetne školske infrastrukture;
- nedostatak opreme (školske knjige, računari, itd.).

9. Pristup javnim institucijama

Hrvatska zajednica i dalje koristi zdravstveni sistem Republike Srbije. međutim, hrvatska zajednica često koristi kosovski sistem za druge javne usluge. Ponekad je suočena sa problemima u komunikaciji kod pristupa tim uslugama, zbog neprimene *Zakona o upotrebi jezika*.

¹¹⁰ Za više podataka o hrvatskoj zajednici u Vitini, pogledajte: OEBS Kosovo, [„Kosovski Hrvati u Opštini Vitina: Ugrožena zajednica“](#), oktobar 2011.

IV MEĐUNARODNI I EVROPSKI OKVIR ZA ZAŠTITU MANJINSKIH PRAVA

Poštovanje i zaštita manjina je zagarantovano i evropskim i međunarodnim pravom. Univerzalna deklaracija Ujedinjenih Nacija o ljudskim pravima (UDLJP) i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (MPGPP), dva osnovna teksta o međunarodnim ljudskim pravima, koji navode nečije pravo na kulturni, verski i jezički identitet, bez diskriminacije¹¹¹.

4.1 Jednakost i nediskriminacija

Evropska Konvencija o ljudskim pravima¹¹² (EKLJP) i njeni Protokoli, se direktno primenjuju na Kosovo, tako se član 22 Ustava bavi borbom protiv diskriminacije kroz član 14 koji zabranjuje diskriminaciju, između ostalog, na osnovu pola, rase, nacionalnog ili socijalnog porekla, veza sa nekom nacionalnom manjinom ili drugog statusa.

Međutim, važno je napomenuti da član 14 pruža 'dodatno pravo' na jednakost u uživanju materijalnih prava i sloboda zagarantovanih EKLJP. Dakle, član 14 se ne može pozivati sam na sebe, samo odu vezi sa 'materijalnim pravima'¹¹³. Ovo je potvrđeno od strane Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) u *D.H. i ostali v republike Češke*¹¹⁴, gde je sud ustanovio povredu člana 14 Konvencije (diskriminacija na osnovu etničkog porekla) u vezi sa članom 2 Protokola br. 1 (pravo na obrazovanje), gde su statistički dokazi pokazali da je nesrazmeran broj romske dece smeštan u specijalne škole. Ustav dalje obavezuje domaće sudove da tumače odredbe o ljudskim pravima u skladu sa odlukama EKLJP.¹¹⁵

U priznavanju potrebe za 'nezavisnim' pravom da se ojača zaštita jednakosti EKLJP, Protokol br. 12 je potpisan novembra 2000 godine a stupio je na snagu 1 aprila 2005 godine¹¹⁶. Član 1 Protokola br. 12 je stoga 'samostalna' odredba koja zabranjuje diskriminaciju u uživanju bilo kog prava ili koristi po domaćem zakonu ('svako pravo predviđeno zakonom'), pored prava utvrđenih EKLJP.

Slično tome, direktive kao sekundaran izvor zakonodavstva EU promovišu jednakost i zabranjuju diskriminaciju po različitim osnovama¹¹⁷. Među njima, Direktiva o rasnoj jednakosti (2000/43/EK)¹¹⁸, i okvirna Direktiva o jednakosti pri zapošljavanju (2000/78/EK)¹¹⁹, iako zakonski neobavezujuće na Kosovo, poslužile su kao glavna referenca za izradu kosovskog Zakona protiv diskriminacije¹²⁰.

Pored EKLJP, član 22 Ustava predviđa direktnu primenjivost jednog broja međunarodnih sporazuma i instrumenata koji sadrže odredbe o jednakosti i diskriminaciji, tačnije, Univerzalna Deklaracija o Ljudskim Pravima¹²¹, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i njegovi protokoli¹²²,

¹¹¹ Između ostalog: član 22. *Povelje o osnovnim pravima Evropske unije*; član 2. *Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima*; član 27. *Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima*.

¹¹² http://www.echr.coe.int/NR/ronlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/Convention_ENG.pdf

¹¹³ Interights. *Non-Discrimination in International Law – A Handbook for Practitioners*. 2011. str. 22, 40.

¹¹⁴ EKLJP Veliko Veće. *D. H. i drugi v Republike Češke* (Molba br. 57325/00). 13 Novembar 2007.

¹¹⁵ Ustav, član 53.

¹¹⁶ Protokol br. 12. Dostupno na

http://www.echr.coe.int/NR/ronlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/Convention_ENG.pdf

¹¹⁷ Evelyn Ellis, *EU Zakon protiv diskriminacije*. (2005). Oxford University Press. str. 14.

<http://fds.oustr.com/www.oustr.co.uk/pdf/0-19-926683-2.pdf> str.18

¹¹⁸ Direktiva 2000/43, OJ [2000] L180/22.

¹¹⁹ Direktiva 2000/78, OJ [2000] L303/16.

¹²⁰ Brošura OEBS-a, *Implementing the Anti-Discrimination Law: A Challenge for Kosovo*, (Jun 2007) str. 27.

¹²¹ *Univerzalna Deklaracija o ljudskim pravima*. Članovi 1, 7, 10, 16(1), 21(2) 23.2, 26(1).

¹²² *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima*, članovi 3, 4.1, 14.1, 20.2, 23.4, 24.1, 25(c), 26.

Okvirna Konvencija Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina (OKNM)¹²³, Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije¹²⁴, Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (KUDŽ)¹²⁵, Konvencija o pravima deteta (KPD)¹²⁶ i Konvencija protiv mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (KPM)¹²⁷.

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina

Okvirna Konvencija Vijeća Evrope za Zaštitu Nacionalnih Manjina (OKNM) je jedan od najvažnijih međunarodnih pravno obavezujućih instrumenta dizajniran da zaštiti prava osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama. Konvencija je stupila na snagu 1. februara 1998. godine i ima za cilj promociju pune i stvarne ravnopravnosti pripadnika nacionalnih manjina u svim oblastima ekonomskog, društvenog, političkog i kulturnog života; zajedno s uslovima koji će im omogućiti da izraze, očuvaju i razviju svoju kulturu i identitet. Ona pokriva sljedeće oblasti: pravo na poseban identitet; stvarna ravnopravnost; očuvanje i razvoj različitog identiteta; nediskriminacija; politička prava; sloboda vjeroispovijesti; prava medija; jezička prava; obrazovna prava; participativna prava; besplatni prekogranični ugovori. Prava i slobode kao što su navedene u OKNM-u se podjednako primjenjuju na Kosovu (vidi Ustav Republike Kosova, čl. 22).

Iako Kosovo nije potpisnica Konvencije, ona je predmet posebnog rasporeda nadgledanja u skladu sa Sporazumom iz 2004 između UNMIK-a i Vijeća Evrope. Trenutno, izvještavanje Vijeću Evrope vrši UNMIK, kroz OEBS na Kosovu. Raspored nadgledanja se odvija svakih pet godina, a uključuje tri glavne faze. Prvo, UNMIK priprema izvještaj o proceni usklađenosti Kosova sa OKNM-om Vijeću Evrope; drugo, nezavisna komisija (Savjetodavna Komisija) daje stručno mišljenje o izvještaju izdatom od strane UNMIK-a, kojem je takođe data prilika komentarisati na to mišljenje. Na kraju, usvaja se rezolucija koja sadrži zaključke i preporuke za Kosovo u vezi implementacije Okvirne Konvencije.

4.2 Jezička prava u društvu: u obrazovanju, na radnom mestu, u medijima i administraciji

Pravo manjinskih zajednica na Kosovu da koriste svoj jezik, kao i na obrazovanje i slobodu izražavanja su usko povezani, činjenica koja je priznata međunarodnim i evropskim pravom. Prema članu 58.2 Ustava, Republika Kosova je dužna da poštuje standarde propisane u Evropskoj Povelji o Regionalnim ili Manjinskim Jezicima (EPRMJ), koji predviđa da države treba da usvoje politiku koja obezbeđuje „pružanje odgovarajućih oblika i sredstava za nastavu i učenje regionalnih ili manjinskih jezika na svim odgovarajućim nivoima“.¹²⁸

Međutim, ova promociju manjinskih jezika i kultura ne treba ne treba shvatiti kao jednostranu odbranu manjina protiv većine, već kao sredstvo promovisanja uzajamnog razumevanja među zajednicama, kako većine tako i manjine. Dakle, države treba da „naprave aranžmane koji bi

¹²³ [Okvirna Konvencija Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina](#), članovi 4.1, 4.3, 6.2, 9.1, 9.2, 12.3.

¹²⁴ [Konvencija o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije](#), članovi 1.1, 1.3, 1.4, 2.1(a), 2.1(b), 2.1(c), (d), 2.2, 4(a), 4(b), 4(c), 5(a), 5(c), 5(e)(i), 5(e)(vi), 6, 7.

¹²⁵ [Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena](#), članovi 1, 2(a), 2(b), 2(c), 2(d), 2(e), 2(f), 2(g), 3, 4.1, 4.2, 7, 8, 9.1, 9.2, 10(a), 11.1(d), 11.2(a), 12.1, 13, 14.2(e), 14.2(g), 15.1, 15.2, 16.1, 23.

¹²⁶ Konvencija o pravima deteta, članovi 2.1, 2.2, 28, 29.1(d), 31.2, 40(2)(b)(iv).

¹²⁷ [Konvencija protiv mučenja i drugih surovosti, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja](#), član 1.1.

¹²⁸ Evropska Povelja o Regionalnim ili Manjinskim Jezicima, Član 7(1f)

obezbedili učenje istorije i kulture koja se ogleda u regionalnom ili manjinskom jeziku“,¹²⁹ i za negovornike određenih jezika.

Povelja dalje zahteva od države da “preduzme mere kako bi se unapredili regionalni ili manjinski jezici i da bi se očuvali”¹³⁰. Ono što je najvažnije, ovi koraci su preduzeti u smislu da “svaka osoba koja pripada nacionalnoj manjini ima pravo da slobodno i bez ometanja koristi svoj maternji jezik, privatno i javno, usmeno i pismeno”¹³¹. Tako, pravo na obrazovanje na manjinskom jeziku, i njegovo korišćenje, se može posmatrati kao odskočna daska prema kompletnijem zastupanju i sa više smisla kako većinske tako i manjinske zajednice. Kao logičan nastavak, *Evropska Povelja* takođe ide dalje u utvrđivanju da “pripadnici nacionalnih manjina dobijaju mogućnost osnivanja i korišćenja sopstvenih sredstava javnog informisanja”¹³².

Na kraju treba napomenuti da odgovornosti kosovskih vlasti nisu samo nejasne u unapređenju manjinskih jezika u društvu. Institucije su obavezne da poštuju manjinske jezike prilikom odnosa sa stanovništvom, naime “u oblastima naseljenim pripadnicima nacionalnih manjina, tradicionalno ili u znatnom broju, ako ti pripadnici imaju zahtev, i ako takav zahtev odgovara stvarnoj potrebi, strane će nastojati da obezbede, koliko je to moguće, uslove koji bi omogućili upotrebu manjinskog jezika u odnosima između ovih osoba i organa uprave”¹³³.

OEBS je dizajnirao neke od najsveobuhvatnijih standarda za zaštitu prava jezika. Dva dokumenta OEBS-a imaju značajnu ulogu u domenu prava na jezik. Prvi, ‘Kopenhaški dokument’, koji sadrži detaljne odredbe o upotrebi jezika, ne-diskriminaciji i obrazovanju.¹³⁴ Iako nije pravno obavezujući, slabo je pravno i politički implikovano i mnogi ga smatraju mnogo naprednijim od drugih instrumenata.¹³⁵ Drugi dokument, ‘Preporuke iz Osla’, je praktično sredstvo politike koje obezbeđuje državama i drugim akterima detaljne referentne tačke u razvoju efikasnih politika manjinskih jezika, uključujući i u odnosu na upotrebu jezika u obrazovanju, veroispovesti, medijima, životu zajednice, kao i ne-vladinim organizacijama (NVO), kao i u komunikaciji sa javnim organima, u sudskim postupcima i prilikom obavljanja privatnog biznisa.¹³⁶

4.3 Imovina

Iako ne postoji međunarodna konvencija koja je posebno usredsređena na imovinu i stanarska prava manjina, nekoliko međunarodnih sporazuma je priznalo ugroženost ove grupe. Univerzalna Deklaracija o Ljudskim Pravima priznaje pravo na “imovinu” i pravo na “životni standard adekvatan za lično i porodično zdravlje i blagostanje, uključujući hranu, odjeću, stanovanje...”¹³⁷ *Međunarodna Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije* garantuje “pravog svakoga, bez obzira na rasu, boju ili nacionalnu ili etničku pripadnost, na jednakost pred zakonom, posebno u pogledu uživanja [...]: prava da poseduje imovinu, sam kao i u zajednici sa drugima; [...] prava na stanovanje”¹³⁸. Takođe je u međunarodnom pravu izričito predviđeno da “niko ne sme biti izložen proizvoljnom ili

¹²⁹ Evropska Povelja o Regionalnim ili Manjinskim Jezicima, Član 8(1g)

¹³⁰ Ibid., Član 7(1d)

¹³¹ Ibid., Član 10(1)

¹³² Ibid., Član 9(3)

¹³³ Ibid., Član 10(2)

¹³⁴ Dokument sastanka u Kopenhagenu Konferencije o Ljudskoj dimenziji CSCE, usvojen u Kopenhagenu, 29. jun 1990, dostupan na: http://www.osce.org/documents/odihr/1990/06/13992_en.pdf.

¹³⁵ Brett, Rachel (1996), ‘Ljudska prava i OEBS’, *Ljudska prava prema kvartalu*, Vol. 18, Br. 3; str. 668-693.

¹³⁶ Preporuke iz Osla o jezičkim pravima nacionalnih manjina (‘Preporuke iz Osla’), pripremljene u februaru 1998 od strane Fondacije za međuetničke odnose na zahtev Visokog Komesara OEBS-a za nacionalne manjine (Hag: OEBS, 1998).

¹³⁷ Univerzalna Deklaracija o Ljudskim pravima, Član 17.1 i 25.1.

¹³⁸ *Međunarodni pakt o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije*, čl. 5d(v, iii)

nezakonitom mešanju u njegovu privatnost, porodicu, dom ili korespodenciju”¹³⁹. Pravo na imovinu je takođe priznato u članu 1 Protokola 1 Evropske Konvencije o ljudskim pravima.

4.4 Zdravstvene i socijalne beneficije

Obezbeđivanje jednakosti blagostanja za svakog je u srži međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima. Univerzalna Deklaracija o Ljudskim Pravima propisuje pravo svih ljudi na socijalno osiguranje¹⁴⁰, dok MPEDKP (nije pravno obavezujući za Kosovo) garantuje pravo “na uživanje najvišeg mogućeg standarda fizičkog i psihičkog zdravlja”¹⁴¹. Kao posledica toga, država je takođe odgovorna za “stvaranje uslova za obezbeđenje lekarskih usluga i lekarske nege u slučaju bolesti za svakoga”¹⁴². Osim toga, Međunarodna organizacija rada u svojoj *Konvenciji o beneficijama invaliditeta, starih i porodice* (nije pravno obavezujuća za Kosovo), nalaže državi da preduzme mere da se “obezbedi zaštićenim licima starosnu mirovinu”¹⁴³.

4.5 Radna prava

S obzirom na važnost uslova rada, neke osobe u obezbeđivanju svojih prava, uključujući pravo na pristojan životni standard, posebnu pažnju takođe treba obratiti na prava na rad. MPEDKP je glavni međunarodni pravni instrument o ovom pitanju koji, iako nije pravno obavezujući za Kosovo, ima važne implikacije mekog zakona. Tako po „MPEDKP”, svako ima pravo na “pravičnu zaradu i jednako nagrađivanje za rad jednake vrednosti bez ikakve razlike”¹⁴⁴ i na “bezbedne i zdrave uslove rada”¹⁴⁵. Iako pripadnicima manjina nije posebno odobrena zaštita u skladu sa međunarodnim radnim pravom, od država se zaista zahteva kada je to potrebno da uvede mere protiv diskriminacije u svojim nacionalnim politikama, “sa ciljem unapređivanja, metodama koje odgovaraju nacionalnim uslovima i praksi, jednake mogućnosti i tretman u pogledu zapošljavanja i zanimanja, sa ciljem da se eliminiše svaka diskriminacija u tom pogledu”¹⁴⁶.

U tom smislu, „specijalne mere koje zadovoljavaju zahteve osoba koje su, iz razloga kao što su pol, starost, invaliditet, porodične obaveze ili socijalni i kulturni status, generalno prihvaćene da trebaju specijalnu zaštitu ili pomoć, Se neće smatrati diskriminacijom”¹⁴⁷. Stoga manjine mogu, kada je neophodno, imati koristi od specijalnog tretmana da bi u potpunosti uživali svoja prava. To takođe obuhvata pravo da formiraju, pridruže se ili slobodno organizuju sindikate¹⁴⁸, i da štrajkuju ako smatraju da se njihova radna prava ne poštuju¹⁴⁹.

¹³⁹ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, čl. 17(1)

¹⁴⁰ Univerzalna Deklaracija o ljudskim pravima, čl. 22.

¹⁴¹ Ibid., čl. 12(1)

¹⁴² Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 12(1d)

¹⁴³ Konvencija o beneficijama invaliditeta, starosti i porodice čl. 14

¹⁴⁴ Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 7(i.a)

¹⁴⁵ Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 7(ii.b)

¹⁴⁶ Konvencija o diskriminaciji (Zapošljavanje i profesija), čl. 2

¹⁴⁷ Konvencija o diskriminaciji (Zapošljavanje i profesija), čl. 5(2)

¹⁴⁸ Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 8(1a)

¹⁴⁹ Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čl. 8(1d)

5.1 Šta su „zajednice“ na Kosovu i ko je njihov član?

Termin 'zajednica' na Kosovu deluje na dva nivoa. Na prvom mestu, on ima standardno značenje grupe ljudi koja deli zajedničke karakteristike, na primer, etničku pripadnost, jezik ili veru. U tom smislu on može biti upotrebljen da predstavi sve grupe na Kosovu, bez obzira da li su one u manjini ili u većini.

Međutim, u pravnom smislu, on se takođe odnosi na manjinske grupe na Kosovu.¹⁵⁰ Prema zakonima na Kosovu, "zajednice" su definisane kao "nacionalne, etničke, kulturne, jezičke ili verske grupe tradicionalno prisutne na Kosovu koje nisu u većini".¹⁵¹ One uključuju:

- Srbe
- Turke
- Bošnjake
- Rome
- Aškalije
- Egipćane
- Gorance
- Hrvate i
- Crnogorce

Međutim, ova lista nije konačna i "ostale zajednice" mogu takođe imati koristi od ovih prava.

Važno je napomenuti da pripadnici većinske (Albanske) zajednice koji su u manjini u određenoj opštini takođe potpadaju pod definiciju "zajednice", i stoga imaju pravo na prava zajednica.

Napomena: Prava zajednica nikada ne smeju biti upotrebljena u suprotnosti sa zakonima Kosova ili međunarodnim pravnim standardima.

5.2 Anti-diskriminacija: po kojim osnovama?

Svim građanima na Kosovu je zagarantovana Državna zaštita od diskriminacije. Tamo gde takva diskriminacija sprečava pripadnike zajednica da uživaju u njihovim osnovnim pravima, Država mora preduzeti specijalne mere za rešavanje tog problema.

Zabranjene osnove diskriminacije

Diskriminacija je zabranjena na određenom broju osnova. Od posebnog značaja za zajednice su one koje su u vezi sa nacionalnim, etničkim, kulturnim, jezičkim ili verskim identitetom.¹⁵²

Direktna i indirektna diskriminacija

Diskriminacija uključuje 'direktnu' i 'indirektnu' diskriminaciju.

¹⁵⁰ Evropski centar za pitanja manjina (ECMI) Kosovo, "Osnaživanje institucionalnog okvira za zajednice na Kosovu nakon proglašenja nezavisnosti", Izveštaj, januar 2009 godine, str. 11.

¹⁵¹ Zakon o amandmanima i dopuni Zakona br. 03/L-047 o Zaštiti i Unapređenju Prava Zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosovo, Član 1.

¹⁵² Ustav Kosova, Član 24.2; Zakon o Zajednicama (03/L-047) član 3.3. Treba naglasiti da opšta zabrana diskriminacije navedena u Zakonu o Anti-diskriminaciji (2004/03) godine navodi druge osnove kao što su pol, itd (član 2. a).

- 'Direktna' diskriminacija se javlja kada se jedna osoba tretira neravnopravnije od druge u sličnoj situaciji.
- 'Indirektna' diskriminacija se javlja kada naizgled neutralna odredba ili pravilo u stvari biva neravnopravno/a prema određenoj grupi ljudi zbog njihovog nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog ili verskog identiteta.¹⁵³

Primeri direktne diskriminacije:

- Poslodavac odbija da zapošljava žene na rukovodećim položajima. To predstavlja direktnu diskriminaciju zasnovanu na polnoj pripadnosti.
- Prodavnica zabranjuje ulaz osobama određene etničke pripadnosti. To predstavlja direktnu diskriminaciju zasnovanu na etničkoj pripadnosti.

Primer indirektna diskriminacije:

- Kompanija koja pruža usluge čišćenja zahteva od svog osoblja zaduženog za čišćenje da imaju diplome visoke škole i deset godina radnog iskustva. Jednostavna aktivnost čišćenja ne zahteva diploma visoke škole niti deset godina radnog iskustva. Stoga to može predstavljati indirektnu diskriminaciju usmerenu protiv mladih ljudi (koji još uvek nemaju deset godina radnog iskustva) kao i protiv zajednica za koje je, u proseku, mala verovatnoća da će završiti visoke škole.

Ukoliko su pripadnici zajednice izloženi pretnjama ili aktima diskriminacije – uključujući zastrašivanje, neprijateljstvo ili nasilje – kao rezultat članstva, ili povezanosti sa, određenom zajednicom, Država je u obavezi da preduzme sve neophodne mere da zaštiti pripadnike zajednice.¹⁵⁴ Slično tome, ukoliko pripadnici zajednice nisu u stanju da uživaju svoja osnovna prava iz istih razloga, država mora preduzeti "specijalne mere" da to ispravi.

Ove mere se same po sebi ne tretiraju kao diskriminatorne, ali one treba da budu primenjene samo do onog trenutka kada je njihova svrha ispunjena.¹⁵⁵

5.3 Bezbednost i sloboda kretanja

Pripadnicima zajednica su zagarantovana sloboda kretanja, bezbednost i sigurnost širom Kosova. Država je u obavezi da u njihovo ime zaštiti ta prava.¹⁵⁶ To je u dodatku njihovih prava da kao građanin/zakonski stanovnik Kosova slobodno izaberu svoje mesto stanovanja.¹⁵⁷

5.4 Prava na identitet

Ovaj deo se fokusira na šira prava na identitet, kao što je pravo na dobrovoljno udruživanje sa određenom zajednicom, i zabrana prisilne asimilacije.

Pravo na dobrovoljno udruživanje

Pripadnici zajednice su slobodni da odaberu da li žele ili ne žele da budu tretirani kao pripadnik te zajednice, kao i da li žele ili ne žele da koriste svoja prava. Bilo kakva neprijatnost ili diskriminacija sa kojom se oni suoče rezultata tog izbora smatraće se nezakonitom.¹⁵⁸

¹⁵³ Zakon o Zajednicama, (03-L/047), član 3.3; Zakon o Anti-diskriminaciji, član 2. a, 3. a, 3. b.

¹⁵⁴ Ustav Kosova, član 48.3, Zakon o Zajednicama (03-L/047), član 3.2.

¹⁵⁵ Zakon o Zajednicama, (03-L/047) članovi 3.3, 1.2.

¹⁵⁶ Zakon o Zajednicama, (03-L/047) član 3.5.

¹⁵⁷ Ustav, članovi 29.1, 35.

¹⁵⁸ Ustav, član 57.2, Zakon o Zajednicama, (03-L/047) Član 1.5.

Zabrana prisilne asimilacije

Pripadnici zajednice, ne mogu podlegati pravilima ili politici koja pokušava da ih asimilira protiv njihove volje.¹⁵⁹ Ukoliko dođe do toga, oni imaju pravo na zaštitu od strane države.

5.5 Kultura i Religija

Prava zajednica na Kosovu stavljaju poseban naglasak na pravo na zaštitu i unapređivanje kulture jedne zajednice, o sigurnosti verskih sloboda i zaštiti njihove verske i kulturne baštine. U tom kontekstu, Srpska zajednica ostvaruje korist od zasebne grupe pravila. Ova pravila su navedena u daljem tekstu

Kultura

Zajednice na Kosovu, imaju ustavom zagarantovano pravo da izražavaju, održavaju i razvijaju svoju kulturu i tradicije. Zajednice takođe imaju pravo da sprovode sopstvene kulturne aktivnosti.¹⁶⁰ Država je u obavezi da stvori uslove da bi zajednica i njeni pripadnici to postigli.¹⁶¹

Zajednice imaju pravo da uspostave predstavničke organizacije zajednica (POZ). One se ohrabruju da pomognu u upravljanju resursima koji su im stavljeni na raspolaganje radi unapređivanja kulturnog života zajednice.¹⁶² One se moraju usaglasiti sa pravilima ponašanja kad je u pitanju reprezentativnost, demokratsko funkcionisanje, efikasnost i finansijska transparentnost, koje trebaju da budu usvojene od strane zastupničke organizacije zajednice kroz Savetodavno veće za zajednice (SVZ).¹⁶³ Za više informacija o SVZ, pogledajte deo 2.11

Zajednice i njihovi pripadnici takođe imaju pravo da formiraju građanska udruženja za kulturu, umetnost, nauku i obrazovanje i druga udruženja.¹⁶⁴,

Imajte u vidu da društvene organizacije i udruženja imaju pravo na podršku i na finansijsku pomoć, Uključujući i pomoć od vlade.¹⁶⁵

Simboli

Svaka zajednica ima pravo da koristi i pokazuje svoje sopstvene simbole.¹⁶⁶

Slobodan kontakt

Svaka zajednica i svoji POZ imaju pravo da održavaju kontakte sa ljudima – bilo na Kosovu ili u drugoj državi – na osnovu zajedničkog etničkog, kulturnog, verskog ili jezičkog identiteta, ili kulturne baštine.¹⁶⁷

Religija

Republika Kosovo je sekularna država, ona nema svoju zvaničnu religiju, i neutralna je po pitanju verskih uverenja.¹⁶⁸

¹⁵⁹ Ustav, član 58.6, Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 2.3.

¹⁶⁰ Ustav, Član 59.1; Zakon o Zajednicama, (03-I/047), Član 5.1.

¹⁶¹ Ustav, član 58.1; Zakon o Zajednicama, (03-I/047), Član 2.2.

¹⁶² Zakon o Zajednicama, Član 11.5.

¹⁶³ Law on Communities (03/L-047), član 5.3.

¹⁶⁴ Zakon o Zajednicama, (03-I/047), Član 5.2.

¹⁶⁵ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), član 5.4.

¹⁶⁶ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 5.4.

¹⁶⁷ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 5.6.

¹⁶⁸ Ustav, Član 8; Zakon o Zajednicama, (03-I/047), Član 7.1.

Kao i svi građani Kosova, pripadnici zajednica imaju pravo na slobodu vere, verovanje i religija¹⁶⁹. To uključuje slobodu da imate, da nemate, da zadržite ili da promenite veru ili uverenje. To takođe uključuje slobodu da izražavate vašu veru ili verovanja (kroz obožavanje, učenje, praksu i praćenje), bilo samostalno ili u zajednici sa drugima, javno ili privatno.¹⁷⁰

Zajednice i njihovi pripadnici imaju pravo na versku slobodu. Ne samo što je državi izričito zabranjeno mešanje u to pravo¹⁷¹, već je ona u obavezi da zaštiti obavljanje verskih obreda, tradicionalne oblike verskog života, uključujući manastirski način života, i versko obrazovanje, zajedno sa crkvenom imovinom.¹⁷²

Zajednica i pripadnici zajednice takođe imaju pravo da formiraju verske organizacije i institucije.¹⁷³

Ograničenja u slobodi vere:

Pravo na slobodu vere – kao i sva ljudska prava – nije apsolutno; Država može nametnuti ograničenja na pravo na slobodu vere, ali samo onda kada za to postoji opravdan interes, najčešće kada uživanje tih prava vodi ka ozbiljnom kršenju ostalih osnovnih prava.

Tradicionalni i verski praznici

Pripadnici zajednice imaju pravo da proslavljaju svoje tradicionalne i verske praznike, na slobodan i javan način, u skladu sa zakonom¹⁷⁴

Verska i kulturna baština

Opšte

Republika Kosovo je pod zakonskom obavezom da očuva kulturnu i versku baštinu svih zajednica. Ukoliko vaša zajednica veruje da su određeni objekti ili spomenici od kulturnog i verskog značaja, Država je u obavezi da ih zaštiti.

Vlada može dodeliti zadatak održavanja takvih objekata vašoj POZ, ukoliko je ta organizacija spremna i sposobna za to. U tu svrhu mogu biti obezbeđena sredstva¹⁷⁵.

Povećane nadležnosti opština

Sve opštine sa većinskim Srpskim stanovništvom¹⁷⁶ mogu sprovoditi odgovornosti za kulturna pitanja, uključujući zaštitu i unapređenje Srpskog i drugog verskog i kulturnog nasleđa unutar teritorije opštine, kao i podršku lokalnim verskim zajednicama.¹⁷⁷

Srpska Pravoslavna Crkva

Pripadnici Srpske zajednice na Kosovu, imaju pravo na dodatnu zaštitu vaših verskih, istorijskih i kulturnih objekata, odnosno srpskih pravoslavnih manastira.¹⁷⁸

¹⁶⁹ Ustav, Član 38.1 ; Zakon o Zajednicama, (03-I/047), Član 7.2.

¹⁷⁰ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 7.2.

¹⁷¹ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 7.3.

¹⁷² Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 7.4.

¹⁷³ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 7.7.

¹⁷⁴ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 5.5.

¹⁷⁵ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 5.12.

¹⁷⁶ Od oktobra 2013 godine na Kosovu postoji 10 opština sa većinskim Srpskim stanovništvom: Leposavić; Zvečan; Severna Mitrovica; Zubin Potok; Gračanica; Ranilug; Parteš; Novo Brdo; Štrpce; Klokot.

¹⁷⁷ Zakon o Lokalnoj Samoupravi (03/L-040), Član 22.1.

¹⁷⁸ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), član 7.6; Zakon o Specijalnim Zaštitnim Zonama, Član 1.

Oko spomenika, grupa građevina, sela ili istorijskih centara gradova, od posebnog značaja za Srpsku zajednicu, uspostavljene su “Specijalne zaštitne zone” (SZZ). Ukoliko je oblast određena za SZZ, ona je sigurna od bilo kakvih dešavanja ili aktivnosti koje mogu oštetiti njen istorijski, kulturni, arhitekturni ili arheološki kontekst, prirodnu sredinu ili estetsko okruženje.¹⁷⁹

Ovaj proces je pod kontrolom i sprovodi se od strane Veća za sprovođenje i praćenje (VSP). Ukoliko dođe do nesuglasica između Srpske Pravoslavne Crkve i centralnih ili lokalnih organa na Kosovu, VSP može posredovati između dveju strana.¹⁸⁰

Prizren

Istorijski centar opštine Prizren, koji uključuje kulturno nasleđe različitih zajednica, ima poseban status na Kosovu i priznat je kao imovina kulturnog i istorijskog nasleđa pod stalnom zaštitom.¹⁸¹ Kao takav, on podleže određenom broju zaštitnih mera, uključujući građevinske aktivnosti. “Savet za kulturno nasleđe istorijskog centra Prizrena” odgovoran je za nadgledanje i davanje saveta o aktivnostima povezanim sa očuvanjem zaštićenog kulturnog nasleđa. Ovaj savet čini sedam članova, uključujući jednog predstavnika Opštinske Kancelarije za Zajednice i Povratnike (OKZP), i po jednog predstavnika Srpske Pravoslavne Crkve, Rimokatoličke Crkve i Islamske Zajednice.¹⁸²

5.6 Jezik

Pitanje jezika je apsolutno centralno za zaštitu i unapređenje prava zajednica na Kosovu, pošto ono utiče na mnoge druge oblasti od posebnog značaja za zajednice, kao što su obrazovanje, političko delovanje, mediji, i ravnopravan pristup mogućnostima zapošljavanja, između ostalog.

Ovaj deo će razmotriti odredbe koje se odnose na upotrebu jezika u javnoj sferi, na centralnim i opštinskim nivoima; u javnim službama; unutar pravosudnog sistema; i u privatnoj sferi. Pitanje jezika u kontekstu obrazovanja i medija biće zasebno razmotreno.

Upotreba jezika na državnom nivou

Zvanični jezici u Republici Kosovo

Zvanični jezici u Republici Kosovo su Albanski i Srpski jezik, zajedno sa njihovim pismima.

Svaka osoba na Kosovu ima pravo da komunicira sa centralnim institucijama, i da dobija raspoložive usluge i javna dokumenta, na svakom od ovih zvaničnih jezika. Sve centralne institucije moraju se postarati da to bude omogućeno.¹⁸³

Sastanci i rad centralnih institucija

U centralnim institucijama, zvanični jezici na Kosovu uživaju ravnopravan status.¹⁸⁴

Svi zakoni usvojeni od strane Skupštine Kosova moraju da budu izdati i objavljeni na zvaničnim jezicima. Svaka verzija ima ravnopravnu važnost.¹⁸⁵ Svi “zakoni koji su stupili na snagu” (zakoni koji su

¹⁷⁹ Zakon o Specijalnim Zaštitnim Zonama, Član 2.

¹⁸⁰ Zakon o Specijalnim Zaštitnim Zonama, Član 4.

¹⁸¹ Zakon o istorijskom centru Prizrena, Član 1.

¹⁸² Zakon o Historijskom centru Prizrena Član 14..

¹⁸³ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 4.2.

¹⁸⁴ Zakon o Zajednicama, (03-I/047) Član 4.1.

¹⁸⁵ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 5.4.

bili zvanično odobreni ukazom Predsednika Kosova) moraju takođe biti objavljeni na Bošnjačkom i Turskom jeziku.¹⁸⁶

Zvanične beleške i dokumenti moraju biti održavani i izdavani na zvaničnim jezicima.¹⁸⁷

Službenici ili radnici u bilo kojoj od centralnih institucija, imaju pravo da koriste bilo koji od zvaničnih jezika u svojem radu (albanski ili srpski). Ovo pravo mora biti omogućeno od strane institucije, tokom debata koje se u njoj sprovode, procedura i sastanaka, kao i tokom bilo kakvih javnih sastanaka organizovanih od strane te institucije.¹⁸⁸ Na vaš zahtev, institucija mora omogućiti prevođenje na svim sastancima sa jednog zvaničnog jezika na drugi.¹⁸⁹

Ukoliko maternji jezik pripadnika zajednice *nije* jedan od zvaničnih jezika na Kosovu, za njega/nju važe specijalne odredbe u kontekstu centralnih institucija:

- *Vlada*. Ukoliko je pripadnik zajednice član Vlade i njegov/njen maternji jezik nije jedan od zvaničnih jezika, ona/ona ima pravo da koristi svoj maternji jezik na sastancima centralnih institucija, kao i na bilo kojim javnim sastancima organizovanim od strane njih. Na zahtev, centralne institucije moraju obezbediti prevođenje.¹⁹⁰
- *Skupština Kosova*. Ukoliko je pripadnik zajednice član Skupštine i njegov/njen maternji jezik nije zvanični jezik, on/ona ima pravo da koristi svoj maternji jezik u radu, debatama ili ostalim procedurama u Skupštini i njenim odborima, kao i na bilo kojim javnim sastancima koje ona organizuje. Na zahtev, mora biti omogućeno prevođenje sa i na njegov/njen maternji jezik. Bilo koji dokument koji on/ona podnese na njegovom/njenom maternjem jeziku mora biti preveden na zvanične jezike, i svi odgovori moraju biti podneti njemu/njoj na maternjem jeziku pripadnika zajednice.¹⁹¹
- *Ombudsman*. Ukoliko maternji jezik pripadnika zajednice nije jedan od zvaničnih jezika na Kosovu i ako on/ona želi da podnese pritužbu kancelariji Ombudsmana, on/ona ima pravo da predstavi svoje usmene ili pismene podneske Ombudsmanu na svojem maternjem jeziku.¹⁹² Za više detalja o podnošenju pritužbe Ombudsmanu, vidi deo 6.1 dole.

Upotreba jezika na opštinskom nivou

Kako je gore navedeno. Albanski i Srpski jezik uživaju ravnopravan status širom Kosova i na svim nivoima Vladavine. Međutim, jezici drugih zajednica mogu biti podignuti na status zvaničnih jezika na opštinskom nivou, ukoliko su ispunjeni određeni demografski uslovi.

Jezici sa zvaničnim statusom na opštinskom nivou

Pripadnici zajednice čiji jezik nije zvaničan jezik, *i ako ta zajednica čini barem 5% opštinske populacije*, njihov jezik može dobiti status zvaničnog jezika na opštinskom nivou.

¹⁸⁶ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 5.4.

¹⁸⁷ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 4.5.

¹⁸⁸ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 4.7.

¹⁸⁹ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Članovi 4.3, 5.1.

¹⁹⁰ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 4.4.

¹⁹¹ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 5.2.

¹⁹² Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 6.

Turski jezik u Prizrenu:

Zakon o Upotrebi Jezika (Član 2.3) dodeljuje Turskom jeziku status zvaničnih jezika u opštini Prizren, bez obzira na demografske faktore. Ovaj član priznaje istorijski značaj Turskog jezika u Prizrenu.

U opštinskim institucijama, zvanični jezici opštine uživaju ravnopravan status.¹⁹³ Napominjemo da se termin “zvanični jezici” ovde odnosi na Albanski i Srpski jezik, i na jezik bilo koje druge zajednice koji je podignut do zvaničnog statusa na opštinskom nivou.

Ukoliko jezik zajednice uživa zvaničan status na opštinskom nivou, oni imaju pravo da komuniciraju sa opštinskim institucijama i zvaničnicima na tom jeziku. To uključuje pravo na dobijanje odgovarajuće usluge i javnih dokumenata na tom jeziku. Svaki opštinski predstavnik i izvršni organ ima dužnost da osigura da je to moguće.¹⁹⁴

Svim opštinskim zvaničnim jezicima dodeljen je ravnopravan status prilikom sastanaka i aktivnosti opštinskih institucija. Na zahtev, opštinske institucije moraju omogućiti prevođenje sa jednog zvaničnog jezika na drugi zvanični jezik prilikom zvaničnih sastanaka, kao i prilikom javnih sastanaka organizovanih od strane opštine.¹⁹⁵

Uredbe i podzakonski akti moraju biti odštampani i objavljeni na zvaničnim jezicima opštine. Sve verzije su podjednako važeće.¹⁹⁶

Službeni dokumenti moraju se čuvati i izdavati na svim zvaničnim jezicima opštine. Oni uključuju beleške sa sastanaka, službene beleške opštinskih predstavnika i izvršnih organa, javne registre itd.

Zvanični nazivi opštinskih institucija i organa moraju biti prikazani na zvaničnim jezicima opštine, tako da zvanične oznake moraju navoditi nazive opština, sela, puteva, ulica i drugih javnih mesta.¹⁹⁷

Jezici u zvaničnoj upotrebi na opštinskom nivou

Za pripadnike čiji jezik nije zvanični jezik, *i ako ta zajednica čini između 3% i 5% opštinskog stanovništva*, taj jezik može postati jezik “u zvaničnoj upotrebi” na opštinskom nivou.

Pored toga, ukoliko se jezik zajednice tradicionalno govori u opštini, on će takođe biti smatran jezikom u zvaničnoj upotrebi u toj opštini.¹⁹⁸

Ukoliko je jezik zajednice jezik u zvaničnoj upotrebi na opštinskom nivou, zajednica ima pravo da opštinskim institucijama i zvaničnicima predstavi usmene ili pismene podneske i dokumente na tom jeziku. Na zahtev, institucije moraju dati svoj odgovor na tom jeziku.¹⁹⁹ Slično tome, opštinski predstavnik i/ili izvršni organ moraju se postarati da su opštinske odredbe i podzakonski akti izdati i objavljeni na tom jeziku.²⁰⁰

¹⁹³ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 7.1.

¹⁹⁴ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 7.2.

¹⁹⁵ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 7.3.

¹⁹⁶ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Članovi 7.6.

¹⁹⁷ Zakon o Upotrebi Jezika (02/L-37), Član 9.

¹⁹⁸ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 2.4.

¹⁹⁹ Zakon o Upotrebi Jezika (02/L-37), Član 8.1.

²⁰⁰ Zakon o Upotrebi Jezika (02/L-37), Članovi 8.2 i 8.3.

Upotreba jezika u javnim službama

U preduzećima koja pružaju javne službe, zvanični jezici na Kosovu uživaju ravnopravan status.²⁰¹

Predstavnici zajednice imaju pravo komunicirati sa preduzećima javnih usluga na bilo kom od zvaničnih jezika na Kosovu, uključujući zvanične jezike na nivou opština i jezike u zvaničnoj upotrebi u datoj opštini. To se odnosi na službe i dokumente dobijene od takvih preduzeća. Svako takvo preduzeće ima obavezu da to omogući.²⁰²

Upotreba jezika u pravosudnom sistemu

Hapšenje ili optuživanje

Ukoliko je pripadnik zajednice uhapšen ili optužen da je počinio krivično delo, on/ona ima pravo da bude pravovremeno informisan i na jeziku koji razume o razlozima hapšenja i o bilo kakvim optužbama protiv njega/nje.²⁰³ Ukoliko je on/ona pripadnik zajednice čiji maternji jezik nije jedan od zvaničnih jezika, taj jezik biće njihov maternji jezik.²⁰⁴

Sudske procedure: Upotreba zvaničnih jezika

Zvanični jezici moraju biti korišćeni na ravnopravnoj osnovi u sudskim procedurama.²⁰⁵

Ukoliko pripadnik zajednice sudeluje u krivičnoj ili nekoj drugoj sudskoj proceduri, organi koji su uključeni u proces (sudovi, tužilaštva, itd) moraju se postarati da on/ona može koristiti zvanični jezik po svojem izboru.²⁰⁶ Pripadnik zajednice takođe može zahtevati da proces bude simultano preveden sa jednog zvaničnog jezika na drugi.²⁰⁷

Sudske procedure: Upotreba ostalih jezika

Ukoliko pripadnik zajednice sudeluje u sudskim procesima i ne govori ili ne razume jezik(e) koji se koristi(e), on/ona ima pravo da koristi svoj jezik. Ukoliko on/ona pripada zajednici čiji maternji jezik nije jedan od zvaničnih jezika, taj jezik će biti njegov/njen maternji jezik.²⁰⁸ To pravo se, između ostalog, odnosi na pravo podnošenja podnesaka, svedočenja i upoznavanja sa činjenicama slučaja i sa bilo kakvim dokazima.²⁰⁹ S tim u vezi, pravosudni organi su u obavezi da omoguće besplatno pružanje usluga prevođenja.²¹⁰

Sudovi moraju izdavati dokumente u vezi sa procedurama na zvaničnom(im) jeziku(cima) izabranim za taj proces. Međutim, ukoliko stranke u postupku takođe mogu zahtevati da dokumenti budu izdati na drugim zvaničnim jezicima.²¹¹

Pritvor

Kaznene i pritvorske institucije moraju osigurati da njihovo osoblje govori jezik(e) na kojem/kojima govori ili koji/koje razume najveći broj zatvorenika.

²⁰¹ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član, 30.1.

²⁰² Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Članovi 30.2, 30.3.

²⁰³ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 15.1.

²⁰⁴ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 15.2.

²⁰⁵ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 12.1.

²⁰⁶ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 12.2.

²⁰⁷ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 13.1.

²⁰⁸ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Članovi 16.2, 17.2.

²⁰⁹ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Članovi 16.1, 17.1.

²¹⁰ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 16.3.

²¹¹ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 14.

Ukoliko je pripadnik zajednice u zatvori i dokaže da postoji potreba, on/ona ima pravo da mu/joj bude omogućeno prevođenje na jezik koji razume.²¹²

Lična imena

Ime i prezime moraju biti uneti u zvaničnim dokumentima (matičnim knjigama, ličnim ispravama, itd) na zvaničnom jeziku po izboru pripadnika zajednice. Bilo koji takav unos mora biti u pismenoj formi, i u skladu sa tradicijom i jezičkim sistemom izabranog jezika. Oblik koji pripadnik zajednice izabere mora biti upotrebljen od strane javnih službenika.²¹³

Upotreba jezika u privatnoj sferi

U privatnim preduzećima, privatnim institucijama, udruženjima ili organizacijama, ili u samostalnim delatnostima, pripadnici zajednice imaju pravo da koriste jezik(e) po svojem izboru.²¹⁴

Međutim, onde gde taj jezik nije zvanični jezik i gde te aktivnosti utiču na legitimne javne interese (javni red, javna bezbednost, zdravlje ili prava drugih lica) kosovske institucije zahtevaće da pripadnici zajednice takođe koriste jedan od zvaničnih jezika.²¹⁵

5.7 Mediji

Otvoreni i nezavisni mediji su od ključnog značaja za bilo koje demokratsko i različito društvo. Značaj informacije i pristupačnost iste široj zajednici je ključno za srodna prava na slobodu izražavanja i političko delovanje.

Medijska prava zajednica na Kosovu se primarno odnose na Državne obaveze u javnom emitovanju, koje traže način da usmere perspektive zajednica unutar emitovanja vesti iz zemlje, i specijalne uslove za formiranje televizije na srpskom jeziku.

Opšte

Pripadnicima zajednice je zagarantovan pristup informacijama bez diskriminacije.²¹⁶ Oni imaju pravo da otvore i koriste medije na svojem jeziku. To uključuje dnevne novine i telegrafске usluge. Oni takođe imaju pravo da dobiju rezervisan broj frekvencija za elektronske medije.²¹⁷ Pored toga, zagarantovan im je takođe besplatan prijem prekograničnog emitovanja, bilo direktno ili preko prenosa ili repriziranja.²¹⁸

Međutim, mora se imati u vidu da sva ova prava podležu odredbama na osnovu kojih je zabranjeno raspirivanje ili podsticanje rasne, etničke ili verske mržnje ili netolerancije.²¹⁹

Javni emisioni mediji

Sve zajednice na Kosovu imaju pravo na ravnopravnu zastupljenost u javnim emisionim medijima, i imaju vreme koje im je dodeljeno za emitovanje programa namenjenog zajednicama na javnim emisionim kanalima.²²⁰ Kad je u pitanju Srpska manjinska zajednica, Vlada je u obavezi da preduzme "sve mere u skladu sa svojim mogućnostima" da obezbedi međunarodni plan frekvencije koji će

²¹² Zakon o upotrebi jezika, Član 18.

²¹³ Zakon o upotrebi jezika, Članovi 27.1, 27.2.

²¹⁴ Zakon o upotrebi jezika, Član 29.1.

²¹⁵ Zakon o upotrebi jezika, Član 29.2.

²¹⁶ Zakon o Zajednicama, Član 6.1.

²¹⁷ Zakon o Zajednicama, Član 6.1.

²¹⁸ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 6.6.

²¹⁹ Zakon o Zajednicama, (03/L-047) Član 6.8.

²²⁰ Zakon o Zajednicama, (03/L-047) Član 6.2.

Srpskoj zajednici omogućiti pristup licenciranom, nezavisnom televizijskom kanalu na Srpskom jeziku, dostupnom širom Kosova, koji će delovati efikasno i bez diskriminacije.²²¹ Od Radio Televizije Kosova se zakonski traži da formira jedan tv kanal na albanskom i jedan tv kanal na srpskom jeziku²²² Pored toga, 10% godišnjeg programskog budžeta RTK mora biti izdvojeno za kanal RTK na srpskom jeziku²²³

Kad su u pitanju ne-srpske zajednice, oba tv kanala RTK moraju izdvojiti najmanje 15% njihovog emisionog vremena za programe na jezicima drugih zajednica.²²⁴ Zajednice i njihovi pripadnici imaju vodeću ulogu u stvaranju i predstavljanju takvih programa.²²⁵

Javna emisiona politika na Kosovu je dizajnirana da unapređuje lokalnu medijsku produkciju, kao i širok spektar kvalitetnih emisionih usluga. Ona takođe treba da ohrabri najširu moguću geografsku distribuciju, sa ciljem da služi svim zajednicama na Kosovu. Dodeljivanje emisionih frekvencija mora uzeti u obzir potrebe zajednice i tržišni kapacitet, i celokupni program mora odražavati ravnopravnost građana i zajednica.²²⁶

Nezavisna Komisija za Medije (NKM) je politički neutralno telo odgovorno za sprovođenje ove politike. Nju sačinjavaju tri nezavisna tela:

- Savet,
- Kancelarija Izvršnog Direktora, i
- Odbor za medijske pritužbe.

Sastav Saveta je značajan za zajednice. Najmanje dva (2) člana NKM biće imenovani između pripadnika manjinske zajednice i najmanje dva (2) člana biće ženskog pola²²⁷. Svi članovi biće imenovani od strane Skupštine Kosova.²²⁸ Za detalje o proceduri imenovanja, molimo vas da pogledate Zakon o Nezavisnoj Komisiji za Medije (Zakon br. 02/L-015. Član 11).

Ukoliko pripadnik zajednice želi da uloži pritužbu NKM, moraju da ispoštuju proceduru navedenu u delu 6.3 dole.

5.8 Obrazovanje

Obrazovanje je od ključne važnosti za zajednice na Kosovu, ne samo zbog toga što ono predstavlja osnovni izvor saznanja i ideja za nove generacije, već zbog toga što ono ima značajne praktične implikacije za ravnopravan pristup zapošljavanju, društvenim mogućnostima i političkom učešću.

U dodatku odredbi koje se odnose na nacionalni nastavni plan i program, prava obrazovanja zajednica na Kosovu su neraskidivo povezana sa pravima na jezik, i sa jezikom na kojem se to obrazovanje sprovodi.

Nastavni plan i program

Nacionalni obrazovni plan i program na Kosovu mora pokriti "istoriju, kulturu i ostale attribute zajednica tradicionalno prisutnih u zemlji, sa ciljem da podrži duh poštovanja, razumevanja i

²²¹ Zakon o Zajednicama (03/L-047), Član 6.5.

²²² Zakon o Radio Televiziji Kosova, (2011/04-L-046) Član 6.6.

²²³ Zakon o Zajednicama, (03/L-047) Član 6.3.

²²⁴ Zakon o Radio Televiziji Kosova, (2011/04-L-046), Član 8.3

²²⁵ Zakon o Zajednicama (03/L-047), Član 6.3.

²²⁶ Zakon o Nezavisnoj Komisiji za Medije, (04/L-044) Članovi 3.3, 8.5.

²²⁷ Zakon o nezavisnoj komisiji za medije (04/L-044), član 10.5.

²²⁸ Zakon o nezavisnoj komisiji za medije (04/L-044), član 11.1.

tolerancije među svim zajednicama na Kosovu”.²²⁹ U skladu sa ovim ciljem, navedeni cilj Ministarstva Obrazovanja, Nauke i Tehnologije (MONT) jeste “jedinstven obrazovni sistem na Kosovu koji poštuje razlike u jeziku, kulturi, istoriji, umetnosti i tradicijama kroz koje se uzgaja nacionalni identitet”.²³⁰ MONT je trenutno u procesu izrade novog nacionalnog obrazovnog plana i programa, čiji je završetak izrade planiran za 2018 godinu.

Treba naglasiti, međutim, da je Srpska zajednica bila nespremna da učestvuje u razvoju i izradi nacrtu novih obrazovnih programa, i od 21. marta 2013 je nastavila da deluje u okviru starih Srpskih obrazovnih programa. Specijalne odredbe se primenjuju za škole koje drže predavanja na Srpskom jeziku (vidi dole).

Jezik predavanja

Kako je gore navedeno, obrazovna prava zajednica su usko povezana sa jezičkim pravima. Dok je pravo na osnovno besplatno osiguranje univerzalno širom Kosova²³¹, ukoliko zajednice čiji maternji jezik nije nacionalni jezik na kojem se održavaju predavanja, neće biti u mogućnosti da ostvare punu korist od ovog osnovnog prava. To će predstavljati indirektnu diskriminaciju, kako je navedeno u delu 5.2 gore.

Stoga Kosovski zakonski okvir uključuje određene odredbe čiji je cilj da osiguraju da svi učenici imaju pristup obrazovanju na njihovom maternjem jeziku u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju. Pored toga, svi učenici koji se obrazuju na jeziku koji nije jedan od zvaničnih jezika na Kosovu su u obavezi da nauče zvanični jezik na Kosovu, da bi oni stekli ravnopravne mogućnosti da pohađaju ustanove visokog obrazovanja.

Pravo na obrazovanje na jednom od zvaničnih jezika na Kosovu

Na svim nivoima obrazovanja pripadnici zajednice imaju pravo izbora, i izbora za svoju decu, željeni zvanični jezik na kojem će se održavati predavanja.²³²

Ukoliko je pripadnik zajednice učenik, on/ona možete odlučiti, zajedno sa svojim roditeljima, na kojem zvaničnom jeziku želi njihovi školski podaci budu održavani.²³³

Predavanje na srpskom jeziku

Postoje posebne odredbe za predavanje na Srpskom jeziku, i opštinama je dozvoljeno da stvore uslove za pružanje takvog obrazovanja.²³⁴ Čineći to, one takođe imaju pravo da sarađuju sa opštinama i institucijama u Republici Srbiji, uključujući vladine agencije.²³⁵

Škole koje drže predavanja na Srpskom jeziku mogu primeniti nastavni plan i program ili udžbenike razvijene od strane Ministarstva Obrazovanja Republike Srbije.²³⁶

²²⁹ Zakon o Zajednicama, (03/L-047) Član 8.12.

²³⁰ Ministarstvo za Obrazovanje, Nauku i Tehnologiju Kosova (MONT), ‘Obrazovanje i Integracija zajednica’, zvanični sajt MONT

²³¹ Ustav, Član 47.

²³² Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.1; Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37) Član 19.2.

²³³ Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 24.1.

²³⁴ Zakon o Obrazovanju u Opštinama u Republici Kosovo, (03/L-068) Član 12.1.

²³⁵ Zakon o Obrazovanju u Opštinama u Republici Kosovo, (03/L-068), Član 4.3.

²³⁶ Zakon o Obrazovanju u Opštinama u Republici Kosovo, (03/L-068), Član 12.4.

Povećane nadležnosti u visokom obrazovanju

Opština Severna Mitrovica ima povećane nadležnosti u oblasti visokog obrazovanja, i Univerzitet u Severnoj Mitrovici proglašen je za autonomnu javnu instituciju za visoko obrazovanje na Srpskom jeziku.²³⁷

Opština Severna Mitrovica preuzela je odgovornosti za univerzitet.²³⁸ Ona mora osigurati da isti ima adekvatne prostorije i da finansira svoje delatnosti iz budžeta Kosova i ostalih institucionalnih izvora. Univerzitet može takođe dobijati novčana sredstva od Vlade Republike Srbije, ukoliko su ona transparentna, javna i u skladu sa zakonima Kosova.²³⁹

Međutim, od aprila 2013 godine, zbog političkih prepreka, Opština Severna Mitrovica još uvek nije zvanično formirana i Univerzitet u Severnoj Mitrovici nastavio je da deluje u skladu sa Srpskim obrazovnim sistemom.

Obrazovanje na jezicima zajednica koji nisu zvanični jezici

Predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Pripadnici zajednice čiji jezik nije zvaničan jezik na Kosovu, imaju pravo na predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje na svojem maternjem jeziku.²⁴⁰ Međutim, oni takođe moraju učiti zvaničan jezik po sopstvenom izboru.²⁴¹ Ukoliko se obrazovanje stiže na jeziku zajednice koji nije zvanični jezik, oni imaju pravo da njihovi izveštaji i diplome budu izdati na njihovom maternjem jeziku, kao i da njihovi podaci budu čuvani na njihovom maternjem jeziku.²⁴²

Ti časovi jezika zajednica biće uspostavljeni u skladu sa opravdanim i mogućim pragovima, određenim od strane Vlade. Međutim, tamo gde ti pragovi nisu ispunjeni, Vlada ima obavezu da ponudi alternative. Te alternative uključuju:

- Subvencionisani prevoz do oblasti u kojoj se nudi takav vid obrazovanja,
- Dopisno obrazovanje,
- Sporazume o drugačijem vidu predavanja, ili
- Internate.²⁴³

Tamo gde se obrazovanje sprovodi na jeziku zajednice koji nije zvaničan jezik, Vlada je odgovorna da uspostavljanje integrisanog nastavnog plana i programa, kao i za praćenje i osnaživanje kvaliteta pruženog obrazovanja.²⁴⁴

Ustanove koje pružaju obrazovanje na jeziku zajednice koji nije zvaničan jezik mogu izraditi sopstvene školske programe. Međutim, oni moraju biti usaglašeni sa integrisanim nastavnim planom i programom uspostavljenim od strane Vlade i moraju ispuniti navedene standarde dostignuća. Slično tome, zajednice imaju prava da stvaraju obrazovne module u vezi sa njihovom kulturom, istorijom i tradicijama, u saradnji sa Vladom.²⁴⁵

²³⁷ Zakon o Obrazovanju u Opštinama u Republici Kosovo, (03/L-068), Član 14.

²³⁸ Zakon o Obrazovanju u Opštinama u Republici Kosovo, (03/L-068) Član 14.d.

²³⁹ Zakon o Obrazovanju u Opštinama u Republici Kosovo, (03/L-068) Član 14.e.

²⁴⁰ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.1; Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 20.1.

²⁴¹ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.10; Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 21.

²⁴² Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 24.3.

²⁴³ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.2

²⁴⁴ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.7.

²⁴⁵ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.7.

Vlada je odgovorna da osigura da je dovoljan broj kvalifikovanog osoblja na raspolaganju. Obuka učitelja mora biti sprovedena na relevantnim jezicima za one koji žele da predaju u školama na jezicima zajednica.²⁴⁶

Vlada mora osigurati da su direktori i profesori koji u javnim obrazovnim institucijama deluju na jezicima manjina uglavnom predstavnici takvih zajednica i da su u potpunosti upoznati sa njihovim identitetom.²⁴⁷

Više obrazovanje i obuka

Pripadnici zajednici čiji jezik nije zvanični jezik, država je u obavezi da garantuje *postojeće* prostorije za profesionalnu obuku i više obrazovanje na tom jeziku. Pored toga, ukoliko zajednica izrazi potrebu, država mora omogućiti dopunsko visoko obrazovanje i profesionalne programe obuke na jeziku zajednice, ukoliko se to smatra finansijski izvodljivim.²⁴⁸

Pripadnicima zajednica je od strane Vlade zagarantovan ravnopravan pristup visokom obrazovanju, koja je u obavezi da uspostavi "specijalne mere" da omogući prijem kandidata iz škola zajednica u visoke i univerzitetske obrazovne institucije.²⁴⁹ Svake školske godine Ministarstvo Obrazovanja, Nauke i Tehnologije (MONT) izdvaja određen broj mesta na javnim univerzitetima za student iz manjinskih zajednica.

Privatne obrazovne ustanove i ustanove za obuku na jezicima zajednica

Zajednice i njihovi pripadnici imaju pravo da formiraju i upravljaju sopstvenim privatnim obrazovnim ustanovama i ustanovama za obuku, za šta im može biti dodeljena javna finansijska pomoć.

Takve ustanove mogu se prijaviti za dobijanje akreditacije od strane MONT, ukoliko su one usklađene sa opštim obrazovnim standardima opšteg nastavnog plana i programa na Kosovu. Nakon toga je MONT odgovorno za praćenje kvaliteta pruženog obrazovanja.²⁵⁰

5.9 Ekonomske i društvene mogućnosti

Iako direktna i indirektna diskriminacija protiv osoba koje pripadaju zajednicama i dalje postoji u ekonomskom i društvenom životu, zakonske odredbe o ekonomskim i društvenim mogućnostima ostaju komparativno nedovoljno razvijene. Izuzev opštih obaveza Države da promoviše punu i efikasnu ravnopravnost, pažnja je usmerena uglavnom na zapošljavanje.

Opšte

Opšte rečeno, država mora usvojiti "adekvatne mere" da promoviše punu i efikasnu ravnopravnost u ekonomskom i socijalnom životu.²⁵¹ Pristup zapošljavanju, socijalna zaštita i smeštaj su naglašeni kao oblasti od posebnog značaja.²⁵²

Pripadnici zajednice imaju specifično pravo da uživaju svoju imovinu, i da rade za pravičnu i ravnopravnu novčanu nadoknadu, bez diskriminacije.²⁵³

²⁴⁶ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.8.

²⁴⁷ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.9.

²⁴⁸ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.3.

²⁴⁹ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.11.

²⁵⁰ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 8.4; Zakon o upotrebi jezika, (02/L-37), Član 22.

²⁵¹ Ustav, Član 58.4.

²⁵² Zakon o Anti-diskriminaciji, Članovi 4.a, 4.c, 4.e, 4.h.

²⁵³ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 9.1.

Pripadnici zajednice ženskog pola moraju biti svesne opasnosti od „dvostruke diskriminacije“ na dvostrukim osnovama pola i povezanosti sa zajednicom. Država je u obavezi da usvoji specijalne mere protiv takvog vida diskriminacije.²⁵⁴

Zapošljavanje

Princip ne-diskriminacije na osnovu povezivanja sa nacionalnom zajednicom je vladajući princip javne službe.²⁵⁵

Država mora razviti programe javnog zapošljavanja i druge specijalno ciljane mere zapošljavanja. Pripadnici romske, aškalijske i egipćanske zajednice imaju pravo na specijalnu pomoć u vezi s tim.²⁵⁶

Pripadnici zajednice imaju pravo na ravnopravnu zastupljenost u zapošljavanju na svim nivoima u javnim preduzećima (JP) i javnim institucijama (uključujući sektor bezbednosti, pravosuđe, tužilaštvo, vladine agencije koje se bave sprovođenjem pravde i popravne ustanove, odbranu, bezbednost, i obaveštajnu službu).²⁵⁷ Pored toga, povećanje pristupa koji zajednice imaju ka ekonomskim mogućnostima i mogućnostima zapošljavanja mora biti preduzeto uz puno učešće i uz konsultacije sa predstavničkim organizacijama zajednica.²⁵⁸

Kad je u pitanju zapošljavanje, raspoloživa radna mesta moraju biti vidno oglašena na Albanskom i Srpskom jeziku. Poslodavci moraju formirati komisiju od tri (3) ili više osoba, sa ravnopravnom zastupljenošću svih zajednica sa Kosova, radi razmatranja prijave za radno mesto, sačinjavanje užeg izbora, razgovor i odabir kandidata.²⁵⁹

Formiran je Nezavisni revizorski odbor koji ima zadatak da razmotri situacije u kojima su poslodavci (navodno) prekršili principe ne-diskriminacije na osnovu povezanosti sa nacionalnom manjinom. Za detalje o tome kako možete podneti takvu pritužbu, pogledajte deo 6.3 dole.

Ukoliko pripadnici zajednice smatraju da će teško moći da ispune standarde za prijem na radno mesto u javnoj službi, a pogotovo na neko više radno mesto, oni mogu imati pravo na određene specijalne mere.²⁶⁰ Na primer, poslodavac može upotrebiti sledeće afirmativne akcione mere, ako je potrebno:

- *Aktivno zapošljavanje.* Poslodavac može uložiti poseban napor da identifikuje i razmotri prijave za radno mesto pristigle iz nezastupljenih populacija, pogotovo interno raseljenih lica i izbeglica.
- *Rešavanje rezultata dugoročne diskriminacije.* Poslodavac može razviti programe obuke kroz rad za uobičajeno zanemarene populacije, da bi povećao njihovu sposobnost da se prijave i takmiče za unapređenja. Obuka mora biti pružena ravnopravno javnim službenicima iz svih etničkih grupa i pripadnicima oba pola.
- *Rešavanje diskriminacije kroz obuku i odgovarajuće mehanizme za razmatranje.* Poslodavac mora osigurati da osoblje razume anti-diskriminaciona pravila i da ono ima pristup adekvatnim procedurama podnošenja pritužbi.²⁶¹

²⁵⁴ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 9.4.

²⁵⁵ Uredba br. 2001/36 o Javnoj službi na Kosovu, Član 2.1.g.

²⁵⁶ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 9.2.

²⁵⁷ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 9.5.

²⁵⁸ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 9.3.

²⁵⁹ Uredba br. 2001/36 o Javnoj službi na Kosovu, Članovi 3.1.a-b.

²⁶⁰ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 9.6.

²⁶¹ Administrativno Uputstvo br. 2003/2 kojim se dopunjuje UNMIK Uredba br. 2001/36 o Civilnoj službi na Kosovu, Članovi 10.1(a)-(c).

Pored toga, opštine i izvršne agencije moraju da pripreme izjave o pravilima jednakih mogućnost (IPJM) i strategije sprovođenja. IPJM treba da postignu određene ciljeve, na primer:

- Ohrabrivanje prijavljivanja iz nedovoljno zastupljenih sektora Kosovskog društva, uključujući pripadnike manjinskih zajednica;
- Promovisanje razumevanja i upotrebe oba zvanična jezika na Kosovu od strane zaposlenih; i
- Obezbeđivanje da je svim građanima pružen isti visok kvalitet javnih službi.²⁶²

5.10 Zdravstvo

Prava zdravstvene zaštite zajednica i njihovih pripadnika se uglavnom odnose na priznavanje medicinskih kvalifikacija i prevođenje medicinskih informacija na jezike zajednica. Naprednija prava takođe postoje u dodeljivanju povećanih nadležnosti određenim opštinama u pružanju sekundarne zdravstvene zaštite.

Opšte

Pripadnici zajednice imaju pravo na ravnopravan pristup zdravstvenoj zaštiti, bez diskriminacije. Država mora preduzeti "neophodne mere" da to osigura.²⁶³ Posebno, ona mora uspostaviti efikasne, transparentne, saučestvujuće i pristupačne procedure za praćenje pristupa ili pružanja zdravstvenih usluga pripadnicima zajednica.²⁶⁴ Posebna pažnja mora biti usmerena na obezbeđivanje da je zadovoljavajuća zdravstvena zaštita pružena osobama koje pripadaju društveno i ekonomski ugroženim zajednicama.²⁶⁵

Pripadnici zajednice imaju pravo na informaciju povezanu sa obrazovanjem u oblasti zdravstvene zaštite, uključujući informaciju o svojim pravima i obavezama, da ona bude pružena i prikazana na jeziku te zajednice.²⁶⁶ Bezbednosna medicinska uputstva takođe moraju biti na raspolaganju na njihovom jeziku.²⁶⁷

Republika Kosovo mora priznati medicinske kvalifikacije stečene u inostranstvu, pogotovo kvalifikacije onih osoba koje govore jezicima zajednica, ukoliko su one u skladu sa međunarodnim standardima akreditovanja.²⁶⁸

Pojačane opštinske nadležnosti

Opštinama Severna Mitrovica, Gračanica i Štrpce dodeljena su posebna ovlašćenja, na osnovu kojih su te opštine postale odgovorne za sekundarnu zdravstvenu zaštitu. To uključuje registrovanje i licenciranje institucija zdravstvene zaštite, zapošljavanje, plaćanje zarada i obuku zdravstvenog osoblja i administratora.²⁶⁹

5.11 Političko učešće

Uslovi za efikasno političko učešće zajednica su centralni za odgovarajuće funkcionisanje multietničkog društva. Jedino kroz efikasnu političku zastupljenost interesi zajednica mogu biti

²⁶² MJS DCSA AU 2003/12 o Procedurama jednakih mogućnosti, na raspolaganju na adresi <http://www.ks-gov.net/mshp/Documents/No.MPS-DCSA-2003-12.pdf>.

²⁶³ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 10.1.

²⁶⁴ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 10.6.

²⁶⁵ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 10.2.

²⁶⁶ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 10.5.

²⁶⁷ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 10.3.

²⁶⁸ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 10.4.

²⁶⁹ Zakon o Lokalnoj samoupravi (03/L-040), Član 20.

razmotreni na odgovarajući način u procesu političkog odlučivanja i u razvoju zakona i programa vlade.

Kao posledica toga, zakonodavni okvir na Kosovu razmatra da zajednicama i njihovim pripadnicima dodeli unapređena pravima za efikasno učešće. Ona uključuju pravo na formiranje političkih partija, i zagarantovanu zastupljenost na svim nivoima vlasti.

U institucijama Kosova, učešće zajednica se proširuje i 'vertikalno' i 'horizontalno':

- Vertikalno, od najvišeg nivoa centralne vlasti do nižih opštinskih i lokalnih nivoa; i
- Horizontalno, kroz sve oblasti od posebnog značaja za zajednice (npr. obrazovanje, jezik, versku i kulturnu baštinu, itd).

U centralnoj vlasti, učešće zajednica je osigurano kroz garantovanu zastupljenost u Skupštini Kosova, Vladi, pravosuđu i drugim telima.²⁷⁰

Na opštinskom nivou, zajednice imaju pravo na zastupljenost u zakonodavnim i izvršnim opštinskim telima.

Konačno, POZ se ohrabruju da pomognu njihovim zajednicama u predstavljanju njihovih interesa na konsolidovan način, pred Savetodavnim većem za zajednice.²⁷¹

Političke partije

Pripadnici zajednica imaju pravo da formiraju političke partije i da se kandiduju za izabrana mesta i položaje na svim nivoima vlasti.²⁷²

Kao opšte pravilo, političke partije ne moraju da isključe osobe na osnovu njihovog pripadanja zajednicama. Međutim važan izuzetak postoji za pripadnike zajednica koji žele da formiraju partiju sa ciljem da predstave svoju zajednicu.²⁷³

Centralni nivo

Zakonodavni Okvir

Skupština Kosova

Dvadeset (20) od sto dvadeset (120) mesta u Skupštini Kosova je zagarantovano za predstavnike zajednica koje nisu u većini na Kosovu. Ona su raspoređena na sledeći način:

- Zajednica Kosovskih Srba ima pravo na minimum deset (10) zagarantovanih mesta (čak i ako je broj mesta osvojen na izborima manji od deset (10));
- Ostale zajednice takođe imaju pravo na minimalni broj mesta, na sledeći način:
 - o Tri (3) mesta za Bošnjačku zajednicu,
 - o Dva (2) mesta za Tursku zajednicu,
 - o Jedno (1) mesto za Goransku zajednicu,
 - o Jedno (1) mesto za Romsku zajednicu,
 - o Jedno (1) mesto za Aškalijsku zajednicu,
 - o Jedno (1) mesto za Egipatsku zajednicu, i

²⁷⁰ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 11.1.

²⁷¹ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 11.5.

²⁷² Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 11.3.

²⁷³ Zakon o Zajednicama, (03/L-047), Član 11.4.

- o Jedno (1) dodatno mesto za Romsku, Aškalijsku ili Egipatsku zajednicu sa najvećim ukupnim brojem glasova.²⁷⁴

Zastupljenost Hrvata i Crnogoraca u Skupštini:

Hrvatska i Crnogorska zajednica su eksplicitno priznate kroz dopunu Zakona o Zajednicama sprovedenu 8. decembra 2011 godine, i kao posledica toga nemaju pravo na minimalan broj mesta u skupštini.

Ustav može biti izmenjen glasovima dve trećine (2/3) poslanika. To uključuje dve trećine (2/3) svih poslanika koji imaju rezervisana i zagarantovana mesta za predstavnike manjinskih zajednica.²⁷⁵

Dva (2) zamenika predsednika Skupštine moraju predstavljati ne-većinske zajednice. Izabran većinom glasova svih poslanika u Skupštini, jedan (1) mora biti poslanik u Skupštini koji drži mesta rezervisana za Srpsku zajednicu, dok jedan (1) mora biti poslanik u Skupštini koji drži mesto rezervisano za ostale ne-većinske zajednice.²⁷⁶

Odbor o Pravima i Interesima Zajednica i Povratnika (OPIZP)

OPIZP je stalni odbor Skupštine, zadužen za procenu usklađenosti predloženog zakonodavstva sa pravima i interesima zajednica.

Njegov sastav je sledeći:

- Jedna trećina (1/3) članova dolazi sa mesta rezervisanih za Srpsku zajednicu,
- Jedna trećina (1/3) članova dolazi sa mesta rezervisanih za ostale manjinske zajednice, i
- Jedna trećina (1/3) članova iz većinske zajednice.²⁷⁷

Procedura njegovog delovanja je sledeća:

- Bilo koji predloženi zakon može biti odnet OPIZP radi savetodavnog mišljenja od strane bilo kog člana Predsedništva Skupštine, drugog odbora, ili od strane grupe od najmanje deset (10) poslanika u Skupštini. Odbor takođe može predložiti zakone i slične mere na osnovu sopstvene inicijative, unutar Skupštine.²⁷⁸
- Odbor može davati preporuke u vezi sa predloženim zakonom, da bi osigurao da su prava i interesi zajednica na pravi način uzeti u obzir.²⁷⁹ Članovi mogu takođe iznositi individualna mišljenja.²⁸⁰ On može odlučiti da li da izda ili da ne izda preporuku u roku od dve nedelje, na osnovu većine glasova svojih članova.²⁸¹
- Preporuke mogu biti podnete drugom relevantnom odboru ili Skupštini.²⁸²

²⁷⁴ Ustav, Član 64.2.

²⁷⁵ Ustav, Član 65.2.

²⁷⁶ Ustav, Član 67.4.

²⁷⁷ Ustav, Član 78.1.

²⁷⁸ Ustav, Član 78.4.

²⁷⁹ Ustav, Član 78.3.

²⁸⁰ Ustav, Član 78.4.

²⁸¹ Ustav, Član 78.2.

²⁸² Ustav, Član 78.3.

Kontakt Informacije

Zgrada Vlade, 6. sprat, br. 605A

Koordinator Komisije: Nataša Prica

Tel: +381 38 211 295

Email: natasa.prica@assembly-kosova.org

Zakonodavstvo od vitalnog interesa

Određene oblasti se smatraju da su od “vitalnog interesa” za zajednice i njihove pripadnike. Iz tog razloga, zakoni povezani sa ovom oblašću i zahtevaju ‘dvostruku većinu’ za njihovo usvajanje, dopunu ili opoziv. To znači:

- Većinu glasova svih poslanika u Skupštini (prisutnih i sa pravom glasa), *u dodatku*
- Većine glasova poslanika u Skupštini na mestima rezervisanim za predstavnike manjinskih zajednica (prisutnih i sa pravom glasa).²⁸³

Ove oblasti od vitalnog interesa su naglašene na sledeći način:

- Zakoni o izmeni opštinskih granica, formiranje ili raspuštanje opština, definisanje opsega ovlašćenja opština,
- Zakoni kojima se sprovode prava zajednica i njihovih pripadnika, osim onih navedenih u Ustavu,
- Zakoni o upotrebi jezika,
- Zakoni o lokalnim izborima,
- Zakoni o zaštiti kulturne baštine,
- Zakoni o verskim slobodama ili o sporazumima sa verskim zajednicama,
- Zakoni o obrazovanju, i
- Zakoni o upotrebi simbola, uključujući simbole zajednice i o javnim praznicima.²⁸⁴

Vlada Kosova

Unutar Vlade, mora postojati:

- Najmanje jedan (1) ministar iz zajednice Kosovskih Srba i jedan (1) ministar iz ostalih ne-većinskih zajednica (ukoliko ima više od dvanaest (12) ministara, Vlada mora imati trećinu ministara koji predstavljaju ne-većinsku zajednicu),²⁸⁵
- Najmanje dva (2) zamenika ministara iz redova zajednice Kosovskih Srba i dva (2) zamenika ministara iz ostalih ne-većinskih zajednica (ukoliko ima više od dvanaest (12) Ministara, Vlada mora imati trećinu zamenika ministara iz redova zajednice Kosovskih Srba i trećinu zamenika Ministara koji predstavljaju još jednu ne-većinsku zajednicu).²⁸⁶

Odabir ovih ministara i zamenika ministara mora biti određen nakon konsultacija sa partijama, koalicijama ili grupama koje predstavljaju ne-većinske zajednice. Ukoliko su imenovana lica izvan Skupštine Kosova, oni zahtevaju formalno odobravanje od strane većine poslanika u Skupštini, deklarirajući da će predstavljati određenu zajednicu.²⁸⁷

²⁸³ Ustav, Član 81.1.

²⁸⁴ Ustav, Član 81.1.

²⁸⁵ Ustav, Član 96.3.

²⁸⁶ Ustav, Član 96.4.

²⁸⁷ Ustav, Član 96.5.

Savetodavno Veće za Zajednice

SVZ, ustavom ovlašćeno telo u sklopu Kabineta Predsednika,²⁸⁸ ima cilj da postane ključni mehanizam za omogućavanje političkog učešća zajednica na centralnom nivou. SVZ je primarno sačinjeno od predstavnika svih manjinskih zajednica i predstavnika Vlade Kosova i ostalih relevantnih javnih institucija. Predstavници zajednica su nominovani od strane POZ i imenovani od strane Predsednika Kosova. Funkcije SVZ uključuju:

- Pružanje mogućnosti zajednicama da učestvuju u ranoj fazi zakonodavnih ili političkih inicijativa pripremljenih od strane Vlade ili Skupštine, da predlažu takve inicijative i da njihovi stavovi budu uključeni u relevantne projekte i programe, uključujući godišnju strategiju i godišnji izveštaj;
- Omogućavanje zajednicama da sudeluju u procenjivanju potreba, izradi, praćenju i proceni programa namenjenim njihovim članovima ili od posebnog značaja za njih;
- Davanje preporuka tokom procesa odlučivanja koji se odnosi na izdvajanje sredstava za projekte namenjen Zajednicama iz oba međunarodna fonda i domaćeg budžeta; i
- Povećanje svesti o problemima zajednica unutar Kosova i doprinošenje skladnim odnosima između svih zajednica

Postanite deo SVZ:

Bilo koji predstavnik manjinske zajednice može potencijalno postati član SVZ. Proces zahteva da predstavnik predloži OCD iz zajednice akreditovane od strane sekretarijata SVZ, takozvane Predstavničke Organizacije Zajednice (POZ). Nakon takve nominacije, Predsednik/ca Kosova imenuje nominovane kandidate u SVZ na dvogodišnji mandat. Bilo koja OCD koja zastupa interese ne-većinske zajednice može biti akreditovana od strane sekretarijata SVZ, ukoliko je ona usaglašena sa kriterijumima iznetim u Statutu SVZ. To će dozvoliti OCD da nominuje kandidate za SVZ. Za više informacija posetite sajt SVZ, na adresi:
<http://www.ccc-president-ksgov.net>.

Kontakt Informacije

Sekretar: Avni Bahtijari
Tel: +377 44 747064
Email: avni.bahtijari@president-ksgov.net

Pravosuđe

Vrhovni Sud i žalbeni sudovi

U Vrhovnom Sudu, najmanje 15% sudija mora biti iz ne-većinskih zajednica (ne manje od tri (3)).²⁸⁹

U bilo kom drugom sudu sa žalbenom jurisdikcijom, najmanje 15% sudija mora biti iz ne-većinskih zajednica (ne manje od dva (2)).²⁹⁰

Ustavni Sud

Predlaganje imenovanja dva (2) od devet (9) sudija Ustavnog Suda zahteva dvotrećinsku (2/3) većinu glasova poslanika u Skupštini (prisutnih i sa pravom glasa) kao i dopunsko prihvatanje od strane većine poslanika u Skupštini koji su na mestima rezervisanim za ne-većinske predstavnike.²⁹¹

²⁸⁸ Mandat SVZ zasniva se na članu 60 Ustava, Članu 12 Zakona o Zajednicama (03/L-047) i Statutu SVZ, usvojenom Ukazom Predsednika od 18. aprila 2012 godine.

²⁸⁹ Ustav, Član 103.3.

²⁹⁰ Ustav, Član 103.6.

Sudski savet Kosova

Sudski savet Kosova (SSK) je odgovorno za regrutovanje kandidata za imenovanje u pravosuđu. Ono ima mandat da "pruži prednost prilikom odabira sudija pripadnicima zajednica koje su nedovoljno zastupljene u pravosuđu u skladu sa zakonom".²⁹²

Njegov sastav je sledeći:

- Dvoje (2) od njegovih trinaest (13) članova moraju biti izabrani od strane poslanika u Skupštini koji su na mestima rezervisanim za zajednicu Kosovskih Srba, i
- Dvoje (2) ostalih članova moraju biti izabrani od strane poslanika u Skupštini koji su na mestima rezervisanim za druge ne-većinske zajednice.²⁹³

Procedura njihovog imenovanja je sledeća:

- Imenovanja na pravosudne položaje rezervisane za pripadnike ne-većinskih zajednica mogu biti preporučena jedino od strane većine članova Veća izabranih od strane poslanika u Skupštini koji su na mestima rezervisanim za pripadnike ne-većinske zajednice. Međutim, ukoliko ova grupa ne preporuči kandidata za određeni položaj tokom dve uzastopne sednice, bilo koji član Veća može to učiniti.²⁹⁴
- Postoje specijalne procedure za osnovne sudove koji imaju ekskluzivnu nadležnost nad jednom ili više opština u kojoj je Srpska zajednica u većini. Imenovanje pravosudnih kandidata u ovim oblastima može jedino biti preporučeno od strane dvoje (2) članova Veća izabranih od strane poslanika u Skupštini i na mestima rezervisanim za Srpsku zajednicu (koji deluju zajedno i jednoglasno). Međutim, ukoliko ovi članovi ne uspeju da preporuče kandidata tokom dve uzastopne sednice, bilo koji član Veća može to učiniti.²⁹⁵

Tužilački savet Kosova

Tužilački savet Kosova (TSK) je telo formirano da zapošljava, predlaže, unapređuje, vrši transfer, ponovno imenovanje i disciplinovanje Državnih tužilaca. U svojoj politici zapošljavanja, Veće je u obavezi da pruži prednost imenovanju članova iz redova nezastupljenih zajednica.²⁹⁶

Opštinski nivo

U daljem tekstu naglašeni su neki od najvažnijih opštinskih mehanizama za zaštitu i unapređenje prava i interesa manjinskih zajednica na opštinskom nivou.

Zamenik Predsedavajućeg za Zajednice (ZPZ)

Vidi takođe deo 2.13 dole.

U onim opštinama gde najmanje 10% građana opštine pripada zajednicama koje nisu u većini u toj opštini, biće rezervisan položaj Zamenika Predsedavajućeg za Zajednice (ZPZ) u Skupštini Opštine za predstavnika tih zajednica.²⁹⁷

Na tom položaju biće kandidat iz ne-većinske zajednice koji bude dobio najveći broj glasova na otvorenoj listi kandidata za Skupštinu Opštine.²⁹⁸ On/ona biće zadužen/a da promoviše dijalog među

²⁹¹ Ustav, Član 114.3.

²⁹² Ustav, Član 108.1-108.3.

²⁹³ Ustav, Članovi 6.3, 6.44.

²⁹⁴ Ustav, Član 108.9.

²⁹⁵ Ustav, Član 108.10.

²⁹⁶ Ustav, Član 110.2

²⁹⁷ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 54.1.

²⁹⁸ Ustav, Član 54.2.

zajednicama, i delovaće kao osoba zadužena za rešavanje problema i ispunjavanje interesa ne-većinskih zajednica u radu i sastancima Skupštine Opštine.²⁹⁹

Pored toga, on/ona imaće mandat da razmatra sve pritužbe pripadnika zajednica u vezi sa kršenjem njihovih prava kroz akte ili odluke skupštine opštine. Zamenik Predsedavajućeg može, pod specifičnim okolnostima, podneti akte ili odluke koji se smatraju kršenjem ustavom zagarantovanih prava Ustavnom Sudu na razmatranje.³⁰⁰

Opštinski Odbor za Zajednice

Odbor za Zajednice je stalni odbor svake Skupštine Opštine na Kosovu i sačinjen je od strane predstavnika iz zajednica koje žive u opštini i članova Skupštine Opštine. Svaka zajednica koja živi u određenoj opštini treba da bude predstavljena najmanje jednim predstavnikom u Odboru za Zajednice, i predstavnici manjinskih zajednica treba da čine većinu članova Odbora.

Odbor je odgovoran za razmatranje usaglašenosti opštinskih vlasti sa zakonodavstvom i opštinskim pravilima, praksama i aktivnostima, da bi osigurao puno poštovanje prava i interesa zajednica. Odbor takođe predlaže mere Skupštini Opštine radi osiguranja sprovođenja uputstava čiji je cilj da unaprede, očuvaju i razviju etnički, kulturni, verski i jezički identitet i da osiguraju adekvatnu zaštitu prava zajednica u opštini.³⁰¹

Zamenik Gradonačelnika za Zajednice (ZGZ)

Vidi takođe deo 2.13 dole.

U onim opštinama gde najmanje 10% građana opštine pripada zajednicama koje nisu u većini u toj opštini, mora postojati Zamenik Gradonačelnika za Zajednice (ZGZ),³⁰² izabran za isti vremenski period kao i Gradonačelnik.³⁰³ On/ona je u obavezi da pomogne Gradonačelniku i da njemu/njoj pruža savete i smernice o pitanjima u vezi sa ne-većinskim zajednicama.³⁰⁴

Gradonačelnik mora konsultovati ZGZ o pitanjima u vezi sa ne-većinskim zajednicama.³⁰⁵

Imenovanje i razrešavanje ZGZ mora biti predloženo od strane Gradonačelnika i odobreno dvostrukom većinom članova Skupštine Opštine (prisutnih i sa pravom glasa) i od strane članova koji pripadaju ne-većinskim zajednicama (prisutnim i sa pravom glasa).³⁰⁶

Kada položaj postane upražnjen, Gradonačelnik mora imenovati novog Zamenika Gradonačelnika najkasnije u roku od 30 dana od dana upražnjavanja tog mesta.³⁰⁷

Opštinska Kancelarija za Zajednice i Povratak (OKZP)

Svaka opština na Kosovu ima Opštinsku Kancelariju za Zajednice i Povratak (OKZP). Ove kancelarije imaju mandat da "štite i unapređuju prava zajednica, ravnopravan pristup javnim službama za sve zajednice i stvaranje uslova za održiv povratak izbeglica, raseljenih lica i vraćenih osoba."³⁰⁸ Kao

²⁹⁹ Ustav, Član 55.1.

³⁰⁰ Ustav, Član 62.

³⁰¹ Zakon o Lokalnoj samoupravi (03/L-040), Član 53.

³⁰² Ustav, Član 61.1

³⁰³ Ustav, Član 61.2.

³⁰⁴ Ustav, Član 61.4.

³⁰⁵ Ustav, Član 58.1.

³⁰⁶ Ustav, Član 61.3.

³⁰⁷ Ustav, Član 61.5.

³⁰⁸ Uredba Vlade br. 02/2010

posledica toga, one sprovode odgovornosti pri pružanju pomoći povratnicima/vraćenim osobama i pripadnicima manjinskih zajednica.

Opštinska Jedinica za Ljudska Prava (OJLJP)

Od svake opštine se, shodno Zakonu, zahteva da formira Opštinsku Jedinu za Ljudska Prava (OJLJP). Ove jedinice imaju mandat da prate usaglašenost sa ljudskim pravima na opštinskom nivou, specifično kad su u pitanju diskriminacija, ravnopravnost polova, deca, osobe sa nedostacima, prava zajednica, upotreba jezika i trgovina ljudima³⁰⁹ One su takođe odgovorne za rešavanje zahteva stanovnika određenih opština u vezi sa ljudskim pravima.

Povećana ovlašćenja opština

Određene opštine sa većinskim Srpskim stanovništvom uživaju povećana ovlašćenja u oblastima koje se smatraju oblastima od posebne važnosti za ne-većinske zajednice. Pored gore razmotrenih povećanih nadležnosti – sekundarne zdravstvene zaštite, univerzitetskog obrazovanja i kulture, opštine sa većinskim Srpskim stanovništvom takođe imaju povećana saučestvujuća prava pri odabiru lokalnih komndira stanica policije.³¹⁰

³⁰⁹ Administrativno uputstvo –MALS- br.2008/02

³¹⁰ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 23.

VI ŽALBENI MEHANIZMI

Ukoliko pripadnik zajednice smatra da su mu individualna ili prava zajednice bila narušena, naravno, moguće je da se uloži žalba sudu. Međutim, to može biti skupo i može oduzeti puno vremena, tako postoje druge mogućnosti koje vi možete prvo pokušati.

6.1 Ombudsman

Ukoliko pripadnik zajednice smatra da su ljudska ili prava zajednica narušena ili zloupotrebljena od strane javnih institucija ili organa vlasti, ohrabruju se da podnesu pritužbu kancelariji Ombudsmana.

Osnovana juna 2000. godine, institucija Ombudsmana je nezavisno telo sa mandatom da rešava navodna kršenja ljudskih prava ili zloupotrebe počinjene od strane javnih institucija na Kosovu. Ombudsman može ispitati pritužbe podnete od strane bilo kog pojedinca sa Kosova.

Za podnošenje pritužbe Ombudsmanu, pripadnici zajednice mogu učiniti sledeće:

- Lično se sresti sa Ombudsmanom ili njegovim predstavnikom, tokom "Otvorenog Dana", vidi dole, ili
- Popuniti i poslati obrazac pritužbe jednoj od kancelarija Ombudsmana.
- Tokom Otvorenih Dana oni se mogu susresti lično sa Ombudsmanom ili njegovim predstavnikom, na sastanku. Ovi sastanci mogu biti zakazani tako što će kontaktirati jednu od kancelarija Ombudsmana (detaljna lista nalazi se na kraju ovog dela) ili poslati mail na adresu:
ombudsperson@ombudspersonkosovo.org info@ooombudspersonkosovo.org.
- Otvoreni Dani se održavaju dva puta mesečno u Glavnoj kancelariji u Prištini, i svakog meseca u regionalnim kancelarijama u Gnjilanu, Mitrovici, Peći, Gračanici i Prizrenu. Otvoreni Dani se po potrebi, takođe održavaju u drugim opštinama

Oni takođe možete podneti pritužbu tako što će ispuniti obrazac pritužbe i dostaviti je (poštom ili lično) jednoj od kancelarija Ombudsmana. Ovaj obrazac može biti zatražen od neke od kancelarija Ombudsmana. Ili može biti preuzet sa adrese:

<http://ombudspersonkosovo.org/repository/docs/ComplaintFormPDF.pdf>

Ukoliko maternji jezik pripadnika zajednice nije jedan od zvaničnih jezika, oni imaju pravo da podnesu usmene ili pismene podneske Instituciji Ombudsmana na svojem maternjem jeziku. Oni takođe imaju pravo da dobiju odgovor na svojem maternjem jeziku.

Kontakt informacije

Centralna kancelarija u Prištini

Adresa: Ul. Enver Maloku br. 28 (Sunčani Breg)
Tel: +381 (0) 38 501 401, 545 303
Fax: +381 (0) 38 545 302
Email: ombudspersonkosovo@ombudspersonkosovo.org

Kancelarija u Gnjilanu

Adresa: Ul. "Adem Jašari", Opštinska Zgrada II
Tel: +381 (0) 280 20 843
Radno vreme: Ponedeljkom i Četvrtkom, 10.00 - 14.00

Kancelarija u Gračanici

Tel: +381(0) 38 65 118; +377 44 367 719, +381 (0) 64 37 11 137
Radno vreme: Ponedeljkom i Četvrtkom, 10.00 - 14.00

Kancelarija u Prizrenu

Adresa: Ul. Remzi Ademi bb, R
Tel: +381 (0) 29 222 138
Radno vreme: Ponedeljkom i Sredom, 10.00 - 14.00

Kancelarija u Mitrovici

Adresa: Trg Agima Hajrizija, bb, Zgrada Regionalne Poreske Administracije
Tel: +381 (0) 28 530 138
Radno vreme: Ponedeljkom i Četvrtkom, 10.00 - 14.00

Pod-kancelarija u Mitrovici

Adresa: Trepča Aneks, Ul. Filipa Višnjića br. 4
Tel: + 377 (0)45 455 319, +381 (0)63 817 44 79
Radno vreme: Ponedeljkom i Četvrtkom, 10.00 - 14.00

Kancelarija u Peći

Adresa: Ul. "Kraljice Teute" br. 59, Zgrada Opštine, 3. sprat, br. 3
Tel: +381 (0) 39 432 931
Radno vreme: Ponedeljkom i Četvrtkom, 10.00 - 14.00

6.2 Žalbe protiv opštinskih odluka

Ukoliko pripadnici zajednice žele da podnesu žalbu protiv odluke donete od strane opštine, oni to mogu učiniti direktno, kroz mehanizme kao što je pravo na peticiju ili građansku inicijativu, ili indirektno, time što će njihovu odluku podneti Zameniku Predsedavajućeg za Zajednice (ili relevantnim opštinskim organima).

Direktni mehanizmi

Pravo na peticiju

Bilo koja osoba ili organizacija sa interesom u opštini može podneti peticiju Skupštini Opštine o pitanjima u vezi sa odgovornostima i ovlašćenjima te opštine.

Skupština Opštine mora razmotriti peticiju u skladu sa sopstvenim statutom i poslovníkom o radu.³¹¹

Pravo na građansku inicijativu

Građani mogu preduzeti inicijativu da predlože odredbe, unutar nadležnosti opštine, za usvajanje od strane skupštine ili glasanjem građana u skladu sa važećim zakonom.³¹²

Podnosioci moraju predati nacrt predložene uredbe Predsedavajućem Skupštine Opštine.³¹³

Da bi se kvalifikovao za razmatranje od strane Skupštine Opštine, nacrt mora biti potpisan od strane 15% registrovanih glasača.³¹⁴

Skupština Opštine je u obavezi da razmotri predloženu uredbu, i da preduzme aktivnosti u skladu sa njom, u roku od 60 dana od prijema.³¹⁵

³¹¹ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040) Član 69.

³¹² Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 70.1.

³¹³ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 70.2.

³¹⁴ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 70.3.

³¹⁵ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 70.4.

Pravo na referendum

Građani opštine mogu zatražiti da uredba usvojena od strane Skupštine Opštine bude podneta na referendum.³¹⁶

Zahtev mora biti podnet Predsedavajućem Skupštine Opštine u roku od 30 dana od dana usvajanja uredbе, i mora biti potpisan od strane najmanje 10% registrovanih glasača.³¹⁷

Skupština Opštine mora razmotriti i delovati na osnovu važećeg zahteva u roku od 30 dana od dana prijema zahteva.³¹⁸

Pritužbe građana

Pritužbe građana protiv administrativnog akta opštinskih organa moraju biti razmotrene u skladu sa Zakonom o Administrativnoj Proceduri (Zakon br. 02/L-28).³¹⁹ Pun tekst zakona možete preuzeti sa adrese: http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2005_02-L28_en.pdf.

Indirektni mehanizmi

Zamenik predsedavajućeg za Zajednice

U opštinama gde ne-većinske zajednice čine oko 10% opštinske populacije, kao što je i slučaj u drugim opštinama, pojedinci mogu ostvariti pristup njihovom predstavniku u Skupštini Opštine, Zameniku Predsedavajućeg za Zajednice.³²⁰

Ukoliko pripadnici zajednice veruju da su im aktom ili odlukom skupštine opštine narušena prava njihove zajednice, oni mogu podneti žalbu Zameniku Predsedavajućeg za Zajednice, koji je onda u obavezi da je razmotri.³²¹ Zamenik predsedavajućeg je odgovoran za upućivanje pitanja skupštini opštine radi razmatranja.³²² Ukoliko skupština donese odluku da ne preispita svoj akt ili odluku, ili ako Zamenik Gradonačelnika nađe da, čak i nakon razmatranja, akt ili odluka i dalje krši ustavom zagarantovano pravo, on/ona može podneti žalbu direktno Ustavnom Sudu, koji može odlučiti da li da se prihvati preispitivanja tog pitanja.³²³

Ostali Opštinski Mehanizmi

Pripadnici zajednice takođe mogu podneti žalbu opštinskom odboru za zajednice ili opštinskoj kancelariji za zajednice i povratak koja postoji u svakoj opštini. U opštinama gde ne-većinske zajednice čine do 10% opštinske populacije, kao što je slučaj i u drugim opštinama, takođe ne postoji ništa što bi moglo da ih spreči da podnesu žalbu kancelariji Zamenika Gradonačelnika za Zajednice. Međutim, u ovom trenutku ne postoji formalni mehanizam za tako nešto.

6.3 Mehanizmi zasnovani na pitanjima

Kancelarija Poverenika za jezike

Kancelarija Poverenika za Jezike (KKJ) – koja je zamenila bivšu Komisiju za Jezike – formirana je aprila 2012 godine u cilju očuvanja, unapređivanja i zaštite službenih jezika (Albanskog i Srpskog) i njihovog ravnopravnog statusa u Republici Kosovo i njenim opštinama, istovremeno obezbeđujući

³¹⁶ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 71.1.

³¹⁷ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 71.2.

³¹⁸ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 71.3.

³¹⁹ Zakon o Lokalnoj samoupravi, (03/L-040), Član 8.

³²⁰ Vidi takođe deo 2.11 gore.

³²¹ Ustav, Član 55.2.

³²² Ustav, Član 55.3.

³²³ Ustav, Član 55.4.

jezička prava Bošnjacima, Turcima, Gorancima, kao i zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana, čiji maternji jezik nije zvanični jezik.

KKJ je zadužena za praćenje sprovođenja Zakona o Upotrebi Jezika.

Ona ima pravo da sprovodi istrage u sledećim slučajevima:

- Nakon podnošenja žalbe,³²⁴ ili
- Na osnovu sopstvene inicijative.³²⁵

Pripadnici zajednice mogu podneti žalbu KKJ u slučaju da se, bilo putem akta ili greškom:

- Ravnopravan status zvaničnih jezika ne poštuje, ili
- Bilo koji zakon ili uredba u vezi sa upotrebom službenih jezika, ili jezika zajednica čiji maternji jezik nije službeni jezik, nije usaglašena sa osnovnim zakonom.³²⁶

Pripadnici zajednice trebaju da podnesu žalbu/zahtev u pismenoj formi, potpišu ga i dostave KKJ u Zgradi Vlade br. 327 gde će biti arhiviran. Oni trebaju da dobiju kopiju svojeg zahteva koja sadrži pečat vlade i datum prijema.

Prilikom završetka istrage, KKJ može dati preporuke o:

- Potrebnim pravnim lekovima, i
- Mogućnostima za ponovno razmatranje.³²⁸

Kada njegove preporuke nisu sprovedene u okviru razumnog perioda, ako je to ustanovljeno od strane KKJ, on može izdati pismeno upozorenje.

Ukoliko preporuke KKJ i dalje nisu ispunjene u okviru odgovarajućeg vremenskog roka nakon objavljivanja pismenog upozorenja, to treba da bude navedeno u njegovom godišnjem izveštaju koji se podnosi Vladi Kosova i Skupštini Kosova.³²⁹

Kontakt Informacije

Zgrada Vlade. 6. sprat, br. 605A
Ul. Majke Tereze bb, 10 000, Priština, Kosovo
Tel: +381 38 200 14 448
Email: info-zkgj-kpj@rks-gov.net
Web: <http://www.commissioner-ks.org/>

Nezavisni nadzorni odbor (NNO) za civilnu službu na Kosovu

Ukoliko pripadnik zajednice smatra da je javni poslodavac prekršio princip ne-diskriminacije na osnovu udruženosti sa nacionalnom manjinom, bilo u proceduri zapošljavanja ili kroz odluku koju je doneo, on/ona može podneti žalbu Nezavisnom nadzornom odboru (NNO).³³⁰

³²⁴ Zakon o Upotrebi Jezika (02/L-37), Član 32.3.

³²⁵ Zakon o Upotrebi Jezika (02/L-37), Član 32.4.

³²⁶ Zakon o Upotrebi Jezika (02/L-37), Član 32.3.

³²⁷ Vidi adresu dole.

³²⁸ Zakon o Upotrebi Jezika (02/L-37), Član 32.6.

³²⁹ Zakon o Upotrebi Jezika (02/L-37), Član 32.8.

³³⁰ Zakon o Nezavisnom Nadzornom Odboru za Civilne Službe (2010/03-L-192)

Pre nego što odbor saslušati njihov slučaj, oni pre toga moraju iskoristiti procedure internog podnošenja pritužbe. Međutim, ova početna procedura može biti zaobiđena ukoliko Odbor nađe dokaze o:

- Opravdanom strahu od odmazde,
- Neuspehu poslodavca da reši takvu internu pritužbu u roku od trideset (30) dana, ili
- Drugom dobrom razlogu.

Svaka takva pritužba biće saslušana od strane Komisije koju sačinjavaju tri (3) člana Odbora. Prilikom predstavljanja njihovog slučaja Odboru, i oni i poslodavac će imati mogućnost da predstave svoje stavove u pismenoj formi, i ti dokumenti biće stavljeni na raspolaganje suprotstavljenim stranama.

U slučajevima koji uključuju pritužbe o materijalnoj činjenici, obe strane moraju imati mogućnost da se zajedno pojave na saslušanju pred Odborom, na kojem one mogu predstaviti dokaze i svedoke za direktno i unakrsno ispitivanje.

U roku od šezdeset (60) dana od završetka procedure za svaku pritužbu koja mu je dostavljena, Odbor mora izdati pismenu odluku u kojoj navodi svoju odluku, u kojoj su navedene pravna i činjenična osnova.

Kada Odbor nađe da je poslodavac u prekršaju, on mora naložiti odgovarajući pravni lek u pismenoj odluci, upućenoj višem službeniku ili glavnom izvršnom službeniku organizacije koja je poslodavac. On/ona će nakon toga biti odgovoran/odgovorna za obezbeđivanje usaglašenosti poslodavca u roku od petnaest (15) dana od dana prijema odluke. Međutim, tamo gde se poslodavac ne usaglasi sa odlukom, Odbor će o tome obavestiti Premijera i neposrednog nadzornika osobe zadužene za sprovođenje.

Nezavisna Komisija za Medije (NKM)

Ukoliko pripadnik zajednice veruje da je medijska kuća prekršila svoje obaveze prema zajednicama, on/ona može podneti pritužbu Nezavisnoj komisiji za medije. Međutim, mora se imati u vidu da se mnoge pritužbe mogu poravnati bez uključivanja NKM i da vredi pokušati da se pre toga stupi u kontakt sa relevantnim medijima u tom slučaju.

Kontakt Informacije

Kancelarija Nezavisne komisije za Medije
Ul. Gazmend Zajmi 1, 10 000 Priština

Tel: +381 (0)38 245 031

Fax: +381 (0)38 245 034

Email: info@kpm-ks.org

Web: <http://kpm-ks.org/>

ECMI Kosovo

Str. Nëna Terezë Nr. 41, Apt. 29
10000 Prishtinë/Priština, Kosovo
Tel. +381 (0) 38 224 473

Str. Čika Jovina Nr. 3, 1st Fl
38220 Mitrovica/Mitrovicë North,
Kosovo
Tel. +381 (0) 64 00 55 488

Email: info@ecmikosovo.org

Web: www.ecmikosovo.org

